

**SEPTINTASIS PRANEŠIMAS APIE JUNGTINIŲ TAUTŲ KONVENCIJOS DĖL VISŲ
FORMŲ DISKRIMINACIJOS PANAIKINIMO MOTERIMS ĮGYVENDINIMĄ
LIETUVOJE**

Santrumpų sąrašas

ASPI – Asmens sveikatos priežiūros įstaiga

ANSAAI – Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas

BK – Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas

CK – Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas

DK – Lietuvos Respublikos darbo kodeksas

GP – Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra

JPSPP – Jaunimui palankios sveikatos priežiūros paslaugos

Komitetas – Jungtinių Tautų Moterų diskriminacijos panaikinimo komitetas

Konvencija – Jungtinių Tautų konvencija dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims

LGĮ – Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymas

LGKT – Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba

LITEKO – Lietuvos teismų informacinė sistema

LMSDI – Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymas

LR - Lietuvos Respublika

LRV – Lietuvos Respublikos Vyriausybė

MVLGI – Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas

NTA – Nacionalinė teismų administracija

NVO – nevyriausybinių organizacijų

Rekomendacijos Lietuvai – Komiteto 2019 m. lapkričio 8 d. Baigiamieji pastebėjimai dėl šeštojo Lietuvos Respublikos periodinio pranešimo (CEDAW/C/LTU/CO/6)

PD – Policijos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos

PSDF – Privalomojo sveikatos draudimo fondas

SADM – Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija

SAM – Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija

Seimas – Lietuvos Respublikos Seimas

Septintasis pranešimas – Septintasis pranešimas apie Jungtinių Tautų konvencijos dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims įgyvendinimą Lietuvoje

SKPC – specializuotos kompleksinės pagalbos centras

Sodra – Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba

ŠMSM – Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerija

TĮ – Lietuvos Respublikos teismų įstatymas

TM – Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija

TMD – Tautinių mažumų departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės

EIM – Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijų ministerija

URM – Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija

VDA – Valstybės duomenų agentūra

VDI – Lietuvos Respublikos valstybinė darbo inspekcija prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos

UT – Užimtumo tarnyba prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos

VGTPĮ – Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymas

VGTP T – Valstybės garantuojama teisinės pagalbos tarnyba

VRM – Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija

ŽŪM – Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija

IŽANGA

1. Lietuvos Respublikos Vyriausybė (toliau – LRV) teikia Septintąjį pranešimą apie Jungtinių Tautų konvencijos dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims įgyvendinimą Lietuvoje (toliau – Septintasis pranešimas) pagal Jungtinių Tautų konvencijos dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims (toliau – Konvencija) 18 straipsnio 1 dalies b punktą. Rengiant šį pranešimą atsižvelgta į Jungtinių Tautų Moterų diskriminacijos panaikinimo komiteto (toliau – Komitetas) patvirtintas pranešimų rengimo gaires ir bendrąsias rekomendacijas. Pranešime teikiama informacija apima 2018–2022 m. laikotarpį.
2. Septintąjį pranešimą pagal ministerijų ir kitų institucijų pateiktą medžiagą parengė Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2023 m. balandžio 25 d. įsakymu Nr. A1-264 sudaryta komisija, kurios nariai yra Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijų ministerijos (toliau – EIM), Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – SADM), Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos (toliau – SAM), Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerijos (toliau – ŠMSM), Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos (toliau – TM), Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos (toliau – URM), Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos (toliau – VRM), Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos (toliau – ŽŪM), Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros (toliau – GP), Valstybės duomenų agentūros, (toliau – VDA), Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – VDI), Užimtumo tarnybos prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – UT), biudžetinės įstaigos Vilniaus miesto socialinių paslaugų centro ir Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos atstovai.
3. Septintasis pranešimas parengtas iš esmės atsižvelgiant į Komiteto 2019 m. baigiamuosius pastebėjimus dėl Šeštojo¹ Lietuvos Respublikos periodinio pranešimo (toliau – rekomendacijos Lietuvai).
4. Jo projektą 2023 m. rugsėjo 21 d. apsvaustė Moterų ir vyrų lygių galimybių komisija, kurią sudaro įvairių ministerijų, nevyriausybinių organizacijų (toliau – NVO) atstovai, į posėdžius kviečiami Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos (toliau – LGKT) atstovai ir kiti. Be to, šio pranešimo projektas paskelbtas SADM tinklalapyje, kad visi pageidaujantys galėtų su juo susipažinti.

---

¹https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW%2FC%2FLTU%2F6&Lang=en

INFORMACIJA PAGAL KONVENCIJOS STRAIPSNIUS IR REKOMENDACIJAS

LIETUVAI

5. **Dėl rekomendacijų Lietuvai 9 dalies.** 2018-2022 m. išnagrinėtos dvi bylos, kuriose buvo remtasi Konvencija: 1) Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2022 m. gegužės 11 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-2444-815/2022 ir 2) Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2022 m. birželio 15 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-2787-781/2022. Nuasmeninti teismų procesiniai sprendimai skelbiami Lietuvos teismų informacinėje sistemoje (toliau – LITEKO).

6. Lietuvos Respublikos (toliau – LR) teismai duomenis apie teismuose nagrinėjamas (išnagrinėtas) bylas tvarko LITEKO. Teisėjų tarybos 2016 m. balandžio 29 d. nutarimu Nr. 13P-56-(7.1.2) „Dėl baudžiamųjų ir civilinių bylų kategorijų bei teismo procesinių sprendimų baudžiamosiose ir civilinėse bylose kategorijų klasifikatorių patvirtinimo“ ir Teisėjų tarybos 2016 m. rugsėjo 30 d. nutarimu Nr. 13P-102-(7.1.2) „Dėl administracinių ir administracinių nusižengimų bylų kategorijų bei teismų procesinių sprendimų administracinėse ir administracinių nusižengimų bylose kategorijų klasifikatorių patvirtinimo“ patvirtinti bylų klasifikatoriai neturi atskiro kodo, žyminčio bylas ir teismo sprendimus, kuriuose teismas rėmėsi Konvencija. Dėl šios priežasties automatizuota būdu pateikti išsamius duomenis apie bylų skaičių šiuo metu nėra techninių galimybių.

7. Konvencija ir Fakultatyvus protokolai viešinami ir prieinami SADM, URM, Lietuvos moterų lobistinės organizacijos interneto svetainėse ir Teisės aktų registre². Komiteto rekomendacijos Lietuvai ir bendrosios rekomendacijos (toliau – Rekomendacijos) viešinamos SADM interneto svetainėje³.

8. 2021 m. birželio 11 d. parengtas SADM ministro įsakymas Nr. A1-448 „Dėl Jungtinių Tautų Moterų diskriminacijos panaikinimo komiteto baigiamųjų pastabų Lietuvai dėl šeštojo periodinio pranešimo dėl Jungtinių Tautų konvencijos dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims įgyvendinimo 2021–2023 metų veiksmų plano patvirtinimo“. Pagrindiniai plano įgyvendinimo rezultatai: lyčių lygybės horizontalusis principas įtrauktas į LR strateginio valdymo įstatymą (žr. 2 straipsnį). Atlikti LR neįgalųjų socialinės integracijos įstatymo pakeitimai (žr. 11 ir 13 str.), kuriais įtvirtintas asmeninės pagalbos teikimas neįgaliesiems ir sukurta asmeninio asistento paslaugų teikimo sistema, atnaujintas jaunimui palankių sveikatos priežiūros paslaugų (toliau – JPSPP) teikimo modelio ir koordinavimo nacionaliniu lygiu aprašas (žr. 12 str.), parengti Lytiškai

² <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.20416>

³ <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/moteru-ir-vyru-lygybe/lyciu-lygybe-ir-tarptautine-erdve/cedaw-atskaitomybes-mechanizmas?lang=lt>

plintančių ligų ir neplanuoto nėštumo bei Pagalbos seksualinio smurto atveju algoritmai. 2020 gruodžio 23 d. priimtas LR valstybinio socialinio draudimo įstatymo Nr. I-1336 6, 10, 11, 12, 14, 15, 16, 19, 19-1, 21, 29, 30, 32, 36, 40 ir 41 straipsnių pakeitimo įstatymas Nr. XIV 123, kuriame nustatyta, kad nuo 2021 m. balandžio 1 d. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba (toliau – „Sodra“) privalo viešai skelbti darbuotojų, dirbančių pas darbdavius, kurių apdraustųjų skaičius yra ne mažesnis kaip 8, o iš jų ne mažiau kaip 3 yra moterys arba vyrai, darbo užmokesčio vidurkius pagal lytį. Atlikti LR apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo pakeitimai (žr. 5 str.). Projektas „Visi apie tai kalba: darbo ir asmeninio gyvenimo derinimas virsta realybe“ prisidėjo prie vyrų įsitraukimo į vaikų priežiūrą, darbo ir asmeninio gyvenimo derinimo. Organizuoti lyčių lygybės mokymai, įgyvendintos priemonės stereotipams mažinti, kovos su prekyba žmonėmis ir išnaudojimu prostitucijos tikslais. Organizuoti įvairūs renginiai specialistams, dirbantiems kovos su prekyba žmonėmis srityje, informacinės kampanijos ir kitos prevencinės priemonės. Renkami ir analizuojami duomenys pagal lytį.

9. Lietuvos žmogaus teisių centras⁴ pateikia informaciją, kaip pasinaudoti teisėmis pagal Konvenciją. LGKT viešina 2019 m. Komitetui pateiktą papildomos informacijos ataskaitą⁵.

10. Nacionalinė teismų administracija (toliau – NTA), siekdama didinti teisėjų kompetencijas su Konvencijos taikymu susijusiose prekybos žmonėmis, smurto prieš moteris bei diskriminacijos draudimo srityse, organizavo mokymus (priedas Nr. 1).

11. 2021–2023 m. 174 policijos pareigūnai kėlė kvalifikaciją pagal programą „Smurtas artimoje aplinkoje“. Policijos departamentas prie VRM (toliau – PD) kartu su partneriais planuoja apmokyti 1 500 pareigūnų pagal Norvegijos ir Europos Ekonominės Erdvės finansavimo mechanizmų projektą „Teisingumo grandinės darbo kokybės gerinimas ir kompetencijų stiprinimas, siekiant apsaugoti smurto šeimoje ir dėl lyties aukas“⁶.

12. GP 2017 – 2019 m. įgyvendino projektą „Veiksmingas nukentėjusiųjų teisių užtikrinimas“, kuriuo siekta pagerinti nukentėjusiųjų teisių užtikrinimą baudžiamajame procese, taikant ES Nusikaltimų aukų direktyvą. Projekto metu įgyvendinta pareigūnų gebėjimų stiprinimo programa, vyko nukentėjusiųjų ir visuomenės švietimas. 2019 m. GP kartu su Europos teisminio mokymo tinklu organizavo mokymus „Teisinis bendradarbiavimas baudžiamosiose bylose, susijusiose su prekyba žmonėmis ir seksualiniu išnaudojimu: praktinis atvejo modeliavimas“. 2018 m. GP kartu

⁴ <https://manoteises.lt/enciklopedija/jt-moteru-diskriminacijos-panaikinimo-komitetas/>

⁵ <https://www.lygybe.lt/lt/nepriklausomos-apzvalgos>

⁶ <https://www.prokuraturos.lt/lt/teisingumo-grandines-darbo-kokybes-gerinimas-ir-kompetenciju-stiprinimas-siekiant-apsaugoti-smurto-seimoje-ir-del-lyties-aukas/7993>

su NTA surengė tarptautinius mokymus „Seksualinio smurto ir smurto dėl lyties bei prekybos žmonėmis prevencija. Kova su šiais reiškiniais ir reagavimas į juos prieglobsčio ir migracijos kontekste“.

1 straipsnis

13. Diskriminacijos sampratą Lietuvos teisėje apibrėžia LR lygių galimybių įstatymas (toliau – LGĮ) ir LR moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas (toliau – MVLGĮ). Šių teisės aktų paskirtis – užtikrinti, kad būtų įgyvendinamos LR Konstitucijoje įtvirtintos moterų ir vyrų lygios teisės, bei uždrausti bet kokią tiesioginę ir netiesioginę diskriminaciją, priekabiavimą, nurodymą diskriminuoti lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu. Šių įstatymų nuostatos suderintos su Europos Sąjungos (toliau – ES) teisės aktais. Darbo santykių srityje apsaugą nuo diskriminacijos reglamentuoja LR darbo kodeksas (toliau – DK). Pagal šį įstatymą, darbdavys privalo įgyvendinti lyčių lygybės ir nediskriminavimo kitais pagrindais principus. LR baudžiamasis kodeksas (toliau – BK) draudžia diskriminaciją, seksualinį priekabiavimą ir kurstymą diskriminuoti. Diskriminuojančių praktikų draudimą numato ir Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas.

14. **Dėl rekomendacijų Lietuvai 11 dalies.** Išplėsta LGĮ taikymo sritis (žr. 2 str.). Kiti Komiteto rekomenduoti teisės aktai nebuvo priimti.

2 straipsnis

15. 2020 m. rugsėjo 9 d. LRV nutarimu Nr. 998 „Dėl 2021–2030 metų Nacionalinio pažangos plano patvirtinimo“⁷ patvirtintas Nacionalinis pažangos planas, kuriame įtvirtintas horizontalusis principas „lygios galimybės visiems“. Šio principo taikymas užtikrina, kad visiems asmenims, nepaisant jų lyties, tautybės, rasinės ar etninės kilmės, pilietybės, kalbos, religijos, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, negalios, sveikatos būklės, socialinės padėties, amžiaus, seksualinės orientacijos ar kitų bruožų, būtų užtikrintos vienodos teisės ir galimybės naudotis paslaugomis, infrastruktūra, transportu ir kitomis priemonėmis, dalyvauti visuomeniniame gyvenime. Įgyvendinant Nacionalinio plano pažangos uždavinius ir rengiant nacionalines plėtros programas, privaloma atsižvelgti į neįgaliųjų, moterų ir vyrų, skirtingų amžiaus grupių, tautinių mažumų ir kitų galinčių patirti diskriminaciją grupių poreikius ir numatyti lygių galimybių principą įgyvendinančias priemones bei rodiklius. Siekiant sustiprinti horizontaliųjų principų taikymą

⁷ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/c1259440f7dd11eab72ddb4a109da1b5?jfwid=32wf90sn>

sprendimų priėmimo procese, LRV teikiamus teisės aktų projektus rengėjai privalo vertinti darnaus vystymosi, inovatyvumo ir lygių galimybių poveikio vertinimo požiūriais, siekdami nustatyti jų galimą poveikį horizontaliųjų principų įgyvendinimui.

16. 2022 m. gegužės 19 d. įsigaliojo LGĮ straipsnių pataisos⁸:

- 4 straipsnyje nustatytas teisinis reglamentavimas dėl priekabiavimo, seksualinio priekabiavimo, dėl persekiojimo pateikus skundą dėl diskriminacijos, dalyvaujant byloje dėl diskriminacijos ar pranešus apie diskriminaciją, liudijant ar teikiant paaiškinimus dėl diskriminacijos. Skundžiamas asmuo turi įrodyti, kad lygių galimybių principas nebuvo pažeistas.
- 6 straipsnio pataisa įpareigoja švietimo įstaigas, kitus švietimo teikėjus bei mokslo ir studijų institucijas užtikrinti, kad šiose įstaigose ir institucijose nebūtų priekabiauama, seksualiai priekabiauama ir nebūtų duodami nurodymai diskriminuoti lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu. Šios įstaigos ir institucijos privalo imtis priemonių, kad mokiniai, studentai ar darbuotojai, pateikę skundą dėl diskriminacijos, dalyvaujantys byloje dėl diskriminacijos ar pranešę apie diskriminaciją, jų atstovai ar asmenys, liudijantys ar teikiantys paaiškinimus dėl diskriminacijos, nebūtų persekiojami ir būtų apsaugoti nuo priešiško elgesio ar neigiamų padarinių.
- 7 straipsnio pataisa nustato darbdavio pareigą įgyvendinti lygias galimybes darbe, valstybės tarnyboje. Darbdavys, neatsižvelgdamas į lytį, rasę, tautybę, pilietybę, kalbą, kilmę, socialinę padėtį, tikėjimą, įsitikinimus ar pažiūras, amžių, lytinę orientaciją, negalią, etninę priklausomybę, religiją, privalo už tokį patį ar vienodos vertės darbą mokėti vienodą darbo užmokestį, užtikrinti, kad siekiantys įsidarbinti asmenys, darbuotojai ar valstybės tarnautojai darbo vietoje nepatirtų priekabiavimo, seksualinio priekabiavimo ir nebūtų duodami nurodymai diskriminuoti; imtis priemonių, kad darbuotojai, valstybės tarnautojai, pateikę skundą dėl diskriminacijos, dalyvaujantys byloje dėl diskriminacijos ar pranešę apie diskriminaciją, jų atstovai ar asmenys, liudijantys ir teikiantys paaiškinimus dėl diskriminacijos, nebūtų persekiojami ir būtų apsaugoti nuo priešiško elgesio ar neigiamų padarinių.
- 8 straipsnio pataisa įpareigoja prekių pardavėjus, gamintojus ar paslaugų teikėjus užtikrinti, kad nebūtų duodami nurodymai diskriminuoti lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos,

⁸ Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymo Nr. IX-1826 2, 4, 6, 7, 8, 9 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymas Nr. XIV-1109

kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu.

- 9 straipsnio pataisa uždrausta diskriminuoti organizacijose ir asociacijose lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu priimant į darbuotojų ir darbdavių organizacijas ar kitas organizacijas (asociacijas), kurių nariai turi tam tikrą profesiją, dalyvaujant organizacijų (asociacijų) veikloje, įskaitant tokių organizacijų (asociacijų) teikiamą naudą.

17. 2022 m. birželio 28 d. pakeistas LGĮ⁹ 2 straipsnis, nustatantis, kad socialinės padėties diskriminacijos pagrindas apima ir asmens šeiminių padėčių, taip užkertant kelią diskriminacijai ir įgalinant LGKT nagrinėti skundus dėl tokio pobūdžio diskriminacijos apraiškų visose srityse: valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų veikloje, švietimo įstaigose, darbe, gaunant prekes ir paslaugas bei organizacijų ir asociacijų veikloje. LGĮ 7 straipsnis papildytas 9 punktu, kad darbdavys privalo imtis priemonių, kad darbuotojas ar valstybės tarnautojas darbo vietoje nebūtų diskriminuojamas dėl tėvystės atostogų, atostogų vaikui prižiūrėti, nemokamų atostogų, skirtų sergančiam šeimos nariui ar kartu su darbuotoju ar valstybės tarnautoju gyvenančiam asmeniui slaugyti (prižiūrėti), suteikimo ir lankstaus darbo grafiko nustatymo. Jei darbuotojas patiria diskriminaciją naudojantis šiomis galimybėmis, jis turi teisę pateikti skundą dėl diskriminacijos LGKT.

18. Kaip pažymima LGKT 2022 m. veiklos ataskaitoje¹⁰, šie reikšmingi pakeitimai sudarė sąlygas lygių galimybių kontrolieriui tyrimus dėl galimos diskriminacijos pradėti ir vykdyti platesne apimtimi.

19. 2022 m. birželio 28 d. buvo priimta nemažai DK straipsnių pakeitimų¹¹. Nuo 2022 m. rugpjūčio 1 d. įsigaliojo DK 26 straipsnio pakeitimai. Praplėstas kriterijų, kuriais yra draudžiama diskriminuoti, sąrašas, papildomai įtraukiant draudimą diskriminuoti dėl to, kad darbuotojas naudojasi ar naudojosi DK numatytomis teisėmis. Pakeistas straipsnis nustato, kad darbdavys privalo įgyvendinti lyčių lygybės ir nediskriminavimo kitais pagrindais principus. Tai reiškia, kad bet kokių darbdavio santykių su darbuotojais atvejais tiesioginė ir netiesioginė diskriminacija, priekabiavimas, seksualinis priekabiavimas, nurodymas diskriminuoti lyties, rasės, tautybės,

⁹ Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymo Nr. IX-1826 2, 7 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymas Nr. XIV-1192

¹⁰ <https://www.lygybe.lt/lt/metines-ataskaitos>

¹¹ Lietuvos Respublikos darbo kodekso 1, 2, 25, 26, 30, 36, 40, 44, 46, 51, 52, 55, 56, 57, 59, 721, 75, 79, 107, 113, 117, 126, 133, 134, 137, 138, 169, 171 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymas Nr. XIV-1189

pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, sveikatos būklės, santuokinės ir šeiminės padėties, narystės politinėje partijoje, profesinėje sąjungoje ar asociacijoje, religijos (išskyrus atvejus, kai darbuotojas dirba religinėse bendruomenėse, bendrijose ar centruose, jeigu reikalavimas darbuotojui dėl išpažįstamos religijos, tikėjimo ar įsitikinimų, atsižvelgiant į religinės bendruomenės, bendrijos ar centro etosą, yra įprastas, teisėtas ir pateisinamas), ketinimo turėti vaiką pagrindu, taip pat dėl to, kad darbuotojas naudojasi ar naudojos šiame kodekse numatytomis teisėmis, bei dėl aplinkybių, nesusijusių su darbuotojų dalykinėmis savybėmis, ar kitais įstatymuose nustatytais pagrindais yra draudžiami.

20. Naujoje DK redakcijoje atsirado reikšmingi pakeitimai, susiję su darbe patiriamu psichologiniu smurtu. Nuo 2022 m. rugpjūčio 1 d. darbdavys turi paskelbti informaciją apie psichologinio smurto prevenciją įprastais darbovietėje būdais ir imtis aktyvių veiksmų padėti asmenims, patyrusiems psichologinį smurtą darbo aplinkoje.

21. Nuo 2022 m. lapkričio 1 d. įsigaliojo pakeitimai, apibrėžiantys kas yra mobingas, kas yra smurtas ir priekabiavimas, įskaitant smurtą bei priekabiavimą dėl lyties. Tokiu smurtu laikomas bet koks nepriimtinas elgesys ar jo grėsmė, nesvarbu, ar nepriimtinu elgesiu vieną kartą ar pakartotinai siekiama padaryti fizinį, psichologinį, seksualinį ar ekonominį poveikį, ar nepriimtinu elgesiu šis poveikis padaromas arba gali būti padarytas, ar tokiu elgesiu įžeidžiamas asmens orumas arba sukuriamas bauginanti, priešiška, žeminanti ar įžeidžianti aplinka ar (ir) atsirado arba gali atsirasti fizinė, turtinė ir (ar) neturtinė žala. Mobingo, smurto ir priekabiavimo veiksmai yra draudžiami ne tik darbo vietose, kai darbuotojas yra darbdavio žinioje ar atlieka pareigas pagal darbo sutartį, bet ir pertraukų metu arba naudojantis buitėmis, sanitarinėmis ir higienos patalpomis. Smurtas draudžiamas su darbu susijusių išvykų, kelionių, mokymų, renginių ar socialinės veiklos metu, su darbu susijusio bendravimo, įskaitant bendravimą informacinėmis ir elektroninių ryšių technologijomis, metu, darbdavio suteiktame būste, pakeliui į darbą ar iš darbo. Darbdavys, kurio vidutinis darbuotojų skaičius yra didesnis nei 50, įvykdęs informavimo ir konsultavimo procedūras, privalo patvirtinti smurto ir priekabiavimo prevencijos politiką, įprastais darbovietėje būdais ją paskelbti bei įgyvendinti.

22. 2022 m. SADM surengė viešąją konsultaciją „Apsauga nuo diskriminacijos – ar teisinė apsauga veikia?“¹². Atsižvelgiant į visuomenės nuomonę, SADM priims sprendimus dėl LGĮ ir MVLGĮ keitimo poreikio ir prireikus inicijuos šių įstatymų projektų parengimą.

¹² <https://epilietis.lrv.lt/lt/konsultacijos/apsauga-nuo-diskriminacijos-ar-teisine-apsauga-veikia>

23. SADM tęsia veiklą, skirtą tikslinių grupių kompetencijų ugdymui, šviečiamosioms veikloms įgyvendinti, kovos su diskriminacija teisinės sistemos įgyvendinimo stiprinimui, numatytų Nediskriminavimo skatinimo 2021–2023 metų veiksmų plane¹³, Moterų ir vyrų lygių galimybių 2023–2025 metų veiksmų plane¹⁴ ir Smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir pagalbos teikimo nukentėjusiems asmenims 2022–2023 metų veiksmų plane¹⁵, įgyvendinimą.

24. Per Nacionalinio pažangos plano (NPP) plėtros programas ir jų priemones iš valstybės biudžeto ir 2021–2027 m. ES fondų investicijų programos lėšomis bus finansuojamos reformos ir kiti pokyčiai, kurių siekia aštuonioliktoji Vyriausybė savo programoje (priedas Nr. 2).

25. 2023 m. patvirtintas naujo laikotarpio Lygių galimybių įgyvendinimo 2024 – 2026 m. veiksmų planas, kurio paskirtis – ugdyti pagarbą žmogui, užtikrinti teisės aktų, nustatančių nediskriminavimo ir lygių galimybių principus, nuostatų įgyvendinimą, didinti visuomenės teisinį sąmoningumą, supratingumą dėl lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, religijos ar įsitikinimų, pažiūrų, amžiaus, seksualinės orientacijos, negalios, sveikatos būklės, etninės priklausomybės ir kitų diskriminacijos pagrindų, informuoti visuomenę apie vykdomas lygių galimybių ir nediskriminavimo skatinimo priemones, stiprinti tarpinstitucinį bendradarbiavimą lygių galimybių srityje, užtikrinti tarptautinį bendradarbiavimą lygių galimybių ir neapykantos nusikaltimų prevencijos srityse. Veiksmų planą sudaro įvairios visuomenės informavimo apie lygias galimybes, nediskriminavimo principą, socialinę integraciją ir švietimą šiomis temomis veiklos, renginių ir šviečiamųjų veiklų, neapykantos kalbos ir neapykantos nusikaltimų prevencijos, tyrimų ir apžvalgų lygių galimybių srityje, teisinio reglamentavimo tobulinimo veiklos ir kt. Naujojo laikotarpio veiksmų plane yra skiriamas dėmesys LGBTI+ asmenų teisių užtikrinimo ir kovos su rasizmu sritims – įtvirtinti du nauji uždaviniai: 1) organizuoti visuomenės švietimo, lygių galimybių įgyvendinimo veiklas, inicijuoti teisėkūros iniciatyvas siekiant kovoti su rasizmu ir 2) organizuoti visuomenės švietimo, lygių galimybių įgyvendinimo veiklas, inicijuoti teisėkūros iniciatyvas, skatinant LGBTI+ asmenų teisių užtikrinimą.

26. Naujo laikotarpio smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir pagalbos teikimo nukentėjusiems asmenims veiksmų planą planuojama patvirtinti 2023 m. Jame numatomos veiklos, susijusios su

¹³ Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2020 m. gruodžio 10 d. įsakymas Nr. A1-1256 „Dėl Nediskriminavimo skatinimo 2021–2023 metų veiksmų plano patvirtinimo“

¹⁴ Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2023 m. sausio 30 d. įsakymas Nr. A1-51 „Dėl Moterų ir vyrų lygių galimybių 2023–2025 metų veiksmų plano patvirtinimo“

¹⁵ Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2022 m. balandžio 11 d. įsakymas Nr. A1-264 „Dėl Smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir pagalbos teikimo nukentėjusiems asmenims 2022–2023 metų veiksmų plano patvirtinimo“

apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje, smurto artimoje aplinkoje prevencijos teisinės sistemos užtikrinimu.

27. Dėl rekomendacijų Lietuvai 13 dalies. Teisė kreiptis į teismą įtvirtinta LT Konstitucijos 30 straipsnyje. Kiekvienas suinteresuotas asmuo turi teisę įstatymų nustatyta tvarka kreiptis į teismą, kad būtų apginta pažeista ar ginčijama jo teisė arba įstatymų saugomas interesas. LR Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje ne kartą yra konstatuotas iš konstitucinio teisinės valstybės principo bei kitų Konstitucijos nuostatų (inter alia Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalies, kurioje nustatyta, kad asmuo, kurio konstitucinės teisės ar laisvės pažeidžiamos, turi teisę kreiptis į teismą) kylantis imperatyvas, kad asmuo, manantis, jog jo teisės ar laisvės yra pažeidžiamos, turi absoliučią teisę į nepriklausomą ir nešališką teismą – arbitrą, kuris išspręstų ginčą. Jeigu būtų neužtikrinta asmens konstitucinė teisė kreiptis į teismą, būtų nepaisoma ir visuotinai pripažinto bendrojo teisės principo *ubi ius, ibi remedium* – jeigu yra kokia nors teisė (laisvė), turi būti ir jos gynimo priemonė. Tokia teisinė situacija, kai kuri nors asmens teisė ar laisvė negali būti ginama, taip pat ir teismine tvarka, nors pats tas asmuo mano, kad ši teisė ar laisvė yra pažeista, pagal Konstituciją yra neįmanoma, Konstitucija jos netoleruoja (Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 8 d. sprendimas).

28. Siekiant gerinti asmenų teisės kreiptis į teismą įgyvendinimą, nuolat dedamos pastangos didinti teismų veiklos efektyvumą ir veiksmingumą, mažinant ir balansuojant teismų darbo krūvį, taikant kitas priemones, didinančias visuomenės pasitikėjimą teisingumo institucijomis. Teismų viešumas yra tiesiogiai susijęs su visuomenės pasitikėjimu teisingumo institucijomis, todėl Lietuvoje užtikrintas toks pats nuotolinių teismo posėdžių viešumas, kaip ir teismo salėje. Teisingumo sistemų prieinamumas taip pat gali pagerėti naudojant skaitmenines technologijas. Skaičiai rodo, kad vaizdo ir telekonferencijų naudojimas nuotoliniams teismo posėdžiams organizuoti nuolat auga.

29. Pirminė teisinė pagalba, vadovaujantis LR valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo nuostatomis (toliau – VGTPĮ), teikiama visiems gyventojams neatsižvelgiant į asmens turtinę padėtį. Ši pagalba apima teisinės informacijos, teisinių konsultacijų teikimą, valstybės ir savivaldybių institucijoms skirtų dokumentų rengimą, prašymų dėl santuokos nutraukimo abiejų sutuoktinių bendru sutikimu, sutarčių dėl santuokos nutraukimo teisinių pasekmių, pareiškimų dėl teismo įsakymo išdavimo, prieštaravimų dėl kreditoriaus pateikto pareiškimų, prašymų dėl teismo leidimo parduoti ar įkeisti nekilnojamąjį turtą išdavimo, prašymų dėl teismo leidimo priimti palikimą išdavimo ir prašymų dėl išankstinių teismo leidimų sudaryti sandorius, susijusius su neveiksnaus tam tikroje srityje ar ribotai veiksnus tam tikroje srityje asmens turtu, parengimą.

30. Antrinė teisinė pagalba (advokato pagalba rengiant procesinius dokumentus ir atstovaujant ar ginant asmenį ikiteisminiuose ar teisminiuose procesuose), vadovaujantis VGTPĮ nuostatomis, yra teikiama įvertinus asmens turtinę padėtį ar jos nevertinant, kai ši pagalba reikalinga pažeidžiamoms asmenų grupėms (VGTPĮ 12 straipsnis). Neatsižvelgiant į asmens turtą ir pajamas antrinę teisinę pagalbą gali gauti, be kita ko, ir nukentėjusieji nuo smurto artimoje aplinkoje nusikalstamų veikų, taip pat nukentėjusieji, kai nusikalstama veika padaryta siekiant išreikšti neapykantą jiems dėl amžiaus, lyties, seksualinės orientacijos, neįgalumo, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, taip pat asmenys, kuriems nustatytas sunkus neįgalumo lygis arba kurie yra pripažinti nedarbingais, arba sukakę senatvės pensijos amžių, kuriems teisės aktų nustatyta tvarka yra nustatytas didelių specialiųjų poreikių lygis, taip pat šių asmenų globėjai (rūpintojai).

31. Be to, VGTPĮ¹⁶ numatyta galimybė išimtiniais atvejais, net, jei asmens turtas ar pajamos viršija nustatytą ribą, suteikti antrinę teisinę pagalbą, įvertinus asmens individualią situaciją, atsižvelgiant į gyvenimo lygį, asmens turtinę padėtį, gaunamas pajamas, jo galimybes veiksmingai savarankiškai sau atstovauti, išlaidas advokato pagalbai, bylos, kurioje prašoma suteikti antrinę teisinę pagalbą, sudėtingumą ir turtinių reikalavimų (turtinių interesų) dydį.

32. Lietuvoje veikia kompleksinė pagalba ir kiekviena skriaudžiama moteris gali pasinaudoti tiek psichologine, tiek teisine pagalba, kai pažeidžiamos Konvencijoje nustatytos jos teisės. Kai pagalba reikalinga skubiai, galima kreiptis bendruoju pagalbos telefonu 112 į policiją, greitąją pagalbą arba į Specializuotos kompleksinės pagalbos centrą (SKPC). Klausos negalią turintys žmonės gali susisiekti su Bendruoju pagalbos centru ir išsikviesti skubiosios pagalbos tarnybas keliais skirtingais būdais: mobiliąja programėle, sms žinute, „tyliuoju“ skambučiu ir pasinaudodami nuotoline Lietuvių gestų kalbos vertimo centro paslauga. Lietuvoje veikia 21 akredituotas SPKC tinklas, kurių dalis finansuojama valstybės biudžeto lėšomis apskričių pagrindu. Per 2023 m. liepos mėn. specializuota kompleksinė pagalba buvo suteikta 3271 asmeniui. Nuo 2023 m. liepos 1 d. atrankos konkurso būdu atrinktas ir finansuojamas NVO projektas, skirtas specializuotos kompleksinės pagalbos teikimui stebėti ir SKPC specialistams konsultuoti. Lietuvos moterų teisių įtvirtinimo asociacija vienija 14 moterų nevyriausybių organizacijų, atliekančių SKPC funkcijas ir teikiančių pagalbą nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusiems asmenims. Informavimo, konsultavimo, tarpininkavimo ir atstovavimo, laikino apgyvendinimo suteikimo, psichologinė, teisinė konsultacija teikiama telefonu, elektroniniu paštu, SMS žinutėmis ir kitomis pagal galimybes

¹⁶ [XIV-2103 Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo Nr. VIII-1591 4, 6, 7, 8,... \(e-tar.lt\)](#)

elektroninėmis priemonėmis¹⁷. Specializuotą kompleksinę pagalbą smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims bendrąja telefono linija ir tiesioginiais pokalbiais internetu www.specializuotospagalboscentras.lt darbo dienomis teikia visų specializuotos kompleksinės pagalbos centrų konsultantai. Bendrąja telefono linija ir tiesioginiais pokalbiais internetu teikiama emocinė parama, informavimo ir konsultavimo pagalba, tarpininkaujama specializuotos kompleksinės pagalbos centre. 2022 m. SKPC ir jų veiklos viešinimui buvo naudojamos skirtingos viešinimo priemonės, siekiant paskleisti informaciją tiek visuomenėje, tiek ir tarp institucijų, kurių veikla susijusi su smurto artimoje aplinkoje prevencija bei apsaugos ir pagalbos teikimu nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusiems asmenims.

33. LR apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas (toliau – ANSAAĮ) įtvirtina, kad policijos pareigūnai privalo nedelsiant atvykti ir pašalinti smurtautoją iš įvykio vietos. Atvykę į įvykio vietą arba patys būdami to įvykio liudininkai, policijos pareigūnai užrašo duomenis apie smurto artimoje aplinkoje faktą ir pradeda ikiteisminį tyrimą bei imasi priemonių užtikrinti smurtą patyrusio asmens apsaugą. Smurtą patyręs asmuo skundo neteikia. ANSAAĮ numato, kad SKPC, gavęs informaciją iš policijos apie įvykusį smurto faktą, susisieks su nukentėjusiu asmeniu. Tokiu būdu specializuota ir valstybės garantuojama pagalba pasiekia platų asmenų ratą. Nuo 2023 m. liepos 1 d. įsigaliojus naujai ANSAAĮ redakcijai, patobulinta apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje sistema. Smurto artimoje aplinkoje pavojų keliantiems asmenims galima skirti prevencinę apsaugos priemonę – apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje orderį, kuris skirtas smurto artimoje aplinkoje pavojų patiriančiam asmeniui apsaugoti ir kuria pilnametis smurto artimoje aplinkoje pavojų keliantis asmuo įpareigojamas laikinai išsikelti iš gyvenamosios vietos, jeigu jis gyvena kartu su smurto artimoje aplinkoje pavojų patiriančiu asmeniu, nesilankyti šio asmens gyvenamojoje vietoje, nesiartinti prie jo ir kartu su juo gyvenančių pilnamečių asmenų ir (ar) vaikų, nebendrauti, neieškoti ryšių su jais.

34. Tarpinstituciniam bendradarbiavimui stiprinti, SADM įsteigė Smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje tarybą. Ją sudaro SADM ministrė, NVO, ministerijų ir Lietuvos savivaldybių asociacijos atstovai. 2023 m. liepos 1 d. kiekvienoje savivaldybėje pradėjo veikti Smurto artimoje aplinkoje prevencijos komisija, kurios sudėtyje – ne mažiau kaip 1/3 NVO atstovų. Taryba nagrinėja valstybės institucijų ir įstaigų veiklą įgyvendinant joms ANSAAĮ nustatytas pareigas bei teikia rekomendacijas dėl veiklos gerinimo smurto artimoje aplinkoje srityje, taip pat nagrinėja pasiūlymus, gautus iš Smurto artimoje aplinkoje prevencijos

¹⁷ <https://www.specializuotospagalboscentras.lt/>; <https://www.facebook.com/Specializuotos-kompleksinės-pagalbos-centras-104859274608294>

komisijų ir kitus apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje klausimus. SADM sukūrė algoritmus vietos lygmeniu, nukreiptus į pagalbą smurto artimoje aplinkoje pavojų patiriančiam asmeniui ir (ar) smurtą artimoje aplinkoje patyrusiam asmeniui, nuolat organizuoja susitikimus su socialiniais partneriais, SKPC atstovais.

35. SADM su socialiniais partneriais parengė smurtinio elgesio artimoje aplinkoje keitimo programą smurto artimoje aplinkoje pavojų keliantiems asmenims. Numatytos grupinės konsultacijos, į kurias tikslinės grupės atstovai galėtų prisijungti savanoriškai. Parengtas potencialių dalyvių nukreipimo į smurtinio elgesio artimoje aplinkoje keitimo programą algoritmas, kuris padėtų asmenis, keliančius smurto artimoje aplinkoje pavojų, nukreipti į tokias programas įgyvendinančias organizacijas. Be to, smurtinio elgesio artimoje aplinkoje keitimo programą sudaro ir pagal kiekvieno asmens asmeninius poreikius pritaikytų konsultacijų galimybė. Nuo 2023 m. liepos 1 d. SADM finansuoja NVO, kuris prisideda prie kovos su seksualiniu smurtu stiprinimo. Planuojama sukurti pagalbos nukentėjus nuo seksualinio smurto ar patiriančioms šio smurto pavojų teikimo algoritmą ir metodiką ir ugdyti šios srities specialistų kompetencijas.

36. Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnyba (toliau – VGTPT) gali suteikti galimybes teisinėmis priemonėmis apginti skriaudžiamas moteris. Moterims, kurioms reikalinga advokato pagalba rengiant procesinius dokumentus, atstovaujant jų interesams bylose, susijusiose su smurto panaudojimu ar, teismui priteisus žalą dėl jos išieškojimo iš smurtautojo, kai reikalinga kompensuoti būtinausias vykdymo administravimo išlaidas, gali kreiptis į VGTPT ir jos teritorinius padalinius. Prieš kreipiantis į įstaigą dėl antrinės teisinės pagalbos paslaugų, yra galimybė pasinaudoti teise į nemokamą pirminę teisinę pagalbą, kuri apima teisinės informacijos teikimą, teises konsultacijas, dokumentų, skirtų valstybės ir savivaldybių institucijoms, parengimą, bei pagalbą užpildant prašymus suteikti antrinę teisinę pagalbą. Pirminė teisinė pagalba yra teikiama savivaldybėse pagal deklaruotą gyvenamąją vietą. Kreipimosi tvarka dėl teisinių paslaugų gavimo nėra sudėtinga. Moterys, patyrusios smurtą, turi pateikti prašymą dėl paslaugų teikimo ir ikiteisminio tyrimo pareigūnų nutarimą pripažinti moteris nukentėjusiomis baudžiamosiose bylose, iškeltose smurtautojams. Kasmet tokiose bylose valstybės garantuojama teisine pagalba, administruojama VGTPT, smurtą patiriantys asmenys pasinaudoja daugiau nei 100 atvejų.

37. Lietuvoje veikia NVO, kurios teikia plataus spektro kompleksinę pagalbą nukentėjusiems asmenims, įgyvendinami įvairūs SADM ir partnerių projektai (priedas nr. 3), įskaitant pagalbą nuo seksualinio smurto nukentėjusioms Ukrainos moterims.

38. Kiekvienas fizinis ar juridinis asmuo turi teisę pateikti lygių galimybių kontrolieriui skundą pagal nustatytą tvarką¹⁸ dėl lygių galimybių pažeidimo raštu per 3 mėnesius nuo skundžiamų veiksmų padarymo arba paaiškėjimo. Nuo 2019 m. liepos 1 d. prie LGKT įsteigta Žmonių su negalia teisių stebėsenos komisija, kuri atlieka Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos įgyvendinimo stebėseną¹⁹.

39. Vienas iš LGKT 2021–2023 metų strateginės veiklos plano prioritetų yra sąmoningumo apie smurtą lyties pagrindu artimoje aplinkoje didinimas ir bendruomenės atsako į smurto artimoje aplinkoje reiškinį stiprinimas Lietuvos regionuose. LGKT nuosekliai vykdoma švietėjiška veikla apie smurtą prieš moteris ir smurtą šeimoje prisideda prie LRV programos dalies, skirtos smurtui mažinti ir visuomenės socialinei sanglaudai stiprinti (I Vyriausybės programos skyrius, 1 skirsnis). LGKT su partneriais 2021 m. parengė vadovą, skirtą visiems specialistams, kurie dirba smurto prieš moteris artimoje aplinkoje prevencijos ir pagalbos teikimo srityje, taip pat komunikacijos specialistams, kurie organizuoja sąmoningumo didinimo ir visuomenės informavimo kampanijas. LGKT kartu su partneriais įgyvendino 27 mėnesių trukmės projektą „BRIDGE“, kurio metu stiprino vietos bendruomenių atsaką į smurtą lyties pagrindu artimoje aplinkoje. Jo metu buvo sukurtas koordinuoto atsako į smurtą artimoje aplinkoje algoritmas, dirbta su mokyklų bendruomenėmis, didintas gyventojų sąmoningumas atpažįstant ir reaguojant į smurtą artimoje aplinkoje. Išsami informacija apie LGKT veiklos apimtis teikiama kasmetinėse ataskaitose²⁰. Lietuva pagal galimybes skiria finansavimą nepriklausomos lygių galimybių institucijos veiklai užtikrinti (žr. priedą nr. 4).

3 straipsnis

40. Įgyvendinant Valstybinės moterų ir vyrų lygių galimybių 2015–2021 metų programą, buvo nuosekliai, kompleksiškai ir sistemingai sprendžiamos moterų ir vyrų lygybės problemos visose srityse ir užtikrintas MVLGI nuostatų įgyvendinimas, atsižvelgiant į ES bei tarptautinius įsipareigojimus moterų ir vyrų lygybės srityje (žr. priedą nr. 5). Lygių galimybių programa pratęsta nebuvo dėl naujai priimto strateginio valdymo įstatymo ir poįstatyminių jo aktų, o lyčių lygybės klausimai sprendžiami horizontaliu būdu – perleidžiant atsakomybę į atskirų ministerijų rankas. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija koordinuoja horizontaliojo principo „lygios galimybės visiems“ įgyvendinimą ir pažangos stebėseną. 2021-2022 m. SADM derino ministerijų parengtas

¹⁸ <https://www.lygybe.lt/lt/skundu-tyrimas/skundu-pateikimas-ir-tyrimas/410>

¹⁹ Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymo Nr. IX-1826 1, 16 ir 17 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 15-1 straipsniu įstatymas

²⁰ <https://lygybe.lt/veiklos-sritys/metines-ataskaitos/>

pažangos priemonės ir strateginius dokumentus. Didelė dalis pažangos priemonių veiklų dar nevyksta arba tik pradedamos, todėl jų įtaka lygioms galimybėms bus vertinama ateityje.

41. Didelis dėmesys skiriamas savivaldos atstovų kompetencijoms stiprinti. 2023 m. sausio 30 d. ministro įsakymu Nr. A1-53 „Dėl pavyzdinio savivaldybės administracijos darbuotojo, koordinuojančio lygių galimybių, moterų ir vyrų lygybės ir apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje politikos formavimą ir įgyvendinimą, pareigybės aprašymo patvirtinimo“ patvirtintas pavyzdinis savivaldybės administracijos darbuotojo, koordinuojančio lygių galimybių, moterų ir vyrų lygybės ir apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje politikos formavimą ir įgyvendinimą, pareigybės aprašymas²¹. Parengtas pilotinis koordinatorių modelis (žr. priedą nr. 2).

42. 2022-2023 m. nuosekliai stiprinamos savivaldybių administracijų darbuotojų, atsakingų už lygių galimybių, moterų ir vyrų lygybės, apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje politikų formavimą ir įgyvendinimą savivaldybės lygmeniu, kompetencijos. Vyko informaciniai susitikimai, mokymai, konferencijos, gerosios patirties perdavimas, konsultacijos.

43. 2022 m. parengtas Kokybės standartas savivaldybių administracijoms lygių galimybių, lyčių lygybės bei smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir pagalbos teikimo politikos srityse. Siekiant sistemingo politikos įsivertinimo ir veiklų vykdymo efektyvinimo, kokybės standarto tyrimas atliktas šešiasdešimtyje savivaldybių, pateiktas apibendrinimas, bendrosios rekomendacijos. Planuojama, kad šis rekomendacinis įrankis bus patvirtintas ministro įsakymu ir leis savivaldybėms sistemškai ir nuosekliai įsivertinti šių politikų formavimo ir įgyvendinimo procesus.

44. **Dėl rekomendacijų Lietuvai 15 dalies.** 2020 m. birželio 23 d. įsigaliojo naujos redakcijos LRV nutarimas „Dėl moterų ir vyrų lygių galimybių komisijos sudarymo“²², kuriame numatyta, kad valstybės institucijos į komisiją skiria politinio (asmeninio) pasitikėjimo valstybės tarnautojo pareigas einančius asmenis (pavyzdžiui, viceministrus). Šiuo pakeitimu atskirtos stebėsenos ir politikos formavimo funkcijos. LGKT Lygių galimybių integravimo grupė įgyvendina LGKT strateginius tikslus lygių galimybių integravimo ir visuomenės sąmoningumo didinimo srityje.

45. Aštuonioliktosios LRV programos nuostatų įgyvendinimo plane numatyta priemonė: „Atlikti biudžeto sudarymo lyčių lygybės principu Lietuvoje įdiegimo galimybių analizę ir priimti Vyriausybės sprendimą dėl biudžeto sudarymo lyčių lygybės principu valstybiniu ir savivaldos lygmeniu“. 2021 m. Vyriausybės strateginės analizės centras (toliau – STRATA) atliko tyrimą

²¹ <https://e-tar.lt/portal/lt/legalAct/38a3c970a09611ed8df094f359a60216>

²² Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2000 m. kovo 7 d. nutarimo Nr. 266 „Dėl Moterų ir vyrų lygių galimybių komisijos sudarymo ir jos nuostatų patvirtinimo“ pakeitimo“ Nr. 645

„Biudžeto sudarymo lyčių lygybės principu Lietuvoje įdiegimo galimybių analizė“, kuriame nustatytos biudžeto sudarymo lyčių lygybės principu įdiegimo Lietuvoje galimybės ir pateiktos įvertinti LRV kanceliarijai.

4 straipsnis

46. 2022 m. birželio 28 d. Seimas pritarė DK ir LR ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo (toliau – LMSDI)²³ pakeitimų paketui, kuriuo kartu įgyvendinant Europos Parlamento ir Tarybos direktyvų dėl skaidrių ir nuspėjamų darbo sąlygų ES ir dėl tėvų ir prižiūrinčiųjų asmenų profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros reikalavimus, siekiama sukurti palankesnes sąlygas tėvams derinti šeiminius ir darbo įsipareigojimus bei paskatinti mamas greičiau grįžti į darbo rinką po vaiko priežiūros atostogų, o tėvus skirti daugiau laiko vaiko priežiūrai. Pakeitimai aktualūs plačiam darbuotojų ratui – nuo jau besilaukiančių iki auginančių vaikus iki 8 metų.

47. Praplėsta darbuotojų grupė, turinti teisę reikalauti dirbti ne visą darbo laiką: įtraukti darbuotojai, auginantys vaiką iki 8 metų (anksčiau lengvata buvo numatyta darbuotojams, auginantiems vaiką iki 3 metų), bei darbuotojai, slaugantys (prižiūrintys) kartu gyvenantį asmenį (šiuo metu lengvata numatyta tik šeimos nario slaugymo atveju).

48. Praplėsta darbuotojų grupė, kurių prašymas dirbti nuotoliniu būdu turi būti tenkinamas (išskyrus atvejus, kai dėl gamybinio būtinumo ar darbo organizavimo ypatumų tai sukeltų darbdaviui per dideles sąnaudas): įtraukti darbuotojai, auginantys vaiką iki 8 metų (anksčiau ši lengvata numatyta darbuotojams, auginantiems vaiką iki 3 metų), bei darbuotojai, slaugantys (prižiūrintys) šeimos narį ar kartu su darbuotoju gyvenantį asmenį, kartu atsisakant ribojimo sudaryti galimybę dirbti nuotoliu tik ne mažiau kaip penktadalį visos darbo laiko normos.

49. Darbdaviui numatyta pareiga tenkinti prašymą dirbti darbuotojo pageidaujama darbo laiko režimu, kurį pateikia nėščia, neseniai pagimdžiusi ar krūtimi maitinanti darbuotoja, darbuotojas, auginantis vaiką iki 8 metų, darbuotojas, vienas auginantis vaiką iki 14 metų arba neįgalų vaiką iki 18 metų, darbuotojas, pateikęs prašymą, pagrįstą sveikatos priežiūros įstaigos išvada apie jo sveikatos būklę arba būtinybę slaugyti (prižiūrėti) šeimos narį ar kartu su darbuotoju gyvenantį asmenį, jeigu dėl gamybinio būtinumo ar darbo organizavimo ypatumų tai nesudarytų darbdaviui per didelių sąnaudų.

50. Praplėstas darbuotojų, turinčių teisę į „mamadienius“ / „tėvadienius“, sąrašas: darbuotojams, auginantiems vieną vaiką iki 12 metų, turi būti suteikta 1 papildoma poilsio diena per 3 mėnesius

²³ Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo Nr. IX-110 1, 5, 11-1, 16, 19, 20, 22, 23, 24 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo priedu įstatymas Nr. XIV-1190

(arba sutrumpintas darbo laikas 8 valandomis per 3 mėnesius), o darbuotojams, auginantiems du vaikus iki 12 metų, kai vienas arba abu vaikai yra neįgalūs, turi būti suteiktos 2 papildomos poilsio dienos per mėnesį (arba sutrumpintas darbo laikas 4 valandomis per savaitę).

51. 2023 m. sausio 1 d. įsigaliojo kiti esminiai DK bei LMSDĮ pakeitimai, susiję su tėvystės ir vaiko priežiūros atostogomis. DK numatomas ribojimas skaidyti 30 kalendorinių dienų trukmės tėvystės atostogas į daugiau nei 2 dalis. DK įtvirtintas 2 mėnesių neperleidžiamo vaiko priežiūros atostogų terminas kiekvienam iš tėvų, iki vaikui sukaks 18 ar 24 mėnesiai. Neperleidžiamų 2 mėnesių trukmės atostogų vaikui prižiūrėti dalį kiekvienas iš tėvų gali imti visą iš karto arba dalimis, pakaitomis, tačiau šių neperleidžiamų 2 mėnesių trukmės atostogų ar jų dalies abu tėvai negali imti tuo pačiu metu. Vienam iš tėvų nepasinaudojus neperleidžiamomis 2 mėnesių trukmės vaiko priežiūros atostogomis (ar jų dalimi), kitam iš tėvų už nepanaudotą neperleidžiamų 2 mėnesių trukmės vaiko priežiūros atostogų laikotarpį vaiko priežiūros išmoka neskiriama ir nemokama. LMSDĮ atitinkamai keičiamas nustatant, kad vaiko priežiūros išmoka skiriama ir mokama, iki vaikui sueis 18 arba 24 mėnesiai, priklausomai nuo darbuotojų pasirinkto termino vaiko priežiūros išmokai gauti. Bendruoju atveju darbuotojui: pasirinkusiam gauti vaiko priežiūros išmoką, iki vaikui sukaks 18 mėnesių, – už neperleidžiamų 2 mėnesių trukmės atostogų vaikui prižiūrėti dalį skiriama 78 % darbuotojo kompensuojamojo uždarbio dydžio išmoka, o likusius mėnesius, iki vaikui sueis 18 mėnesių, – 60 %; pasirinkusiam gauti vaiko priežiūros išmoką, iki vaikui sukaks 24 mėnesiai, – už neperleidžiamų 2 mėnesių trukmės atostogų vaikui prižiūrėti dalį skiriama 78 % darbuotojo kompensuojamojo uždarbio dydžio išmoka, likusius mėnesius, iki vaikui sukaks 12 mėnesių, – 45 %, o nuo 12 mėnesių, iki vaikui sukaks 24 mėnesiai, – 30 % darbuotojo kompensuojamojo uždarbio dydžio išmoka.

52. LMSDĮ pakeitimais peržiūrėtas ir papildomų pajamų gavimo atostogų vaikui prižiūrėti metu klausimas: jei darbuotojas vaiko priežiūros išmokos gavimo metu turi papildomų pajamų ir jam paskirtos vaiko priežiūros išmokos bei papildomų pajamų suma neviršija apskaičiuoto vidutinio mėnesinio kompensuojamojo uždarbio dydžio arba yra jam lygi, darbuotojui mokama viso dydžio vaiko priežiūros išmoka; jeigu vaiko priežiūros išmokos ir papildomų pajamų suma viršija vidutinio mėnesinio kompensuojamojo uždarbio dydį, pagal kurį buvo nustatyta vaiko priežiūros išmoka, vaiko priežiūros išmoka darbuotojui yra atitinkamai mažinama; jei neperleidžiamų 2 mėnesių trukmės atostogų vaikui prižiūrėti metu darbuotojas gauna papildomų pajamų, tačiau jų dydis neviršija vaiko priežiūros išmokos, darbuotojui mokamos vaiko priežiūros išmokos dydis yra atitinkamai mažinamas, o tuo atveju, jeigu darbuotojo gaunamų pajamų dydis viršija jam paskirtos

vaiko priežiūros išmokos dydį arba yra jam lygus, vaiko priežiūros išmoka darbuotojui nėra mokama.

53. Dėl rekomendacijų Lietuvai 17 dalies. Seimo kontrolieriai nuolat vykdo žmogaus teisių ir laisvių padėties stebėseną šalyje ir ją pristato metinėse ataskaitose²⁴. Seimo kontrolieriaus įgaliojimai gauti ir pateikti kompetentingas išvadas ir rekomendacijas dėl moterų pateiktų skundų nebuvo praplėsti. Lietuva pagal galimybes skiria finansinius išteklius Seimo kontrolierių įstaigai vykdyti savo įgaliojimus (žr. priedą nr. 4).

54. Dėl rekomendacijų Lietuvai 19 dalies. SADM įgyvendina pažangos priemones (žr. priedą Nr. 2), skirtas stereotipams ir diskriminacijai mažinti. Bendradarbiaujant su NVO, per projektines veiklas moterys skatinamos dalyvauti poliniame gyvenime ir rinkimuose. Mažinami stereotipai, susiję su lytimi politinėje veikloje per švietėjiškas, informacines, analitines ir advokacines veiklas. SADM ministro 2023 m. sausio 30 d. įsakymu Nr. A1-51 „Dėl Moterų ir vyrų lygių galimybių 2023–2025 metų veiksmų plano patvirtinimo“ patvirtintas Moterų ir vyrų lygių galimybių 2023 – 2025 m. veiksmų planas. Juo siekiama nuosekliai, kompleksiškai ir sistemingai skatinti moterų ir vyrų lygybę, šalinti moterų ir vyrų padėties skirtumus, informuoti visuomenę apie vykdomas moterų ir vyrų lygių galimybių skatinimo priemones, stiprinti tarpinstitucinį bendradarbiavimą moterų ir vyrų lygių galimybių srityje. Numatytomis priemonėmis siekiama didinti moterų ir vyrų lygybę darbo rinkoje, mažinti darbo užmokesčio atotrūkį tarp moterų ir vyrų, integruoti lyčių lygybės principą į švietimo programą, skatinti balansą tarp darbo ir asmeninio gyvenimo, skatinti proporcingą moterų ir vyrų dalyvavimą priimant sprendimus ir einant aukščiausias pareigas, skatinti asmenis rūpintis savo sveikatos gerove bei gerinti pažeidžiamų visuomenės grupių moterų ir mergaičių padėtį. Tikimasi, kad veiksmų plane numatytos priemonės prisidės prie lyčių lygybės palaikymo šalyje. 2020 m. VDI parengė mokymų medžiagą „Moterų ir vyrų lygių galimybių ir nediskriminavimo įgyvendinimas darbo santykiuose“. Paviešinta informacija apie VDI atliktą tyrimą dėl moterų ir vyrų darbo užmokesčio atotrūkio finansų ir draudimo sektoriuje priežasčių.

55. LR Konstitucijoje ir LR rinkimų kodekse yra įtvirtintas lygios rinkimų teisės principas, todėl rinkimuose vyrai ir moterys dalyvauja visiškai vienodomis sąlygomis. 2020–2023 m. politiniame ir viešajame gyvenime dalyvaujančių moterų skaičius po truputį didėjo. Po 2020 m. Seimo rinkimų koalicinę vyriausybę sudariusių politinių partijų vadovybėse dominuoja moterys. Šiuo metu moterys Lietuvoje užima ministrės pirmininkės, Seimo pirmininkės pareigas, taip pat 6 iš 14 ministrų yra moterys (ankstesniame ministrų kabinete buvo tik viena moteris). Lietuva net 9

²⁴ <https://www.lrski.lt/en/veiklos-sritys/metines-seimo-kontrolieriu-veiklos-ataskaitos/>

procentais aplenkė bendrą vidutinį moterų ministrių skaičių ES. Viceministrės moterys šiuo metu sudaro 45 proc. visų viceministrų. 2020 m. į parlamentą išrinktos moterys sudarė 27 proc. parlamento narių ir jų dalis parlamente, lyginant su ankstesnės kadencijos Seimu, išaugo daugiau nei 5 procentiniais punktais (2016 m. į Seimą buvo išrinkta 21,3 proc. moterų, o 2020 metų trečiąjį ketvirtį, nutrūkus kelių Seimo narių įgaliojimams ir išrinkus naujus asmenis, moterys sudarė 24,3 proc. Seimo narių). Nuo 2019 m. savivaldybių tarybų rinkimų iki kadencijos pabaigos 2023 metų pradžioje savivaldybių tarybų narių moterų padaugėjo kiek daugiau nei 2 proc., nors daugumą, t. y. 68,6 proc. savivaldybių tarybų narių sudarė vyrai. Buvo dvi savivaldybės, kurių tarybose dirbančių moterų ir vyrų santykis 2019–2023 m. kadencijoje buvo proporcingas: Birštono savivaldybėje buvo 8 tarybos narės moterys ir 7 vyrai, Kėdainių rajono savivaldybėje – 13 tarybos narių moterų ir 14 vyrų. 2023 m. rinkimuose į savivaldybių tarybas vyrai ir moterys kandidatavo apylygiai – iš viso 47 proc. moterų ir 53 proc. vyrų. 20-tyje savivaldybių iš 60-ties moterų kandidatavo net daugiau nei vyrų. Į savivaldybių tarybas išrinkta 33 proc. moterų ir 67 proc. vyrų. 17 iš 60 savivaldybių į tarybas išrinkta bent 40 proc. moterų. Merų rinkimuose 2023 m. moterys sudarė 26 proc. visų kandidatų, tarp išrinktų merų 10 proc. yra moterys.

5 straipsnis

56. 2022 m. lapkričio 1 d. įsigaliojo DK pakeitimai, kurie uždraudžia smurtą ir priekabiavimą darbe, nustato tam tikras pareigas darbdaviams, siekiant užtikrinti smurto ir priekabiavimo prevenciją, kuriant aplinką, kurioje nėra smurto ir priekabiavimo; numato, kad priežastis nutraukti darbo sutartį gali būti smurtas ar priekabiavimas. Pakeistame DK uždraustas ne tik mobingas, kuris yra psichologinio smurto darbe forma, bet taip pat smurtas ir priekabiavimas, įskaitant psichologinį smurtą bei smurtą ir priekabiavimą dėl lyties.

57. Smurto ir priekabiavimo prevencija yra vienas iš efektyviausių būdų užtikrinti, kad darbuotojai nepatirtų priešiško, neetiško, žeminančio, agresyvių, užgaulių, įžeidžiančių veiksmų. Siekiant aktyviau stebėti psichosocialinę aplinką darbo vietose ir užkirsti kelią neetiško, žeminančio, diskriminacinio elgesio darbo vietose plitimui, VDI 2022 m. sausio 3 d. įsteigtas Psichologinio smurto darbe prevencijos skyrius. Skyriaus darbuotojai ne tik nagrinėja skundus ir pranešimus, susijusius su psichologiniu smurtu darbe, bet ir rengia rekomendacijas, konsultuoja darbdavius ir darbuotojus, socialinius partnerius psichologinį smurtą darbe reglamentuojančių teisės aktų taikymo, prevencijos ir tyrimo klausimais.

58. Įgyvendintas Smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir pagalbos teikimo nukentėjusiems asmenims 2021 metų veiksmų planas, siekiant užtikrinti įgyvendinamų smurto artimoje aplinkoje

prevencijos ir pagalbos teikimo nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusiems asmenims priemonių tęstinumą ir tarpinstitucinį bendradarbiavimą (priedas nr. 6).

59. Asociacija „Moterų informacijos centras“ kartu su partneriais 2019–2022 m. įgyvendino projektą „Smurtas artimoje aplinkoje: prevencija, apsauga, pagalba, bendradarbiavimas“, finansuotą ES struktūrinių fondų lėšomis, kurio tikslas – kelti visuomenės nepakantumą smurtui, skatinti smurto formų atpažinimą, tobulinti šioje srityje dirbančių darbuotojų profesinę kompetenciją tuo pačiu didinant pagalbos nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje prieinamumą bei kokybę.

60. SADM parengė 2021–2030 metų Šeimos politikos stiprinimo plėtros programą, kurioje numatytos priemonės, kaip pasiekti šeimų gerovę didinančių tikslų, įtvirtintų 2021–2030 metų Nacionaliniame pažangos plane. Vykdomos priemonės, siekiant sukurti tinkamą, skatinančią, palankią šeimai aplinką, kuri leistų tinkamai atlikti šeimos funkcijas ir sėkmingiau įsitraukti į darbo rinką, stiprinti moterų ir vyrų lygias galimybes, skatinti gimstamumą, užtikrinti ir palaikyti šeimų ir vaikų emocinę gerovę, plėtoti kokybiškas, visoms šeimoms, auginančioms vaikus, prieinamas paslaugas.

61. Šeimos politikos stiprinimo programoje numatoma sukurti nacionalinį socialinių paslaugų kokybės standartą, gerinti socialinių paslaugų kokybę ir prieinamumą, užtikrinti vaikų priežiūros ir ugdymo paslaugų įvairovę ir prieinamumą, didinti socialinės paramos veiksmingumą šeimoms, patekusioms į krizines situacijas. Planuojama plėtoti trūkstamas specializuotas paslaugas, skirtas šeimoms, vaikams, jauniems žmonėms, globėjams ir budintiems globotojams, stiprinti į individualius vaikų ir šeimų poreikius orientuotą pagalbą, paramą ir paslaugas. Numatoma padidinti globojamiems (rūpinamiems) vaikams teikiamą paramą būtiniausiems poreikiams užtikrinti. Planuose – ir nemokamo mokinių maitinimo prieinamumo ir paramos mokinio reikmenims įsigyti didinimas.

62. Planuojama didinti vyrų įsitraukimą į šeimos gyvenimą, įteisinti neperleidžiamus vaiko priežiūros atostogų mėnesius mamoms ir tėčiams. Bus stiprinamas atstovavimas šeimos interesams, skatinamas valstybės institucijų, savivaldybių ir nevyriausybinų organizacijų bendradarbiavimas sprendžiant su šeimos politikos formavimu ir įgyvendinimu susijusius klausimus, šeimų interesų atstovavimas per savivaldybių šeimos tarybas.

63. 2022 m. vykdytos priemonės, skatinančios sukurti tinkamą, palankią šeimai aplinką, kuri leistų tinkamai atlikti šeimos funkcijas ir sėkmingiau įsitraukti į darbo rinką, stiprinti moterų ir vyrų lygias galimybes, skatinti gimstamumą, užtikrinti ir palaikyti šeimų ir vaikų emocinę gerovę, plėtoti kokybiškas, visoms šeimoms, auginančioms vaikus, prieinamas paslaugas. Siekiant sudaryti sąlygas

derinti darbo ir šeimos įsipareigojimus ir taip užtikrinti išlikimą darbo rinkoje tėvams, auginantiems vaikus, asmenims, turintiems sveikatos sutrikimų, slaugantiems ar prižiūrintiems šeimos narį ar kartu su juo gyvenantį asmenį, įgyvendinant VPNĮP veiksmą 03-04-03 „Priimti Darbo kodekso ir Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo pakeitimo įstatymų projektus – atitinkamai numatyti neperleidžiamas vaiko priežiūros atostogas, naujas lanksčių darbo sąlygų galimybes ir galimybes tėvams, auginantiems vaikus ir esantiems vaiko priežiūros atostogose, visą vaiko priežiūros atostogų laikotarpį dirbti ir gauti vaiko priežiūros išmoką tuo atveju, kai išmokos ir darbo užmokesčio suma neviršija buvusio darbo užmokesčio dydžio”, 2022 m. priimti DK ir LMSDĮ pakeitimai. Pakoreguota vaiko priežiūros atostogų suteikimo tvarka, atostogų metu mokamų vaiko priežiūros išmokų dydžiai, įtvirtintos neperleidžiamos vaiko priežiūros atostogos moterims ir vyrams. Pokytis leis tėčiams labiau įsitraukti į vaikų priežiūrą ir sustiprinti visos šeimos ryšius. Kartu palengvinta tvarka, leidžianti derinti šeimos ir darbo įsipareigojimus. Pavyzdžiui, mamos ir tėčiai, auginantys vieną vaiką iki 12 metų, įgijo teisę į mamadienį ir tėvadienį vieną kartą per tris mėnesius.

64. Siekiant ugdyti savarankišką ir konstruktyviai funkcionuojančią šeimą, kurios narių santykiai pagrįsti savitarpio pagalba, pagarba ir atsakomybe, buvo vykdomas krizinių situacijų šeimoje neigiamų pasekmių prevencija, organizuojami pasirengimo šeimai kursai, teikiama psichologo ir (ar) psichoterapeuto, ir (ar) socialinio darbuotojo pagalba asmenims, išgyvenantiems krizę, taip pat jų šeimoms, taip pat šeimoms (asmenims), auginančioms (-tiems) įvairių elgesio, emocijų, raidos sutrikimų, taip pat negalią turinčius vaiku, organizuojamos savitarpio pagalbos grupės, organizuojamas tėvystės įgūdžių ugdymas vaiko besilaukiančioms šeimoms (asmenims).

65. Siekiant didinti galimybes šeimoms sėkmingai derinti šeimos ir darbo įsipareigojimus, LR vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme įtvirtinta nuostata, kad nuo 2023 m. valstybės ir savivaldybių įmonėse, įstaigose ir organizacijose, kuriose patvirtinta ne mažiau kaip 100 valstybės tarnautojų ir (ar) darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartis, pareigybių ir tie valstybės tarnautojai ir (ar) darbuotojai dirba viename ar šalia esančiuose pastatuose, turi būti įrengti vaikų valandinės priežiūros kambariai. Tokie kambariai yra ypač praktiški ir naudingi tada, kai vaikų pamokos baigiasi anksčiau, nei tėvų darbo valandos. Vaikai, pavyzdžiui, galės atvykti po pamokų ir iki pasibaigiant mamos arba tėčio darbo dienai tame kambaryje palaukti, paruošti pamokas. 2022 m. socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymu buvo patvirtinti vaikų valandinės priežiūros kambario minimalūs reikalavimai.

66. **Dėl rekomendacijų Lietuvai 21 dalies.** 2022 m. ŠMSM, vadovaudamasi Bendrųjų programų atnaujinimo gairėmis, patvirtino bendrųjų programų paketą, kuriuo atnaujino bendrąsias

programas²⁵. Programų rengėjams keltas reikalavimas programų turinyje užtikrinti vienodą moterų ir vyrų atstovavimą, įtraukios mokymo praktikos skatinimą. Šia tema jiems surengti du seminarai, kuriuos vedė LGKT atstovai, su atnaujintų bendrųjų programų rengėjais darbo grupėse buvo aptarti lyčių stereotipų mažinimo prioritetai. Bendradarbiaujant su lyčių lygybės ekspertais, parengta Gyvenimo įgūdžių bendroji programa, į kurios mokymosi turinį įtraukta lyčių lygybės tema. Atnaujintose bendrosiose programose išlaikyta principinė nuostata technologijų pamokose mokinių neskirstyti pagal lytis ir taip prisidėti prie lyčių vaidmenų stereotipų šalinimo. 2021–2023 m. surengtos trys konsultacijos vadovėlių autoriams ir -mokymo priemonių rengėjams lyčių lygybės klausimais.

66. Numatoma pateikti kompleksinius aktualių įstatymų keitimų siūlymus, siekiant tobulinti teisinę apsaugą nuo diskriminacijos bei LR lygių galimybių kontrolieriaus veiklos reglamentavimą priėmus ES Taryboje svarstomus pasiūlymus dėl Tarybos direktyvos dėl lygybės įstaigoms taikomų standartų vienodo požiūrio į asmenis, nepriklausomai nuo jų rasinės ar etninės kilmės, srityje, vienodo požiūrio į asmenis, nepriklausomai nuo jų religijos ar tikėjimo, negalios, amžiaus ar seksualinės orientacijos, užimtumo ir profesinėje srityje, vienodo požiūrio į moteris ir vyrus socialinės apsaugos srityje ir dėl galimybės naudotis prekėmis bei paslaugomis ir prekių tiekimo bei paslaugų teikimo, kuria panaikinami Direktyvos 2000/43/EB 13 straipsnis ir Direktyvos 2004/113/EB 12 straipsnis bei Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl lygybės įstaigoms taikomų standartų dėl vienodo požiūrio į moteris ir vyrus ir vienodų jų galimybių užimtumo ir profesinės veiklos srityje, kuria panaikinami Direktyvos 2006/54/EB 20 straipsnis ir Direktyvos 2010/41/ES 11 straipsnis.

67. Planuojama parengti medžiagą ir organizuoti mokymus žurnalistams, ir kitiems (radijo, televizijos, spaudos, reklamos ir kt. darbuotojai) profesionalams, tiesiogiai dirbantiems su visuomenės informavimo kanalais bei visuomenei teikiamos informacijos turiniu, ugdyti jų kompetencijas lyčių lygybės klausimais bei informuotumui didinti. Ypatingą dėmesį skiriant sugebėjimams atpažinti nesąmoningai perteikiamus stereotipus apie lyčių vaidmenis šeimoje ir visuomenėje, skatinimui sąmoningai jų nestiprinti bei supažindinimui su priežastimis kodėl jie yra kenksmingi.

68. Įstatymų leidėjas žurnalistų etikos inspektoriui suteikė mandatą prižiūrėti, kaip įgyvendinamos Visuomenės informavimo, Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio

---

²⁵ LR švietimo, mokslo ir sporto ministro įsakymas „Dėl švietimo, mokslo ir sporto ministro 2022 m. rugpjūčio 24 d. įsakymo Nr. V-1269 „Dėl Priešmokyklinio, pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo bendrųjų programų patvirtinimo“ pakeitimo“ Nr. V-1541

įstatymų nuostatos. Jam taip pat suteikti priežiūros institucijos įgaliojimai asmens duomenų apsaugos srityje – kai duomenys tvarkomi žurnalistikos tikslais ir akademinės, meninės ar literatūrinės saviraiškos tikslais, žurnalistų etikos inspektorius stebi, kaip taikomas Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas, vykdo 2016 m. balandžio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas) priežiūros institucijos Lietuvoje funkcijas. Atlikdamas savo funkcijas, žurnalistų etikos inspektorius per prašomos pateikti informacijos laikotarpį, t. y. 2020 – 2023 m., nėra identifikavęs reikšmingesnių situacijų, kurios galėtų būti vertinamos kaip lyčių stereotipų ar moterų diskriminacijos žiniasklaidoje problema. Tarnyba ir toliau sieks bendradarbiauti su LGKT, mažinant galimos diskriminacijos apraiškas visuomenės informavimo priemonėse.

69. 2020 m. atliktas tyrimas „Šiuolaikinių vyrų ir lyčių lygybės paskatos ir kliūtys vyrams įsitraukti į vaiko priežiūrą“²⁶ atskleidė, jog veiklos, kurias, pasak apklaustų vyrų, vienodai dažnai atlieka ir vyrai, ir jų partnerės – sąskaitų apmokėjimas ir maisto pirkimas. Tačiau, vyrų nuomone, smulkūs remonto ir automobilio priežiūros darbai toliau lieka vyro pareiga, o visais kitais nemokamais darbais šeimoje, ypač skalbimu, namų tvarkymu, maisto gaminiu, kasdiene arba sergančio vaiko priežiūra, vyrų teigimu, dažniau rūpinasi jų partnerės. Daugeliui moterų ir toliau tenka neproporcingai didelė naštos dalis, kai reikia atlikti nemokamus namų ruošos darbus, auginti vaikus ir rūpintis kitais šeimos nariais.

70. 2023 m. pradžioje įsigaliojo nauja vaiko priežiūros atostogų skyrimo tvarka – visi tėvai, kurių vaikai gimė po 2023 m. sausio 1 d., turi galimybę pasinaudoti neperleidžiamomis vaiko priežiūros atostogomis. Du mėnesiai skirti mamai ir du mėnesiai skirti tėvui. Taip pat galima pasirinkti vaiko priežiūros išmoką gauti iki vaikai sueis 18 arba 24 mėnesiai.

71. SADM kartu su LGKT įgyvendino projektą „Daugiau balanso“²⁷. Šio projekto tikslas – padėti suderinti darbą ir šeimos gyvenimą bei skatinti įsitraukti tėčius į šeimos gyvenimą. Projekto metu buvo viešinamos tėvystės istorijos, parengta darbo ir šeimos gyvenimo derinimo formulė.

72. **Dėl rekomendacijų Lietuvai 23 dalies.** 2023 m. birželį Seime vyko tarptautinė konferencija, skirta atkreipti visuomenės bei politikų dėmesį į vis dar neratifikuatą Stambulo konvenciją bei poreikį ją ratifikuoti. Dalyviams suteikta papildomų argumentų pasiremiant Vokietijos bei kitų šalių

²⁶ <https://lygybe.lt/tyrimai/siuolaikiniai-vyrai-ir-lyciu-lygybe-paskatos-ir-kliutys-vyrams-isitraukti-i-vaiko-prieziura-2020/>

²⁷ <https://daugiaubalanso.lt/>

gerąją praktiką. Seimo nariai pritarė iniciatyvai kreiptis į Konstitucinę teisimą, kurio būtų prašoma išaiškinti, ar Lietuvos Konstitucijai neprieštaruoja šioje konvencijoje vartojamos sąvokos.

73. 2021 m. spalio 14 d. BK XX skyriaus pavadinimo pakeitimo ir BK papildymo 148¹ straipsniu įstatymu Nr. XIV-576 BK papildytas nauju 148¹ straipsniu, įtvirtinančiu baudžiamąją atsakomybę už neteisėtą žmogaus persekiojimą. BK 148¹ straipsnio 1 dalyje numatyta: „Tas, kas prieš aiškiai išreikštą žmogaus valią neturėdamas teisėto pagrindo sistemingai persekiojo šį žmogų, jeigu dėl to nukentėjęs asmuo buvo priverstas pakeisti gyvenamąją vietą ar darbą, ar mokymosi įstaigą arba buvo padarytas kitoks neigiamas poveikis jo socialiniam gyvenimui ar neigiamas poveikis jo emocinei būsenai, padarė baudžiamąjį nusizengimą ir baudžiamas viešaisiais darbais arba buda, arba laisvės apribojimu, arba areštu.“ BK 148¹ straipsnio 2 dalyje numatyta, kad „Už šio straipsnio 1 dalyje numatytą veiką asmuo atsako tik tuo atveju, kai yra nukentėjusio asmens skundas ar jo teisėto atstovo pareiškimas, prokuroro reikalavimas arba kai ikiteisminis tyrimas pradėtas nustačius smurto artimoje aplinkoje požymių“.

74. Seimas 2021 m. balandžio 22 d. priėmė LR mediacijos įstatymo pakeitimą, kuriuo 20 straipsnio 1 dalies 1 punkte įtvirtinta išimtis iš pareigos inicijuoti privalomąją mediaciją prieš kreipiantis į teisimą dėl ginčo sprendimo smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims. Tačiau jeigu sprendžiant šeimos ginčus privalomąją mediaciją siekia pasinaudoti smurtą artimoje aplinkoje patyręs asmuo savo noru, šis asmuo turi teisę Mediacijos įstatymo nustatyta tvarka kreiptis dėl privalomosios mediacijos ir ginčo šalys turi teisę gauti iš valstybės biudžeto lėšų apmokamas mediacijos paslaugas (Mediacijos įstatymo 20 straipsnio 2 dalis). Pažymėtina, kad dėl šio Mediacijos įstatymo pakeitimo ir jo taikymo apimtys buvo išsamiai diskutuota Seime, dalyvaujant visoms suinteresuotoms institucijoms, taip pat ir nevyriausybinėms organizacijoms, veikiančioms moterų teisių užtikrinimo srityje.

75. TM bendradarbiaudama su Vyriausybės strateginės analizės centru (STRATA), 2022 m. atliko privalomosios mediacijos šeimos ginčiuose galiojančio teisinio reguliavimo poveikio ex post vertinimą (toliau – ex post vertinimas). Ex post vertinimo ataskaitoje suformuluotos rekomendacijos dėl privalomosios mediacijos šeimos ginčiuose teisinio reguliavimo, jo stebėsenos ir (ar) įgyvendinimo tobulinimo. Atlikto ex post vertinimo metu nebuvo identifikuota problemų dėl Mediacijos įstatymo 20 straipsnio 1 dalies 1 punkte įtvirtintos išimties iš pareigos inicijuoti privalomąją mediaciją prieš kreipiantis į teisimą dėl ginčo sprendimo smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims taikymo, o ex post vertinimo ataskaitoje pateikta rekomendacija (Nr. 11) stebėti pastarosios Mediacijos įstatymo nuostatos veikimą. TM numato įgyvendinti šią

rekomendaciją ir kartu su suinteresuotomis institucijomis sprendžia dėl efektyviausių jos įgyvendinimo būdų.

76. Siekiant tobulinti mediatorių kvalifikaciją, 2020 m. TM inicijavo specializuotų mediatorių mokymus „Mediacija šeimos ginče, esant smurto artimoje aplinkoje požymiams“. Apmokyta 60 dalyvių, dirbančių su privalomąja mediacija šeimos ginčiuose. Be to, Mediatorių kvalifikacinio egzamino programos VII skyriuje „Atskirų kategorijų ginčų mediacijos ypatumai“ numatyta, kad asmuo turi išmanyti šias temas: „Šeimos mediacijos ypatumai“, „Šeimos ginčų specifika: ginčo dalyvių psichologinis pažeidžiamumas, emocijų gausa, poreikis išsaugoti santykius“, „Smurto šeimoje įtaka mediacijai“ ir kitas temas, susijusias su šeimos ginčais.

77. Galiojantis LR teisinis reglamentavimas neteikia pirmenybės atkuriamojo teisingumo instituto taikymui vykdant baudžiamąjį procesą bylose dėl smurto artimoje aplinkoje. Atvirkščiai, BK 38 straipsnyje įtvirtintas atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindas – atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės, kai kaltininkas ir nukentėjęs asmuo susitaiko, yra taikomas tik esant šiame straipsnyje numatytų sąlygų visumai.

78. Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės BK 38 straipsnyje įtvirtintu pagrindu yra galimas tik tada, jeigu kaltininkas: 1) prisipažino padaręs nusikalstamą veiką ir 2) savu noru atlygino ar pašalino fiziniam ar juridiniam asmeniui padarytą žalą arba susitarė dėl šios žalos atlyginimo ar pašalinimo, ir 3) susitaikė su nukentėjusiu asmeniu arba juridinio asmens ar valstybės institucijos atstovu, ir 4) yra pagrindo manyti, kad jis nedarys naujų nusikalstamų veikų. Šis atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindas negali būti taikomas pavojingam recidyvistui, taip pat asmeniui, kuris anksčiau jau buvo atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės kaip susitaikęs su nukentėjusiu asmeniu, jeigu nuo susitaikymo dienos iki naujos veikos padarymo praėjo mažiau negu ketveri metai (BK 38 straipsnio 2 dalis).

79. Be to, Lietuvos teismų praktikoje pripažįstama ir tai, kad aplinkybė, jog nukentėjusysis atleido teisiamajam ir su juo susitaikė, nereiškia imperatyvo teismui taikyti BK 38 straipsnio nuostatas ir atleisti jį nuo baudžiamosios atsakomybės (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. gruodžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-273-788/2020). Atsižvelgiant į tai, manytina, kad įtvirtintų atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės, kai kaltininkas ir nukentėjęs asmuo susitaiko, sąlygų visuma bei taikymo apribojimai, yra pakankami siekiant užtikrinti, kad šiuo pagrindu nuo baudžiamosios atsakomybės būtų atleidžiamas tik toks asmuo, kuris yra vertas teismo pasitikėjimo, esant įsitikinimui, kad toks asmuo ateityje nedarys naujų nusikalstamų veikų, t. y. kai visos konkrečioje byloje nustatytos aplinkybės rodo, kad tokio

asmens atžvilgiu nėra tikslinga realizuoti griežčiausią represinę priemonę – baudžiamąją atsakomybę.

80. Pagal LR Konstitucijos 109 straipsnį, teisingumą LR vykdo tik teismai. Teisėjai ir teismai, vykdydami teisingumą, yra nepriklausomi. Teisėjai, nagrinėdami bylas, klauso tik įstatymo. Teismų įstatymo 3 straipsnio 2-4 dalyse taip pat įtvirtinta, kad teisėjai, vykdydami teisingumą, veikia nešališkai ir klauso tik įstatymų, be to, teisėjai, vykdydami teisingumą, yra nepriklausomi nuo proceso dalyvių, teismų administracijos, kitų teisėjų, valstybės valdžios institucijų, pareigūnų bei kitų asmenų, teisėjams negali būti daromas joks politinis, ekonominis, psichologinis, socialinis spaudimas ar kitoks neteisėtas poveikis, kuris galėtų turėti įtakos jų sprendimams. Taip pat niekas neturi teisės reikalauti, kad teisėjas atsiskaitytų dėl konkrečioje byloje priimto sprendimo. Bet koks kitų institucijų ar asmenų kišimasis į teisėjo ar teismo veiklą yra draudžiamas ir užtraukia įstatymo nustatytą atsakomybę. Teisėjas, atlikdamas savo konstitucinę priedermę vykdyti teisingumą ir priimti motyvuotus ir pagrįstus sprendimus, bylas nagrinėja savarankiškai, savo nuožiūra sprendžia visus su nagrinėjama byla susijusius klausimus, vadovaudamasis teise, remdamasis visapusišku ir objektyviu faktų vertinimu, savo žiniomis, vidiniu įsitikinimu, etikos reikalavimais. Teisėjo atliktų procesinių veiksmų ir priimtų procesinių sprendimų teisėtumas ir pagrįstumas gali būti patikrintas tik instancine tvarka, t. y. apskundus juos aukštesnės instancijos teismui proceso įstatymų nustatyta tvarka ir terminais. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, teisėjui negali būti nurodoma, kaip griežtai taikyti baudžiamąjį įstatymą, teisėjas negali būti įpareigojamas „veiksmingai persekioti ir bausti“ asmenis ir pan. Baudžiamojo įstatymo taikymo, bausmės paskyrimo ir kt. klausimai yra sprendžiami pagal individualias kiekvienos bylos aplinkybes ir tai yra susiję su teisingumo vykdymo veikla, į kurią kištis neturi teisės jokie asmenys ar institucijos. Atitinkamai manytina, kad aptariamų nuostatų įgyvendinimas priklauso nuo įstatymų leidėjo valios nustatant teisės aktuose atitinkamą teisinį reguliavimą, kurį taikydamas ir kuriuo vadovaudamasis teisėjas nagrinėja konkrečią bylą ir priima joje teisinį reguliavimą atitinkančius procesinius sprendimus.

81. 2022 m. kovo 15 d. Seimas priėmė naujos redakcijos ANSAAĮ Nr. XI-1425, kuris įsigaliojo 2023 m. liepos 1 d. (žr. 2 str.). Apsaugos nuo smurto orderį 15 dienų laikotarpiui skirs policijos pareigūnas, kai bus gautas pranešimas apie galimą smurtą artimoje aplinkoje ir, atlikus pavojaus rizikos vertinimą, nustatyta smurto artimoje aplinkoje pavojaus rizika. Policijos pareigūnai kontroliuos, kaip laikomasi apsaugos nuo smurto orderio įpareigojimų. Smurto artimoje aplinkoje pavojų keliantis asmuo, nesilaikęs jam nustatytų apsaugos nuo smurto orderio įpareigojimų, atsakys LR administracinių nusižengimų kodekso 489 straipsnio „Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo pažeidimas“ nustatyta tvarka (pakeitimai taip pat įsigaliojo 2023

m. liepos 1 d.). Nustatyta administracinė atsakomybė už apsaugos nuo smurto orderio nustatytų įpareigojimų nesilaikymą. Už tai bus baudžiama nuo 80 iki 320 eurų, pakartotinai nusižengus – nuo 300 iki 780 eurų. Už šiuos nusižengimus taip pat galės būti taikoma administracinio poveikio priemonė – įpareigojimas dalyvauti alkoholizmo ir narkomanijos prevencijos, ankstyvosios intervencijos, sveikatos priežiūros, resocializacijos, bendravimo su vaikais tobulinimo, smurtinio elgesio keitimo ar kitose programose (kursuose). Minėtame įstatyme nustatyta, kad „Nustojus galioti apsaugos nuo smurto orderiui, smurto artimoje aplinkoje pavojų patiriantis asmuo LR civilinio proceso kodekso nustatyta tvarka gali kreiptis į teismą prašydamas apginti jo teises kitais įstatymų nustatytais teisių gynimo būdais.“

82. Specializuotos pagalbos centrams nuo smurto nukentėjusioms moterims 2018 skirta 873 811 Eur, 2019 - 1 500 000 Eur, 2020 - 1 489 100 Eur, 2021 m. – 1 530 000 Eur, 2022 m. - 1 588 257 Eur (prisidėjo papildomos COVID lėšos), 2023 m. – 1 530 000 Eur, 2024 m. – 1 530 000 Eur.

6 straipsnis

83. SADM kasmet valstybės biudžeto lėšomis finansuoja NVO projektus, skirtus socialinei pagalbai asmenims, nukentėjusiems ir galėjusiems nukentėti nuo prekybos žmonėmis, teikti. Pagalba teikiama visiems asmenims, nukentėjusiems ar galimai nukentėjusiems nuo prekybos žmonėmis, įskaitant vyrus ir užsieniečius. 2022-2023 m. skirta po 300 tūkst. eurų. 2022-2023 m. SADM finansuoja Nacionalinės asociacijos prieš prekybą žmonėmis (toliau – NAPPŽ) projektą, kurio metu teikiama nemokama socialinė pagalba nukentėjusiems nuo prekybos žmonėmis (laikinas apgyvendinimas, socialinės paslaugos, psichologinė, sveikatos priežiūros, teisinė, švietimo pagalba ir kt.). NVO teikia ar organizuoja pagalbą, susijusią su ikiteisminiu tyrimu. NVO darbuotojo dalyvavimui apklausoje leidimą duoda ikiteisminio tyrimo tyrėjas. NVO negali atstovauti aukos baudžiamosiose bylose, tačiau gali pasamdyti advokatą ir dalyvauti teismo proceso veiksmuose palaikydama aukos emocinę būklę. NVO specialistai, kurie turi pirmąjį pokalbį (kontaktą) su galima prekybos žmonėmis auka, jo metu informuoja asmenį apie jo teises, kompleksinės socialinės pagalbos (su)teikimo apimtį ir tvarką, o taip pat apie pirmines ikiteisminio tyrimo procedūras/principus, kiek to reikia užtikrinti veiksmingą ir aukos interesus atitinkantį bendradarbiavimą su ikiteisminio tyrimo ir teismo institucijomis. Skatindama auką pasinaudoti savo teisėmis, NVO padeda aukai socializuotis, tarpininkauja įsidarbinant ir šio proceso metu stebi, kad nebūtų pažeistos aukos teisės. NVO atlieka prekybos žmonėmis aukos (užsieniečio)

atvejo vadybą, paskirdama socialinį darbuotoją ar kitą specialistą (psichologą, teisininką), galintį susikalbėti su auka abiem pusėms suprantama kalba. Jeigu reikalinga speciali kalbinė kompetencija pirminei komunikacijai su auka Lietuvoje reta ar nepaplitusia užsienio kalba, NVO gali pirkti konsultanto, kalbančio šia kalba paslaugas.

84. NAPPŽ duomenimis, 2022 m. pagalba buvo suteikta 235 asmenims (122 vyrams ir 113 moterų), iš jų 104 – nukentėjusieji nuo prekybos žmonėmis, 131 – galėję nukentėti nuo prekybos žmonėmis.

85. 2021 m. sausio 14 d. Seime priimtas LR pagalbos nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims įstatymas Nr. XIV-169 (toliau – Aukų įstatymas), kuriuo reglamentuojamas pagalbos teikimas nuo nusikalstamų veikų nukentėjusiems asmenims. Aukų įstatymu siekiama užtikrinti, kad visos nusikaltimų aukos, t. y. fiziniai asmenys, kurie tiesiogiai dėl nusikalstamos veikos patyrė fizinę, turtinę ir (ar) neturtinę žalą, taip pat fizinio asmens, kurio mirtis įvyko dėl nusikalstamos veikos, šeimos narys (-iai), kuris (-ie) patyrė žalą dėl to asmens mirties, tarp jų ir prekybos žmonėmis ir terorizmo aukos (toliau kartu – nukentėję asmenys), gautų tinkamą informaciją, konsultacijas ir (ar) paslaugas (toliau kartu – pagalba). Pagalba teikiama visiems nukentėjusiems asmenims, neišskiriant jų pagal nusikaltimų rūšis, taip pat teikiama nemokamai bei neatsižvelgiant į tai, ar nukentėjęs asmuo ar jo teisėtas atstovas pateikė kompetentingai valstybės ar savivaldybės institucijai skundą, pareiškimą ar pranešimą dėl nusikalstamos veikos, ar nepateikė. Nuo Aukų įstatymo įsigaliojimo parengti ir patvirtinti teisės aktai, nustatantys pagalbos tarnybų akreditavimo tvarką, akredituotos pagalbos organizavimo ir teikimo nuostatas, finansavimo mechanizmą, pirmojo kontakto institucijų bei pagalbos tarnybų bendradarbiavimo principus. Vykdytas pageidaujančių teikti akredituotą pagalbą įstaigų teikiamos pagalbos akreditavimas.

86. 2023 m. duomenimis, pagalbą teikia 25 akredituotos pagalbos tarnybos. Iš valstybės biudžeto asignavimų 2021–2023 m. skirta po 500 000 Eur. 2023 m. kiekvienai pagalbos tarnybai skirta po 20 000 Eur. Pagalbos tarnybos 2022 m. užregistravo 3 088 nuo nusikalstamos veikos nukentėjusius asmenis, iš kurių 2 968 asmenys sutiko ir gavo siūlomą pagalbą. Iš 2 968 pagalbą gavusių asmenų paslaugos suteiktos 1 787 moterims, 1 058 vyrams ir 123 vaikams. Iš 2 968 pagalbą gavusių asmenų 144 buvo neįgalūs asmenys ir 323 asmenys, norėję likti anonimais.

87. 2021 m. vykdant prevencinę priemonę „Kovos su prekyba žmonėmis minėjimas“, PD įgyvendino 658 priemones, dalyvavo 23 195 gyventojai. 2021 m. visose 10 apskrčių įvyko renginiai didžiųjų miestų aikštėse „Prekyba žmonėmis“ visuomenei apie įvairias prekybos

žmonėmis formas šviesti. PD Viešosios policijos valdyba parengė interaktyvią prevencinę medžiagą „Prekyba žmonėmis“.

88. Dėl rekomendacijų Lietuvai 25 dalies. Lietuva deda pastangas stiprinti teisėsaugos darbuotojų, pareigūnų, pasieniečių, socialinių darbuotojų, psichologų, vaiko teisių apsaugos ir vaikų priežiūros specialistų mokymą lyčių aspektu visomis prekybos žmonėmis, ypač moterimis ir mergaitėmis, temomis, taip pat ir savivaldybių lygiu (žr. priedą nr. 7).

89. Esant poreikiui inicijuojama aukų nustatymą reglamentuojančio teisės akto pakeitimo procedūra, tikslinamos Prekybos žmonėmis aukų nustatymo, ikiteisminio tyrimo ir tarpinstitucinio bendradarbiavimo rekomendacijos, patvirtintos LR generalinio prokuroro, VRM ministro, SADM ministro 2015 m. gruodžio 17 d. įsakymu Nr. I 327/1V 1015/A1-758 „Dėl Prekybos žmonėmis aukų nustatymo, ikiteisminio tyrimo ir tarpinstitucinio bendradarbiavimo rekomendacijų patvirtinimo“.

90. Siekiant užtikrinti aukų ankstyvą nustatymą ir nukreipimą pagalbai Lietuvos policija glaudžiai bendradarbiauja su Nacionaline asociacija prieš prekybą žmonėmis, Dingusių žmonių šeimų paramos centru, Lietuvos Caritu, Kovos su prekyba žmonėmis ir išnaudojimų centru, savivaldos institucijomis, Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba, UT ir kt.

91. Prekybos žmonėmis aukų nustatymą atlieka ir virtualus patrulis, kurio pagrindinė užduotis – nusikalstamų veikų ar administracinių nusižengimų prevencija elektroninėje erdvėje. Virtualaus patrulio akiratyje yra įvairios socialinių tinklų grupės, kuriuose skelbiami darbo skelbimai, siūlomos paslaugos, taip pat stebimos grupės, kuriuose lankosi nepilnamečiai, socialiai pažeidžiami asmenys (neįgalieji, karo pabėgėliai), kurie gali tapti potencialiomis prekybos žmonėmis aukomis. Pastebėjus elektroninėje erdvėje įtartina skelbimą, įrašą ar nustačius teisės pažeidimą, susijusį su prekyba žmonėmis atvejais, nedelsiant užfiksuojama informacija ir perduodama atitinkamam policijos padaliniui.

92. 2022 m. Lietuvą užplūdus Ukrainos piliečiams, bėgantiems nuo Rusijos vykdomos agresijos, didžiąją šių asmenų dalį sudarė itin pažeidžiamos asmenų grupės (moterys, vaikai, nelydimi nepilnamečiai). 2022 n. organizuoti trys Kovos su prekyba žmonėmis koordinavimo komisijos posėdžiai, kurių metu buvo vykdoma situacijos stebėsenos ir prevencijos kontrolė. Policija, reaguodama į galimas Rusijos karo prieš Ukrainą grėsmes, nedelsdama organizavo prevencines priemones atvykstantiems Ukrainos piliečiams: paskyrė registracijos centrų koordinatorius, įdarbino 14 ukrainiečių registracijos centruose pirminei iš Ukrainos atvykstančių piliečių registracijai, probleminiams klausimams spręsti ir psichologiniam kontaktui užmegzti. Įvertinus į tai, kad

Ukrainos piliečiai nepasitiki teisėsaugos institucijomis, savanorių pasitelkimas davė teigiamų rezultatų – gauti parodymai karo nusikaltimų byloje ir kita informacija. Savanoriai taip pat informavo atvykstančiuosius apie prekybos žmonėmis grėsmes. Lietuvos policijos generalinio komisaro 2022 m. balandžio 1 d. įsakymu Nr. 5-V-362 „Dėl veiklos policijoje, siekiant apsaugoti pabėgėlius iš Ukrainos, kad jie netaptų prekybos žmonėmis aukomis, koordinavimo darbo grupės sudarymo“ sudaryta Veiklos policijoje, siekiant apsaugoti pabėgėlius iš Ukrainos, kad jie netaptų prekybos žmonėmis aukomis, koordinavimo darbo grupė. Lietuvos policijos generalinio komisaro 2022 m. balandžio 12 d. įsakymu Nr. 5-V-399 „Dėl Veiklos policijoje, siekiant apsaugoti pabėgėlius iš Ukrainos, kad jie netaptų prekybos žmonėmis aukomis, koordinavimo darbo grupės priemonių plano patvirtinimo“ patvirtintas priemonių planas. Įgyvendintos šios priemonės: organizuota registracijos centrų apsauga, asmenų kontrolė ir savanorių budėjimas; parengtas Prekybos žmonėmis riziką patiriančio asmens klausimynas; atsižvelgiant į kriterijus (jauno amžiaus asmenys, vienišos, atvykusios be šeimos ir artimųjų, moterys) buvo sudaryti nuo karo bėgančių Ukrainos piliečių sąrašai ir paskirstyti policijos įstaigoms pagal prižiūrimas teritorijas; organizuoti individualūs prevenciniai vizitai (klausimynui užpildyti) pas Ukrainos piliečius. Iki 2022 m. rugsėjo m. buvo organizuota 3 830 individualių prevencinių vizitų; organizuoti dirbančių ukrainiečių mokymai, siekiant išmokyti identifikuoti prekybos žmonėmis atvejus; organizuoti susitikimai su ukrainiečių bendruomenėmis; nuolat vykdoma įvykių su požymiu „Ukraina 2022“ stebėsena ir analizė, atliekama periodinė rizikų analizė.

93. Bendruomenės pareigūnai suorganizavo 1 420 susitikimų, kuriuose dalyvavo 45 197 asmenys (vidutiniškai – 15 065 asmenys per metus, organizuojant po 473 susitikimus (renginius)). Bendruomenės pareigūnų administruojamose socialinio tinklo „Facebook“ paskyrose skelbiama prevencinė informacija apie aktualius aspektus, susijusius su prekyba žmonėmis.

94. 2022 m. Lietuvos policijos bendruomenės pareigūnai dalyvavo Europos nusikalstamumo prevencijos tinklo (EUCPN) ES kovos su prekyba žmonėmis dienai paminėti skirtoje akcijoje. Vykdomai akcijai EUCPN parengė specialiai Lietuvai skirtą vaizdinę medžiagą lietuvių, rusų, anglų ir ukrainiečių kalbomis bei bendrą visoje Europos Sąjungoje naudoti skirtą informacinį tekstą. Šia medžiaga bendruomenės pareigūnai pasidalijo savo socialinių tinklų paskyrose ir ją panaudojo renginiuose.

95. VRM, siekdama geriau informuoti visuomenę apie prekybos žmonėmis grėsmes, kasmet inicijuoja informacinių kampanijų transliavimą per populiariausią nacionalinę televiziją, radiją arba viešajame transporte. 2021 m. VRM parengė ir išplatino apie 45 tūkst. atmintinių, skirtų

specialistams identifikuoti prekybos žmonėmis aukas. 2022 m. savivaldybėse organizuotos prevencinės prekybos žmonėmis informacinės ir mokomosios priemonės.

96. Nacionalinė švietimo agentūra, įgyvendindama ESF finansuojamą projektą Nr. 09.2.2-ESFA-V-707-02-0001 „Pedagogų ir švietimo pagalbos specialistų kvalifikacijos tobulinimas“, tobulina pedagogų ir švietimo pagalbos specialistų kvalifikaciją prekybos žmonėmis ir patyčių bei smurto prevencijos srityse. 2022 m. parengta metodinė medžiaga apie prekybos žmonėmis prevenciją. Parengta 116 prekybos žmonėmis konsultantų savivaldybėse, kurių sąrašas skelbiamas viešai Nacionalinės švietimo agentūros interneto svetainėje. Švietimo portale²⁸ ir ŠMSM interneto svetainėje²⁹ skelbiama informacija, rekomendacijos ir metodinės priemonės smurto prevencijos tema.

97. Duomenys, susiję su pelnymusi iš kito asmens prostitucijos ir vertimusi prostitucija, atlygintiniu naudojimu prostitucijos paslaugomis pateikiami priede nr. 8. Informacija apie teismų sprendimus, priimtus LR pirmos instancijos teismuose 2018-2022 metais pateikiama priede nr. 9.

7 straipsnis

98. Lietuvos lyčių lygybės politika tendencingai rodo teigiamą pokytį. Pasaulio ekonomikos forumo ataskaitoje „Global Gender Gap Report 2023“ lyčių lygybės srityje Lietuva užima 6-tą vietą Europoje ir 9-ą vietą pasaulyje. ES pirmaujame ir turime mažiausią vyrų bei moterų užimtumo skirtumą – 10,8 proc. Moterų galios domeno rezultatai minimi „Global Gender Gap 2023“ ataskaitoje ir padarę įtaką Lietuvos pozicijos pokyčiui, savaime netaps tendencingai kylantys, jei tam nebus planuojami veiksmai. Todėl 2022 m. skirtas tikslinis finansavimas NVO projektui moterų įsitraukimui ir dalyvavimui poliniame gyvenime bei rinkimuose skatinti ir stereotipams, susijusiems su moterų dalyvavimu politinėje veikloje, mažinti.

99. SADM paskelbė NVO projekto, skirto moterų ir vyrų lygias galimybes skatinančioms priemonėms įgyvendinti 2023 m., atrankos konkursą, skirtą skatinti moteris įsitraukti ir dalyvauti poliniame gyvenime bei rinkimuose, mažinti stereotipus, susijusius su lytimi politinėje veikloje. Tikimasi, kad tai prisidės prie EIGE lyčių lygybės indekso gerinimo galios srityje.

100. SADM ministro 2023 m. sausio 30 d. įsakymu Nr. A1-51 „Dėl Moterų ir vyrų lygių galimybių 2023–2025 metų veiksmų plano patvirtinimo“ patvirtintas Moterų ir vyrų lygių galimybių 2023 – 2025 m. veiksmų planas. Juo siekiama skatinti moterų ir vyrų lygybę, šalinti moterų ir vyrų padėties skirtumus, informuoti visuomenę apie vykdomas moterų ir vyrų lygių galimybių skatinimo

²⁸ <https://www.emokykla.lt>

²⁹ <https://smsm.lrv.lt>

priemonės, stiprinti tarpinstitucinį bendradarbiavimą moterų ir vyrų lygių galimybių srityje, skatinti proporcingą moterų ir vyrų dalyvavimą priimančioms sprendimus ir einant aukščiausias pareigas. Plane numatyta didinti lyčių lygybę galios pozicijose ir gerinti lyčių lygybės galios pozicijose statistinių duomenų būklę.

101. Lietuvoje nėra kvotų moterims, dalyvaujančioms politinių partijų veikloje, tačiau kai kurios politinės partijos taiko kandidatų kvotas rinkimuose į parlamentą ir į savivaldybių tarybas. Moterys, priklausančios tautinėms mažumoms, aktyviai dalyvauja tiek tautines mažumas atstovaujančiose partijose, tiek kitose politinėse partijose. 2020-2024 metų Vyriausybės kabinete lenkų kilmės moteris iš Laisvės partijos užima Teisingumo ministrės pareigas. 2023 metais vykusiuose rinkimuose į savivaldybių tarybas, moterys, priklausančios tautinėms mažumoms, pateko į 5 savivaldybių tarybas iš 60. Į Vilniaus miesto savivaldybės tarybą buvo išrinktos 3 moterys, priklausančios tautinėms mažumoms; į Vilniaus rajono – 9; į Šalčininkų rajono – 8; į Trakų rajono – 4; į Visagino miesto – 3 moterys.

102. Įgyvendinant Valstybinę moterų ir vyrų lygių galimybių programą, organizuoti mokymai URM darbuotojams moterų teisių, moterų ir vyrų lygybės, lyčių aspekto integravimo temomis. Bendroje diplomatų ir kitų valstybės tarnautojų, išvykstančių dirbti į LR diplomatines atstovybes, konsulines įstaigas ir atstovybes prie tarptautinių organizacijų, mokymų programoje 2020 m. vasario 28 d. vyko paskaita „Lygios galimybės – kitos išeities paprasčiausiai nėra“, 2021 m. balandžio 13 d. vyko mokymai lyčių lygybei aktualia tema „Kodas 1325: moterys, taika ir saugumas.“ Informacija apie lyčių pasiskirstymą vadovaujamose pozicijose URM ir diplomatinėse atstovybėse 2022 m. pateikta priede nr. 10.

8 straipsnis

103. 2020 m. birželio 22 d. URM ministro įsakymu Nr. V-146 patvirtintas antras „Moterys, taika ir saugumas“ Nacionalinis veiksmų planas 2020 – 2024 m., kurio tikslas – stiprinti moterų dalyvavimą kuriant tarptautinę taiką, didinti jų įsitraukimą į saugumo ir demokratijos procesus nacionaliniu ir tarptautiniu mastu. Plano įgyvendinimo stebėseną vykdo URM, jo įgyvendinimo terminas – 2024 m. pabaiga. Siekiama išplėsti visuomenės žinias moterų ir vyrų lygių galimybių klausimais, JT Saugumo Tarybos rezoliucijos Nr. 1325 srityse, kad ekspertų mokymai taptų įprasta praktika, planą įgyvendinančios institucijos glaudžiau bendradarbiautų ne tik tarpusavyje, bet ir su NVO, akademinėmis institucijomis, pilietinės visuomenės atstovais. Plano uždaviniai numato moterų lyderystės tarptautiniuose procesuose ir lyčių lygybės skatinimą, tarptautinio bendradarbiavimo aktyvinimą, žinių ugdymą ir konsultavimą. Lietuva įsipareigoja kaupti

informaciją ir skatinti moterų dalyvavimą civilinėse tarptautinėse ir ES misijose ar operacijose, Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijos organizuojamose rinkimų stebėjimo misijose, tarptautinėse institucijose. Taip pat įsipareigoja mokyti ir konsultuoti potencialias taikos tarpininkes, didinti valstybinių institucijų darbuotojų žinias apie smurto, seksualinio išnaudojimo, prievartos ir priekabiavimo lyties pagrindu prevencijos ir skundų nagrinėjimo mechanizmus, esant galimybei LR Krašto apsaugos ministerijoje ir kitose krašto apsaugos sistemos institucijose įsteigti patarėjų lyčių klausimais (*gender adviser*) pareigybes. Be to, įsipareigojama remti ir įsitraukti į iniciatyvas tarptautiniuose formatuose, padėti NVO ugdyti kompetencijas ir skleisti informaciją lyčių lygybės ir kt. klausimais. Pavyzdžiui, 2021 m. vasario mėnesį surengti nuotoliniai mokymai NVO atstovams apie tarptautinę darbotvarkę „Moterys, taika ir saugumas“ pagal antrąjį Nacionalinį veiksmų planą. 2021 m. liepos 1 d. Asociacija Moterų informacijos centras (EN – Women’s Issues Information Centre), URM ir JAV ambasada Lietuvoje surengė tarptautinę konferenciją, skirtą JT Generalinės asamblėjos rezoliucijos Nr. 1325 „Dėl moterų, taikos ir saugumo“ dvidešimtmečiui (renginys dėl pandemijos buvo atkeltas iš ankstesnių metų).

9 straipsnis

104. Pakeistas LR pilietybės įstatymo (toliau – PĮ) 15 straipsnis³⁰, kuriame nustatyta, kad asmenų be pilietybės, teisėtai gyvenančių (nuolat ar laikinai) LR, vaikas įgyja LR pilietybę gimstant, nesvarbu, ar jis gimė LR teritorijoje, ar už jos ribų, jeigu jis gimdamas neįgijo kitos valstybės pilietybės. Ši nuostata taikoma ir tais atvejais, kai vienas iš vaiko tėvų yra asmuo be pilietybės, teisėtai gyvenantis (nuolat ar laikinai) LR, o kitas yra nežinomas. Vaikų LR pilietybė įrašoma į vaiko gimimo faktą patvirtinantį dokumentą registruojant vaiko gimimą. Minėtu įstatymu buvo papildytas ir PĮ 18 straipsnis, numatantis LR pilietybės įgijimą natūralizacijos tvarka; numatyta galimybė įgyti LR pilietybę ir asmeniui be pilietybės iki 18 metų, gimusiam LR teritorijoje, jeigu asmuo teisėtai nuolat gyvena LR pastaruosius 5 metus, nebuvo įgijęs kitos valstybės pilietybės, prašymo dėl LR pilietybės suteikimo pateikimo ir sprendimo dėl LR pilietybės suteikimo priėmimo metu turi teisę gyventi Lietuvoje; asmeniui be pilietybės iki 18 metų netaikomi reikalavimai išlaikyti valstybinės kalbos egzaminą, išlaikyti LR Konstitucijos pagrindų egzaminą ir turėti teisėtą pragyvenimo šaltinį. PĮ visų asmenų, nepriklausomai nuo lyties, teisė į LR pilietybę užtikrinama vienodai.

10 straipsnis

³⁰ Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo Nr. XI-1196 2, 7, 12, 15, 16, 18, 21, 23, 24, 26, 27, 33, 37, 40, 41, 41-1 ir 42 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 21-1 straipsniu įstatymas Nr. XIV-64

105. 2022 m. rugpjūčio 24 d. LRV nutarimu Nr. 847 „Dėl Profesinio orientavimo teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ patvirtintas profesinio orientavimo sistemą reglamentuojantis tvarkos aprašas. Jame nustatyta, jog profesinio orientavimo paslaugos teikiamos kiekvienam mokiniui nuo pirmos klasės, įskaitant informaciją, susijusią su profesijų pasirinkimo stereotipais. Profesinio orientavimo paslaugas teikia profesionalūs karjeros specialistai, kuriems ŠMSM ministro įsakymu nustatyti privalomi reikalavimai jų kompetencijoms. Siekdama stiprinti kompetentingą karjeros specialistų veiklą lyčių lygybės ir stereotipų mažinimo srityse, 2022 m. gruodžio 1–2 d. ŠMSM surengė profesinio orientavimo konferenciją „Profesinio orientavimo reforma: iššūkiai ir perspektyvos“. Nuo 2023 m. sausio mėn. vyksta kvalifikacijos tobulinimo mokymai karjeros specialistams. Kiekvieno mokymų modulio metodinė medžiaga parengta įtraukiant aspektus dėl lyčių lygybės ir nediskriminavimo dėl lyties. Tai apima rekomendacijas dėl priemonių, padedančių spręsti lygių galimybių klausimą, teikiant profesinio orientavimo paslaugas³¹; gaires karjeros konsultantams, siekiant atkreipti dėmesį į lyčių aspektus ugdant karjerai³²; gaires karjeros konsultantams „Stereotipai apie moteris darbo rinkoje“³³; rekomendacijas: lyčių stereotipų griovimas mokyklos aplinkoje vykdant į ugdymo planą įtrauktą ir neįtrauktą veiklą³⁴. Lietuvos mokinių neformaliojo švietimo centras organizuoja informacinius renginius lyčių lygybės tema³⁵. Numatoma toliau plėtoti metodinę medžiagą, organizuoti renginius, kurie įtrauktų ir karjeros specialistus.

106. Mokslo ir studijų institucijos, rengdamos ir įgyvendindamos lyčių lygybės planus, kurie yra privalomi siekiant dalyvauti ES mokslinių tyrimų ir inovacijų programoje „Europos horizontas“, aktyviai prisideda prie moterų skatinimo užimti aukščiausias akademines pareigybes. Tai svarbu ir pagal DK 26 straipsnio dėl darbuotojų lyčių lygybės ir nediskriminavimo kitais pagrindais nuostatas. Pagal 2021–2022 metų Švietimo valdymo informacinės sistemos statistinius duomenis, mokslo ir studijų institucijose moterys sudarė 47 proc. visų aukščiausias administracines pareigas užimančių vadovų (išskyrus ūkio) (t. y. rektoriaus, direktoriaus, prorektoriaus, fakulteto dekaną) ir 41 % visų aukščiausių akademinių pareigų darbuotojų (t. y. profesoriaus, vyriausiojo mokslo darbuotojo). ŠMSM yra sudariusi galimybę mokslo ir studijų institucijoms gauti papildomą finansavimą veikloms, skirtoms lyčių lygybės planams rengti ir jiems įgyvendinti. Nuo 2023 m. kovo 9 d. yra vykdoma tęstinė Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo fondo „Naujos kartos Lietuva“ priemonė „Parama veikloms, skirtoms Europos mokslinių tyrimų erdvės prioritetams įgyvendinti, siekiant institucinių pokyčių“. 2022–2023 mm. situacija, palyginti su 2018–2019 m.,

³¹ http://www.mukis.lt/lt/literaturos_sarasas

³² <https://bre-ak.eu/lt/MOKYMO-SI-MEDZIAGA>

³³ http://www.mukis.lt/lt/profesinio_orientavimo_paslaugos_mokyklose (skiltyje Metodinė medžiaga)

³⁴ http://www.mukis.lt/lt/geroji_darbo_patirtis

³⁵ <https://www.lmns.lt/renginys/profesiju-moterisku-ir-vyrisku-atspindejimas---ka-svarbu-zinoti>

yra pagerėjusi, o galiojanti teisinė bazė ir paramos priemonės skatina moterų įdarbinimą ir paaukštinimą mokslo ir studijų institucijose.

107. Vadovaujantis nuo 2024 m. rugsėjo 1 d. įsigaliosiančiu LR švietimo įstatymo 14 straipsnio 7 punktu³⁶, bendrojo ugdymo mokyklos neturės pagrindo atsisakyti priimti mokyti mokinio tik dėl jo turimų specialiųjų ugdymosi poreikių. Nors šiuo metu dauguma mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, jau mokosi bendrosios paskirties bendrojo ugdymo mokyklose / klasėse, iki šiol mokyklos sprendimu buvo galima nepriimti tokių mokinių, argumentuojant tuo, kad mokykla yra nepasirengusi ar nepritaikyta, ir siūlant rinktis specialiąją mokyklą. Specialiosios mokyklos ir toliau tęsia savo veiklą, jose gali būti ugdomi vaikai, tik turintys didelių ir labai didelių specialiųjų ugdymosi poreikių. Tėvams paliekama teisė apsispręsti, kur, jų manymu, geriausiai būtų atliepiami jų vaiko ugdymosi poreikiai.

108. Pagal pažangos priemonę „Įgyvendinti įtraukųjį švietimą“³⁷ yra numatytos veiklos švietimo pagalbos prieinamumui didinti. 2023–2029 m. suplanuotos 150,875 mln. Eur investicijos, skirtos stiprinti mokyklas įtraukiojo ugdymo srityje. Lėšos numatomos stiprinti pedagogų ir švietimo pagalbos specialistų kompetencijas ir koordinuotai teikiamas paslaugas, pritraukti daugiau reikalingų specialistų, atnaujinti pedagoginio psichologinio vertinimo instrumentus, plėsti įtraukiamam ugdymui reikalingas visos dienos mokyklos paslaugas, mokymo priemonėms įsigyti, mokyklų aplinkoms pritaikyti neįgaliųjų poreikiams pagal universalųjį dizainą ir kt.

109. Prisidedant prie Darnaus vystymosi darbotvarkės iki 2030 m. ketvirtojo tikslo „Užtikrinti visa apimančią ir lygiavertę kokybišką švietimą ir skatinti visą gyvenimą trunkantį mokymąsi“ ir NPP lygių galimybių visiems horizontaliojo principo visos pažangos priemonėje „Pirmiausia mokytojas“³⁸ planuojamos alternatyvos veiklos prisideda prie ketvirtojo Darnaus vystymosi darbotvarkės iki 2030 m. tikslo pirmojo uždavinio „Iki 2030 metų užtikrinti, kad visos mergaitės ir berniukai įgytų nemokamą, lygiavertę ir kokybišką pradinį ir vidurinį išsilavinimą, suteikiantį galimybę pasiekti atitinkamų ir veiksmingų mokymosi rezultatų“ ir penktojo uždavinio „Iki 2030 metų panaikinti lyčių skirtumus švietimo srityje ir užtikrinti vienodas galimybes pažeidžiamoms asmenų grupėms, įskaitant žmones su negalia, vietinius gyventojus ir pažeidžiamoje padėtyje atsidūrusius vaikus,

³⁶ Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo Nr. I-1489 7, 8, 9, 10, 11, 14, 16, 19, 20, 21, 23, 29, 36, 38, 39, 41, 43, 44, 46, 49, 52, 53, 56, 57, 58, 59, 62, 63, 64, 67, 69, 70 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 56-4 straipsniu įstatymas Nr. XIV-1726

³⁷ LR švietimo, mokslo ir sporto ministro įsakymas „Dėl 2021–2030 m. plėtros programos valdytojos Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerijos švietimo plėtros programos pažangos priemonės Nr. 12-003-03-02-01 „Įgyvendinti įtraukųjį švietimą“ aprašo patvirtinimo“ Nr. V-241

³⁸ <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/848078f06eed11edbc04912defe897d1>

įgyti visų lygių išsilavinimą ir dalyvauti profesinio mokymo programose“ visų rodiklių įgyvendinimo.

110. Švietimo pagalbos užtikrinimas visiems mokiniams įtraukties principo įgyvendinimo aspektu aktyviai sprendžiamas ir savivaldos bei mokyklų lygmeniu. Kiekvienoje mokykloje veikia vaiko gerovės komisijos, kuri rūpinasi vaikui saugia ir palankia ugdymo aplinka, orientuota į asmenybės sėkmę, gerą savijautą ir brandą bei atlieka su vaiko gerove susijusias funkcijas.

111. Informacija apie mokinių su negalia ir romų kilmės mokinių skaičių bendrojo ugdymo mokyklose pateikiama priede nr. 11.

112. Vilniaus miesto socialinių paslaugų centro duomenimis, taikant atvejo vadybą Vilniaus mieste buvo dirbta su 86 romų šeimomis, kuriose auga 194 vaikų (108 berniukai ir 86 mergaitės). Iš jų bendrojo ugdymo mokyklą lanko (-ė) 103 vaikai (58 berniukai ir 45 mergaitės). Iš 194 vaikų šeimose auga 16 neįgalių romų vaikų (11 berniukų ir 5 mergaitės.) Priemonės, kuriomis siekiama pagerinti romų mergaičių ir berniukų bei neįgalių mergaičių ir berniukų įtraukimą į bendrojo lavinimo sistemą: socialinis darbuotojas tarpininkauja registruojant vaikus į bendrojo lavinimo mokyklas; motyvuoja tėvus kreiptis į pedagoginę psichologinę tarnybą, kuri įvertina vaikų specialiuosius ugdymosi poreikius ir vaikai gali būti ugdomi bendrojo lavinimo mokyklose pagal pritaikytas programas; konsultacijų metu tėvai ir vaikai motyvuojami įsitraukti į ugdymosi procesą ir aktyviai jame dalyvauti.

113. 2017 m. aukštojo mokslo reformos tikslas buvo studijų kokybės užtikrinimas, studijų ir mokslo finansavimo pertvarka bei aukštųjų mokyklų potencialo sutelkimas, ši reforma nepadarė poveikio tenkinant moterų darbo rinkos poreikius, atlikti tokį vertinimą netikslinga, nes nėra pakankamai duomenų.

11 straipsnis

114. Moterų situacija darbo rinkoje 2018-2022 m.:

- Moterų užimtumo lygis išaugo nuo 71,6 proc. 2018 m. iki 73,6 proc.
- 2022 m. Atotrūkis nuo bendro šalies gyventojų užimtumo lygio sumažėjo nuo 0,8 proc. punkto iki 0,2 proc. punkto (priedas nr. 12)
- Moterų nedarbo lygis, išaugęs COVID-19 pandemijos laikotarpiu, grįžo į 2019 m. lygį ir sudaro 5,5 proc., skirtumas nuo bendro nedarbo lygio sumažėjo iki 0,4 proc. punkto (priedas nr. 12).

115. Vyriausybė ėmėsi spręsti ilgalaikio nedarbo problemą įgyvendindama šalies užimtumo sistemos pertvarką. Tai užtikrino kokybiškesnes paslaugas darbdaviams ir žmonėms, ieškantiems darbo, o dirbantys žmonės turi daugiau galimybių sustiprinti kompetencijas, mokytis, įgyti aukštą pridėtinę vertę kuriančių kvalifikacijų. 45 savivaldybėse jau teikiama profesionali kompleksinė pagalba pagal specialų užimtumo modelį.

116. Siekiant didinti asmenų su negalia įsidarbinimo galimybes ir sudaryti sąlygas jiems išlikti darbo rinkoje, įgyvendinant Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plano (toliau – VPNĮP) veiksmą 03-02-08 „Siekiant kuo aktyvesnio asmenų su negalia dalyvavimo atviroje darbo rinkoje, parengti ir priimti Užimtumo įstatymo pakeitimo įstatymo projektą, susijusį su darbo rinkos paslaugų teikimu ir aktyvios darbo rinkos politikos priemonių taikymu neįgaliesiems“, 2022 m. priimti Lietuvos Respublikos užimtumo įstatymo, Lietuvos Respublikos socialinių įmonių įstatymo, Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymo pakeitimai. Visos reikiamos paslaugos ir priemonės (darbo vietos pritaikymas, subsidijos darbo asistento išlaidoms, aktyvios darbo rinkos politikos priemonių kompleksas, įdarbinimas subsidijuojant ir kt.), asmenims su negalia reglamentuotos Lietuvos Respublikos užimtumo įstatyme, tokiu būdu sukuriant asmenims su negalia vienodas sąlygas dirbti atviroje darbo rinkoje, reglamentuotos prevencinės priemonės, kurių dėka asmenys, dėl įvairių aplinkybių įgiję negalią, išliks darbo rinkoje dėl jiems pritaikytų darbo vietų.

117. Šiuo metu Lietuvoje yra teisinis reglamentavimas, kuriuo siekiama užtikrinti moterų ir vyrų darbo užmokesčio teisingumą:

- DK numatyta, kad darbo skelbime darbdavys privalo nurodyti informaciją apie siūlomo bazinio (tarifinio) darbo užmokesčio (valandinio atlygio arba mėnesinės algos, arba pareiginės algos pastoviosios dalies) dydį ir (arba) dydžio intervalą, išskyrus įstatymuose numatytus atvejus.
- Darbdavys, kurio vidutinis darbuotojų skaičius yra daugiau kaip dvidešimt, darbuotojų atstovams privalo teikti bent kartą per metus atnaujinamą informaciją apie darbuotojų, išskyrus vadovaujančias pareigas einančius darbuotojus, nuasmenintus duomenis apie vidutinį darbo užmokestį pagal profesijų grupes ir lytį, jeigu profesijos grupėje yra daugiau kaip du darbuotojai;
- Darbo apmokėjimo sistema turi būti parengta taip, kad ją taikant būtų išvengta bet kokio diskriminavimo lyties ir kitais pagrindais. Vyrams ir moterims už tokį patį ar lygiavertį darbą mokamas vienodas darbo užmokestis. Toks pats darbas reiškia atlikimą darbo

veiklos, kuri pagal objektyvius kriterijus vienoda ar panaši į kitą darbo veiklą tiek, kad abu darbuotojai gali būti sukeisti vietomis be didesnių darbdavio sąnaudų. Lygiavertis darbas reiškia, kad jis pagal objektyvius kriterijus yra ne mažesnės kvalifikacijos ir ne mažiau reikšmingas darbdaviui siekiant savo veiklos tikslų, negu kitas palyginamasis darbas.

- Įgyvendindamas lyčių lygybės ir nediskriminavimo kitais pagrindais principus, darbdavys, neatsižvelgdamas į lytį, privalo: a) už tokį patį ir vienodos vertės darbą mokėti vienodą darbo užmokestį; b) imtis priemonių, kad darbuotojas darbo vietoje nepatirtų priekabiavimo, seksualinio priekabiavimo ir nebūtų duodami nurodymai diskriminuoti, taip pat nebūtų persekiojamas ir būtų apsaugotas nuo priešiško elgesio ar neigiamų pasekmių, jeigu pateikia skundą dėl diskriminacijos ar dalyvauja byloje dėl diskriminacijos.
- Darbuotojas, kuris mano, kad buvo pažeistos jo teisės į teisingą apmokėjimą už darbą, turi teisę kreiptis į darbo ginčų komisijas. Jeigu darbuotojas kreipiasi į darbo ginčus nagrinėjantį organą dėl individualaus ginčo dėl teisės, darbdavys privalo įrodinėti tam tikras ginčui išspręsti svarbias aplinkybes ir pateikti įrodymus, jeigu jis juos turi arba jie jam lengviau prieinami. Nagrinėjant lyčių lygybės ir nediskriminavimo kitais pagrindais bylas, susijusias su darbo santykiais, darbuotojui nurodžius aplinkybes, leidžiančias daryti prielaidą, kad darbuotojas patyrė diskriminaciją, darbdaviui tenka pareiga įrodyti, kad diskriminacijos nebuvo.

118. DK ir kitų darbo teisės normų vykdymą pagal teisės aktų nustatytą kompetenciją kontroliuoja ir jų pažeidimų prevenciją vykdo VDI ir kitos institucijos. „Sodra“ viešina vidutinį moterų ir vyrų darbo užmokestį šalies įmonėse. Atviruose „Sodros“ duomenyse³⁹ galima sužinoti, kokias vidutines darbo pajamas vienoje ar kitoje bendrovėje, įmonėje, organizacijoje gauna vyrai, o kokias – moterys. Nuo 2021 m. balandžio 1 d. įsigaliojo Valstybinio socialinio draudimo įstatymo pakeitimai, kurie leidžia Sodrai skelbti įmonių darbo užmokestį diferencijuotą pagal lytis: Valstybinio socialinio draudimo įstatymo 15 straipsnio 3 dalies 6 punktas numato, kad vieši draudėjo duomenys taip pat yra draudėjo, kurio apdraustųjų asmenų skaičius yra ne mažesnis kaip 8, ir iš jų yra daugiau negu 3 moterys ir daugiau negu 3 vyrai, apdraustiesiems asmenims – moterims – apskaičiuotų pajamų, nuo kurių turi būti priskaičiuotos socialinio draudimo įmokos, vidurkis ir apdraustiesiems asmenims – vyrams – apskaičiuotų pajamų, nuo kurių turi būti priskaičiuotos socialinio draudimo įmokos, vidurkis.

³⁹ <https://atvira.sodra.lt/imones/paieska/index.html#>

119. DK numatyta, kad darbdavys, kurio vidutinis darbuotojų skaičius yra daugiau kaip 50, privalo priimti ir įprastais darbovietėje būdais paskelbti lygių galimybių politikos įgyvendinimo ir vykdymo priežiūros principų įgyvendinimo priemonės. DK ir kitų darbo teisės normų vykdymą pagal teisės aktų nustatytą kompetenciją kontroliuoja ir jų pažeidimų prevenciją vykdo VDI ir kitos institucijos. VDI jau ketvirtus metus iš eilės atlieka tikslinius patikrinimus, siekdama išsiaiškinti, ar moterų ir vyrų darbo užmokesčio skirtumas tam tikrose įmonėse nėra darbo įstatymų pažeidimų pasekmė. 2020 ir 2021 m. finansų ir draudimo įmonėse, kuriose moterų ir vyrų darbo užmokesčio skirtumas yra didžiausias, atlikta po 20 tikslinių patikrinimų. 2022 m. patikrinta 30 įmonių, kuriose, remiantis „Sodros“ pateiktais duomenimis, yra didžiausias moterų ir vyrų darbo užmokesčio skirtumas. 2023 m. planuojama patikrinti 30 įmonių. Patikrinimams sukurtas specialus klausimynas, kuriame klausiama, ar darbdaviai, kurių vidutinis darbuotojų skaičius yra daugiau kaip 50, priėmė ir įprastais darbovietėse būdais paskelbė lygių galimybių politikos įgyvendinimo ir vykdymo priežiūros principų įgyvendinimo priemonės. Informacija apie VDI atliekamus patikrinimus siekiant užtikrinti moterų ir vyrų lygias galimybes darbo rinkoje pateikiama priede nr. 13.

120. VDI po atliktų patikrinimų dėl didelio darbo užmokesčio atotrūkio tarp moterų ir vyrų tiesioginės diskriminacijos požymių nenustatė. Pastebėta, jog daugumoje tikrintų įstaigų darbuotojos moterys dominuoja klientų aptarnavimo sektoriuje, kuriame paprastai nustatytas žemiausias įmonėje darbo užmokestis, tuo tarpu darbuotojų vyrų skaičius dažniausiai gerokai lenkia moterų skaičių IT ar inžinerijos padaliniuose, kuriuose numatyti vieni didžiausių darbo užmokesčių įmonėse. Patikrinimų metu nustatyta, kad ne visiems darbuotojams mokamas vienodas darbo užmokestis už tokį patį ar vienodos vertės darbą. Nustatyta, kad darbo užmokesčių skirtumai susidaro tiek vyrų, tiek moterų naudai, o tai lemia objektyvios priežastys, tokios kaip darbuotojų kvalifikacija, išsilavinimas, profesinė patirtis, dalykinės savybės ir elgsena, darbo kiekis ir kokybė, užduočių ir darbo įrankių bei metodų sudėtingumas bei kompleksiskumas, atskaitingumas, įmonės veiklos rezultatai ir darbuotojų indėlis šiems rezultatams pasiekti ir kitos objektyvios aplinkybės.

121. **Dėl rekomendacijų Lietuvai 37 dalies.** VDA duomenimis, moterų ir vyrų darbo užmokesčio skirtumas Lietuvoje nuolat mažėja, o dirbančių moterų skaičius panašus į vyrų (priedas nr. 14). Pastebima, kad moterų ir vyrų darbo užmokesčio atotrūkis nuo 2018 m. Lietuvoje yra mažesnis arba lygus ES vidurkiui ir kasmet šis atotrūkis mažėja. Mažėjimo tendencijos priežastimis buvo veiksmingos skaidrumo priemonės, sukurtos sumažinti lyčių atlyginimų atotrūkiui, DK įpareigojimas darbdaviui darbo skelbime nurodyti konkretų atlyginimą ar atlyginimų ribas; prievolė darbo apmokėjimo sistemą nustatyti kolektyvinėje sutartyje. Jos nesant, darbo užmokesčio sistemas darbovietėse, kuriose vidutinis darbuotojų skaičius yra 20 ir daugiau, turi patvirtinti darbdavys ir su

jomis susipažindinti visus darbuotojus; prievolė darbdaviui teikti informaciją apie vidutinį darbuotojų darbo užmokestį darbuotojų atstovams. „Sodros“ viešai skelbiama informacija apie įmonių vidutinį moterų ir vyrų darbo užmokestį, VDI patikrinimai, siekiant išsiaiškinti darbo užmokesčio skirtumo priežastis. Nepaisant visų pastangų, atlyginimų skirtumas tarp moterų ir vyrų dar išlieka problema. Pavyzdžiui, 2021 m. duomenimis, darbo užmokesčio atotrūkis sudarė 11,1-12 procentų, t. y., vidutiniškai vyrų atlyginimai yra daugiau nei 11 procentų didesni negu moterų.

122. Įgyvendinant Europos socialinio fondo lėšomis finansuojamą projektą „Įmonių socialinės atsakomybės skatinimas“ 2022 m. gegužę SADM užsakymu parengtos Darbo apmokėjimo sistemos kūrimo metodinės rekomendacijos. Jų tikslas – suteikti darbdaviams reikiamų kompetencijų rengiant darbo apmokėjimo sistemas ir padėti užtikrinti teisingo apmokėjimo už darbą principo įgyvendinimą. Rekomendacijomis siekiama prisidėti prie socialinės atsakomybės principų plėtojimo, nustatant skaidrią, teisingą ir motyvuojančią darbo apmokėjimo sistemą, parengtą vadovaujantis socialinės partnerystės principais, bendradarbiaujant su darbuotojų atstovais. 2022 m. gegužės mėn. organizuoti mokymai 30 VDI darbuotojų dėl parengtų rekomendacijų taikymo ir patikrinimų atlikimo įmonėse ir biudžetinėse įstaigose dėl darbo apmokėjimo sistemų atitikties DK reikalavimams.

123. Tautinių mažumų departamentas prie LRV (toliau – TMD) nuo 2016 metų įgyvendina projektą „Lietuvos romų platforma – kelias link bendradarbiavimo su savivaldybėmis (*angl. Lithuanian Roma platform-going local*)“. Vienas iš jo tikslų – romų moterų įgalinimas. Kasmet organizuojami mokymai, siekiant motyvuoti romų moteris aktyviai dalyvauti visuomeniniame gyvenime. 2022-2023 m. moterų įgalinimo renginiai buvo skirti integracijai į darbo rinką. TMD organizavo dvejus mokymus romų moterims, kurių metu pristatytos profesinio užimtumo galimybės, supažindinta su darbu grožio paslaugų srityje, dalintasi gerosiomis praktikomis, organizuotos kūrybinės dirbtuvės, orientuotos į praktinių įgūdžių lavinimą, organizuoti buhalterinės apskaitos mokymai savarankiškai dirbančioms romų moterims. Mokymuose dalyvavo 20 moterų.

124. SADM per Europos Socialinio fondo agentūrą 2016-2023 metais finansavo projektą, skirtą romų integracijai į darbo rinką „Dirbkime kartu su romais – naujos darbo galimybės ir iššūkiai“, kurį įgyvendina Viešoji įstaiga Romų visuomenės centras kartu su partneriais. Projekte vyksta individualus ar grupinis motyvavimas, asmens poreikių vertinimas, socialinių ir darbinių įgūdžių ugdymas, palaikymas bei atkūrimas; socialinio darbuotojo, teisininko konsultacijos; sociokultūrinės paslaugos; sporto užsiėmimai; bendrųjų įgūdžių (skaitmeninio raštingumo, kalbų, verslumo) ugdymas; komunikacijos ir viešo kalbėjimo mokymai; tarpininkavimas ir kita pagalba įsidarbinant

bei įsidarbinus. Projektui skirta 1 000 000 Eur. Projekto rezultatas: iš 341 projekto dalyvio 152 yra moterys, iš jų įsidarbino 55.

125. Vilniaus miesto savivaldybė 2020-2022 m. finansavo socialinį Lietuvos romų bendruomenės verslą – restoraną „Gypsy Lounge&Grill“. Dirbti viešojo maitinimo įstaigose apmokyta 10 romų tautybės asmenų ir kompensuota restorano patalpų nuoma. Daugiau nei pusė projekto dalyvių buvo moterys, kurios 3 mėnesius dirbo restorane ir praėjo socialinių įgūdžių kursus. TMD prisidėjo prie šio socialinio verslo, finansuodamas tradicinių romų patiekalų gamybos mokymus 10 romų moterų. 2020-2023 m. Vilniaus miesto savivaldybė finansavo projektą jaunų romų moterų užimtumui ir įgalinimui Vilniaus mieste „Mes – bendruomenės superherojės“, kurį įgyvendino dienos užimtumo centras „Padėk pritapti“. Projekte dalyvavo 15 romų merginų ir moterų. Vilniaus miesto savivaldybė 2020-2022 metais finansavo vaikų ir jaunimo dienos centro „Mūsų nameliai“ projektą, kuriame 20 romų mergaičių ir moterų dalyvavo savipagalbos grupėje; joms buvo teikiamos informavimo, konsultavimo ir tarpininkavimo paslaugos ieškant darbo; romų moterys galėjo palikti vaikus priežiūrai.

126. Vilniaus mieste romų tautybės moterims socialiniai darbuotojai teikia šias paslaugas: registruoja UT; padeda vykdyti individualią veiklą ar įsidarbinti, parengti gyvenimo aprašymus ieškoti darbo pasiūlymų, siųsti CV darbdaviams ir lydėti į darbo pokalbius; motyvuoja dalyvauti integracijos į darbo rinką projektuose; bendradarbiauja ir tarpininkauja su NVO Dingusių žmonių paramos centro darbuotojais dėl integracijos į darbo rinką; motyvuoja nuosekliai užtikrinti nepilnamečių vaikų ugdymo įstaigų lankymą, kad moterys galėtų pradėti dirbti; tarpininkauja registruojant nepilnamečius vaikus į ikimokyklines ugdymo įstaigas; nukreipia individualioms konsultacijoms į Caritas, siekiant motyvuoti dalyvauti programoje asmenims grįžusiems iš įkalinimo įstaigų.

127. Lietuvoje darbo rinka yra atvira ir prieinama tiek moterims, tiek vyrams. Pensinio amžiaus sulaukusių ir nepalankioje padėtyje esančių moterų galimybėms integruotis į darbo rinką gerinti buvo taikomos aktyvios darbo politikos priemonės (priedas nr. 15). VDI priemonės profesinei segregacijai mažinti pateikiamos priede nr. 16.

128. Moterims, tarp jų – pensinio amžiaus sulaukusių ir nepalankioje padėtyje esančioms moterims daugiausiai teiktos informavimo ir konsultavimo paslaugos. Vidutinis suteiktų konsultavimo paslaugų skaičius – 51 tūkst., informavimo – 30 tūkst. Moterys tarp asmenų, kuriems suteiktos konsultavimo paslaugos sudaro 48,6 proc., tarp informavimo paslaugų gavėjų – 46,7 proc. Kas

trečia (36,1 proc.) informavimo/konsultavimo paslaugas gavusi moteris – vyresnė kaip 50 m. amžiaus, dvi iš penkių (39,4 proc.) – gyvena kaimo vietovėse, 8,6 proc. turi neįgalumą.

12 straipsnis

129. SAM ministro 2023 m. kovo 24 d. įsakymu Nr. V-363 patvirtintas bazinis visuomenės sveikatos priežiūros paslaugų teikimo modelis, sudarantis vienodas sąlygas regionuose visoms visuomenės grupėms, ypač pažeidžiamiems ir socialinės atskirties asmenims, laiku gauti reikalingas ir kokybiškas visuomenės sveikatos priežiūros paslaugas.

130. Įgyvendinant 2014-2021 m. Europos ekonominės erdvės finansinio mechanizmo programą „Sveikata“, 24 savivaldybėse teikiamos JPSPP. Atvejo vadybos principu pagalbą teikia 29 JPSPP koordinatoriai, veikia www.sveikatostinklas.lt portalas. Atnaujinti 8 algoritmai, įgyvendintas „Žaliojo koridoriaus“ principas.

131. Sukurtas ir įdiegtas Šeimų lankymo teikiant ankstyvosios intervencijos paslaugas modelis. Įgyvendinama 12 bandomųjų projektų, paslaugos teikiamos 16-oje savivaldybių, lankomos 325 šeimos.

132. 2023 m. veiklos vykdomos pagal Valstybinių (valstybės perduotų savivaldybėms) visuomenės sveikatos priežiūros funkcijų bazinių visuomenės sveikatos priežiūros paslaugų 2023 metų planą, 2023 m. sausio 12 d. patvirtintą SAM valstybinių (valstybės perduotų savivaldybėms) visuomenės sveikatos priežiūros funkcijų vykdymo priežiūros komisijos protokolu⁴⁰.

133. Lietuvoje Privalomojo sveikatos draudimo fondo (toliau – PSDF) biudžeto lėšomis apmokamos ir vykdomos 5 ankstyvosios diagnostikos programos: gimdos kaklelio vėžio, krūties vėžio, storosios žarnos vėžio ir prostatos vėžio bei širdies ir kraujagyslių ligų. Pagal širdies ir kraujagyslių ligų prevencinę programą gali pasitikrinti vyrai ir moterys nuo 40 iki 60 metų (imtinai). Gimdos kaklelio vėžio prevencinė programa skirta moterims nuo 25 iki 59 metų (imtinai). Pagal minėtą programą 25–34 m. (imtinai) moterims kartą per 3 metus atliekamas gimdos kaklelio citologinis tepinėlis, o 35–59 m. (imtinai) moterims kartą per 5 metus atliekamas gimdos kaklelio aukštos rizikos žmogaus papildomos viruso tyrimas (AR ŽPV) ir gimdos kaklelio citologinio tepinėlio ištyrimas skystoje terpėje (jei AR ŽVP tyrimas teigiamas). Pagal krūties vėžio prevencinę programą kartą per 2 metus gali pasitikrinti moterys nuo 50 iki 69 metų (imtinai). Pagal storosios žarnos vėžio prevencinę programą vieną kartą per 2 metus gali pasitikrinti vyrai ir moterys nuo 50 iki 74 metų (imtinai).

⁴⁰ <https://sam.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/visuomenes-sveikatos-prieziura/visuomenes-sveikatos-prieziura-savivaldybese>

134. Nuo 2023 m. rugpjūčio 1 d. dalyje Lietuvos savivaldybių teikiama nauja paslauga – pacientų pavėžėjimas. Pirmame pavėžėjimo etape paslaugos bus teikiamos pacientams, kuriems reikia atlikti hemodializę ar transplantaciją. Vėliau, rudenį, paslauga bus teikiama vyresnio amžiaus pacientams bei neįgaliesiems, kurie negali savarankiškai vykti į/iš gydymo įstaigas bei yra socialiai pažeidžiami.

135. Vykdoma asmens psichikos sveikatos priežiūros paslaugų reforma, kurios tikslai: didinti bendruomeninių ir ambulatorinių paslaugų aprėptį, gerinti paslaugų kokybę ir prieinamumą ir stiprinti orientaciją į pacientą teikiant psichikos sveikatos priežiūros paslaugas.

136. **Dėl rekomendacijų Lietuvai 39 dalies.** Nuo 2023 m. rugsėjo 1 d. įgyvendinama Gyvenimo įgūdžių programa, kuri užtikrina bazinį ir nuoseklų socialinių ir emocinių kompetencijų ugdymą ir mokymą lytinės bei reprodukcinės sveikatos klausimais, pavyzdžiui: 7–8 klasėje mokymosi pasiekimai numato, kad mokinys geba paaiškinti, kaip užtikrinti lytinę ir reprodukcinę sveikatą, kas yra nėštumas, jo planavimas, kokie yra fiziniai, socialiniai ir emociniai planuoto bei neplanuoto nėštumo aspektai, kokios nutrūkusio nėštumo pasekmės. Gyvenimo įgūdžių programa apima pradinio ir pagrindinio ugdymo programas. Nuo 2023–2024 m. m. ši programa pradedama įgyvendinti 1, 3, 5, 7, 9 klasėse, o nuo 2024 m. m. – 2, 4, 6, 8, 10 kl. 2023 metais biudžete numatyti 2034 tūkst. Eur. programai įgyvendinti.

137. Kiekvienoje mokykloje veikia Vaiko gerovės komisijos. Jos rūpinasi vaikui saugia ir palankia ugdymo aplinka, orientuota į asmenybės sėkmę, gerą savijautą ir brandą bei atlieka su vaiko gerove susijusias funkcijas. Į mokyklos Vaiko gerovės komisiją įeina švietimo pagalbos specialistai, taip pat gali būti įtraukiami mokinių tėvai ar globėjai, vietos bendruomenės, seniūnijos, nevyriausybinių organizacijų atstovai, kiti asmenys, besirūpinantys vaiko gerove. Viena iš komisijos funkcijų – organizuoti prevencijos, sveikatos stiprinimo programų įgyvendinimą mokykloje.

138. Seksualinės prievartos prevencijos programos „Saugok ir gerbk mane“ paskirtis – didinti mokyklos bendruomenės narių kompetenciją ir gebėjimą atpažinti seksualinę prievartą patiriančius mokinius, skatinti mokytojus, specialistus bei kitus mokyklos darbuotojus, policijos, vaiko teisių apsaugos skyrių darbuotojus, tėvus bendradarbiauti apsaugant mokinius nuo seksualinės prievartos ir seksualinio išnaudojimo. Prevencijos programa skirta 2–12 kl. mokiniams, mokytojams ir tėvams. Lytiškumo ugdymo ir prevencijos srityje dirba VŠĮ Paramos vaikams centras ir NVO Įvairovės namai.

139. Lietuvoje reprodukcinės sveikatos paslaugos yra integruotos į sveikatos priežiūros sistemą. Visiems asmenims, apdraustiems Privalomuoju sveikatos draudimu, turintiems teisę į asmens

sveikatos priežiūros paslaugas, apmokamas PSDF biudžeto lėšomis, jei šios paslaugos atitinka SAM ministro patvirtintus paslaugų teikimo reikalavimus ir dėl jų teikimo asmens sveikatos priežiūros įstaiga yra sudariusi sutartį su teritorine ligonių kasa, suteikiamos visos jiems reikalingos paslaugos.

140. Asmens sveikatos priežiūros paslaugos teikiamos pagal SAM ministro įsakymu patvirtintus atitinkamų paslaugų teikimo reikalavimus. Siuntimą specializuotoms asmens sveikatos priežiūros paslaugoms išduoda šeimos gydytojas. Kreipiantis dėl būtiniosios pagalbos paslaugų, gydytojo siuntimas nėra būtinas. Kokios paslaugos yra priskiriamos būtiniosios pagalbos paslaugoms, yra nustatyta Būtiniosios medicinos pagalbos teikimo tvarkos ir masto apraše, patvirtintame SAM ministro 2004 m. balandžio 8 d. įsakymu Nr. V-208 „Dėl Būtiniosios medicinos pagalbos teikimo tvarkos ir masto aprašo patvirtinimo“.

141. Paslaugos nėščiosioms, gimdyvėms ir naujagimiams teikiamos vadovaujantis Nėščiųjų, gimdyvių ir naujagimių sveikatos priežiūros tvarkos aprašu, patvirtintu SAM ministro 2013 m. rugsėjo 23 d. įsakymu Nr. V-900 „Dėl Nėščiųjų, gimdyvių ir naujagimių sveikatos priežiūros tvarkos aprašo patvirtinimo“. 2022 m. šias paslaugas teikiančioms įstaigoms nustatyta pareiga iš ligoninės išrašomą pacientę informuoti (žodžiu ir įteikiant rašytinę informaciją) apie pogimdyminės depresijos požymius ir asmens sveikatos priežiūros įstaigas (toliau – ASPĮ), kuriose teikiamos paslaugos pogimdyminės depresijos simptomus patiriančioms pacientėms. Apie pacientei suteiktą informaciją pažymima formoje E003 „Stacionaro epikrizė“ ir forma pateikiama į Elektroninės sveikatos paslaugų ir bendradarbiavimo infrastruktūros informacinę sistemą, vadovaujantis Elektroninės sveikatos paslaugų ir bendradarbiavimo infrastruktūros informacinės sistemos naudojimo tvarkos aprašu, patvirtintu SAM ministro 2015 m. gegužės 26 d. įsakymu Nr. V-657 „Dėl Elektroninės sveikatos paslaugų ir bendradarbiavimo infrastruktūros informacinės sistemos naudojimo tvarkos aprašo patvirtinimo“.

142. SAM ministro 2021 m. kovo 19 d. įsakymu Nr. V-595 „Dėl Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2000 m. sausio 28 d. įsakymo Nr. 49 „Dėl Kompensuojamųjų vaistų sąrašų patvirtinimo“ pakeitimo“, nustatyta, kad merginoms nuo 15 iki 17 metų kontraceptikas *Levonorgestrel* skiriamas ir kompensuojamas SAM ministro nustatyta tvarka, o merginoms nuo 18 iki 20 metų kontraceptikas *Levonorgestrel* skiriamas ir kompensuojamas 100 procentų, jei jos kreipiasi į ginekologą konsultacijos dėl kontracepcijos.

143. Kontraceptinės intrauterininės priemonės skyrimo tvarka nustatyta SAM ministro 2022 m. balandžio 5 d. įsakymu Nr. V-700 „Dėl Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2003 m.

rugsėjo 9 d. įsakymo Nr. V-527 „Dėl Ambulatorinių akušerijos ir ginekologijos asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimo reikalavimų“ pakeitimo“ (įsigaliojo 2022 m. liepos 1 d.).

144. Pakeistas LR pagalbinio apvaisinimo įstatymas, kurio redakcija galioja nuo 2022 m. liepos 1 d., numato, kad embrionų saugojimas, pradėtas 2022 m. liepos 1 d. ar vėliau, 2 metus bus apmokamas valstybės biudžeto lėšomis. Iki nurodytos datos už embrionų saugojimą mokėjo sutuoktiniai. Taip pat nustatyta, kad partneriams iki 2023 m. sausio 1 d. raštu nepareiškus valios dėl embriono (embrionų), kurio (kurių) saugojimas lytinių ląstelių banke pradėtas iki pakeitimo įstatymo įsigaliojimo, saugojimo termino, laikoma, kad abu partneriai sutiko dėl embrionų panaudojimo donorystei, ir embriono (embrionų) laikymas sveikatos apsaugos ministro nustatytais pagrindais ir tvarka tęsiamas valstybės biudžeto lėšomis, tačiau ne ilgiau kaip dešimt metų nuo embriono (embrionų) saugojimo lytinių ląstelių banke pradžios.

145. SAM ministro 2022 m. rugpjūčio 12 d. įsakymu V-1348 „Dėl Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos 1994 m. sausio 28 d. įsakymo Nr. 50 „Dėl nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarkos“ patvirtintas naujos redakcijos Nėštumo nutraukimo paslaugų organizavimo ir teikimo tvarkos aprašas, kurio nuostatos įsigaliojo 2023 m. sausio 1 d. Aprašu įteisintas dar vienas nėštumo nutraukimo būdas – vaistinis nėštumo nutraukimas. Aprašas nustato reikalavimus asmens sveikatos priežiūros įstaigoms, teikiančioms nėštumo nutraukimo paslaugas, šias paslaugas teikiantiems asmens sveikatos priežiūros specialistams ir šių paslaugų organizavimo ir teikimo bei apmokėjimo tvarką. Nustatyti paslaugų kokybę užtikrinantys reikalavimai nėštumo nutraukimo paslaugai, kai ji teikiama pacientės pageidavimu (nesant medicininių indikacijų) - vaistinio nėštumo nutraukimo paslauga teikiama pacientei iki 9 nėštumo savaičių (8 sav. ir 6 d.), chirurginio nėštumo nutraukimo paslauga teikiama pacientei iki 12 nėštumo savaičių (11 sav. ir 6 d.), taip pat paslaugai, teikiamai dėl medicininių indikacijų, nustatyti paslaugų organizavimo reikalavimai, reikalavimai pacientės informavimui, stebėsenai po procedūros. PSDF biudžeto lėšomis apmokamos tik nėštumo nutraukimo dėl medicininių indikacijų paslaugos. Teikiant vaistinio nėštumo nutraukimo paslaugą gydytojas akušeris ginekologas įvertina pacientės sveikatos būklę, ligas ir (ar) būkles, kurios gali turėti įtakos pacientės sveikatai ar gyvybei nėštumo laikotarpiu, ar nėra nėštumo nutraukimo kontraindikacijų ir (ar) santykinų kontraindikacijų, išrašo receptą vaistiniam preparatui ir suteikia informaciją, kaip ir kada jį vartoti, kokios nepageidaujamos reakcijos gali pasireikšti, ką daryti joms pasireiškus, kitą svarbią informaciją saugiam vaistinio preparato vartojimui užtikrinti.

146. SAM ministro 2022 m. spalio 27 d. įsakymu V-1607 „Dėl Cezario pjūvio operacijos nėščiosios pageidavimu paslaugos organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ patvirtintas Cezario pjūvio operacijos nėščiosios pageidavimu paslaugos organizavimo tvarkos aprašas, kurio nuostatos

įsigalios 2023 m. sausio 1 d. Aprašas nustato cezario pjūvio operacijos nėščiosios pageidavimu paslaugos organizavimo tvarką, reikalavimus šią paslaugą teikiančiai ASPĮ ir sveikatos priežiūros specialistams. Cezario pjūvio operacijos nėščiosios pageidavimu paslauga – planinė asmens sveikatos priežiūros paslauga, kurią sudaro pacientės konsultavimas ir informacijos, susijusios su šios paslaugos organizavimu, suteikimas; paslaugos teikimo sutarties sudarymas; paslaugą teikiančios daugiadalykės specialistų komandos sprendimo priėmimas; Cezario pjūvio operacijos atlikimas, kai yra priimtas Aprašo 20.2.1 papunktyje nurodytas sprendimas; pacientės, kuriai atlikta operacija, pooperacinė priežiūra ir asmens sveikatos priežiūros paslaugos, teikiamos dėl po operacijos kilusių komplikacijų. Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto lėšomis apmokamos tik dėl medicininių indikacijų suteiktos Cezario pjūvio operacijos paslaugos.

147. SAM ministro 2021 m. liepos 30 d. įsakymu Nr. V-1765 „Dėl Asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimo galimai seksualinį smurtą patyrusiems moteriškosios lyties asmenims aprašo patvirtinimo“ patvirtintas Asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimo galimai seksualinį smurtą patyrusiems moteriškosios lyties asmenims aprašas, kurio nuostatos įsigaliojo 2022 m. sausio 1 d. Aprašas parengtas nustatant reikalavimus ASPĮ, asmens sveikatos priežiūros specialistams, teikiantiems asmens sveikatos priežiūros paslaugas galimai seksualinį smurtą patyrusioms pacientėms, šias paslaugas teikiančių ASPĮ patalpoms ir medicinos priemonėms, taip pat šių paslaugų organizavimo ir teikimo tvarką. Siekiant užtikrinti kokybiškų asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimą seksualinį smurtą patyrusioms pacientėms, apraše nustatyta, kad paslaugas seksualinį smurtą patyrusioms pacientėms teikianti ASPĮ nenutrūkstamai (ištisą parą, 7 dienas per savaitę) teiks kompleksinę pagalbą pacientėms, galimai patyrusioms seksualinį smurtą. Paslaugas teikiantis specialistas, įtaręs, kad pacientė patyrė seksualinį smurtą, vadovaudamasis SAM ministro, VRM ministro ir Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2002 m. sausio 28 d. įsakymu Nr. 55/42/16 „Dėl informacijos apie asmenis su kūno sužalojimais, kurie gali būti susiję su nusikaltimu, teikimo“ (toliau – įsakymas Nr. 55/42/16), apie tai informuoja policiją.

148. Paciento teisė skųstis dėl asmens sveikatos priežiūros paslaugų kokybės ir kreiptis dėl žalos sveikatai atlyginimo įtvirtinta Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatyme.

149. Vadovaujantis Sveikatos draudimo įstatymo 6 str. 5 dalimi, valstybės biudžeto lėšomis apmokama nelegaliai LR sieną kirtusių užsieniečių būtinoji medicinos pagalba ir būtiniosios paslaugos, vadovaujantis SAM ministro 2022 m. gegužės 17 d. įsakymu Nr. V-976 „Dėl būtinųjų asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimo tvarkos ir masto aprašo patvirtinimo“. Šių paslaugų apimtyje yra ir motinos sveikatos priežiūros paslaugomis nėštumo ir gimdymo metu, įskaitant

priešgimdyminę priežiūrą. Būtinųjų asmens sveikatos priežiūros paslaugos – paslaugos, kurių nesuteikus paciento sveikatos būklė galėtų pablogėti tiek, kad jam prireiktų skubiosios medicinos pagalbos paslaugų, kurių indikacijos nustatytos Būtiniosios medicinos pagalbos teikimo tvarkos ir masto apraše, patvirtintame SAM ministro 2004 m. balandžio 8 d. įsakymu Nr. V-208 „Dėl Būtiniosios medicinos pagalbos teikimo tvarkos ir masto aprašo patvirtinimo“. Dėl būtinųjų paslaugų poreikio sprendžiama atsižvelgiant į paciento sveikatos būklę, tačiau prie būtinųjų paslaugų negali būti priskiriamos šios asmens sveikatos priežiūros paslaugos:

- medicininės reabilitacijos ir sanatorinio gydymo paslaugos, išskyrus pradinės medicininės reabilitacijos paslaugas, teikiamas dėl ligų ir sveikatos sutrikimų, nurodytų Medicininės reabilitacijos ir antirecidyvinio sanatorinio gydymo bei psichosocialinės reabilitacijos paslaugų apmokėjimo tvarkos aprašo, patvirtinto SAM ministro 2021 m. gruodžio 10 d. įsakymu Nr. V-2818 „Dėl Medicininės reabilitacijos ir antirecidyvinio sanatorinio gydymo bei psichosocialinės reabilitacijos paslaugų apmokėjimo tvarkos aprašo patvirtinimo“, 2.2.1 papunktyje;
- ligų ankstyvosios diagnostikos programų paslaugos;
- profilaktinių sveikatos patikrinimų, išskyrus vaikų ir nėščiųjų sveikatos patikrinimus, paslaugos;
- dantų protezavimo paslaugos;
- pagalbinių apvaisinimo paslaugos;
- priklausomybės ligų gydymo paslaugos.

13 straipsnis

150. Gimus vaikui, šeima gali pretenduoti į įvairias išmokas, kurių vienos yra skiriamos kompensuoti netektas pajamas anksčiau dirbusiai mamai arba tėčiui, o kitos skiriamos atsižvelgiant į kitas priežastis arba priklauso visoms šeimoms su vaikais, nepaisant jokių aplinkybių. Šeimos, auginančias vaikus, ne tik gali gauti įvairias pinigines išmokas, bet ir pasinaudoti teikiamomis paslaugomis, kurios skirtos stiprinti šeimas.

151. Motinystės išmoka mokama motinystės socialiniu draudimu apdraustai moteriai, kuri dirbdama mokėjo įmokas ir iki pirmosios nėštumo ir gimdymo atostogų dienos sukaupė ne trumpesnę nei 12 mėnesių motinystės socialinio draudimo stažą per paskutinius 24 mėnesius bei kuriai suteiktos nėštumo ir gimdymo atostogos. Nėštumo ir gimdymo atostogų pažymėjimą gydytojas išduoda ne anksčiau nei sueina 30 nėštumo savaičių. Jeigu moteris reikiamo motinystės socialinio draudimo stažo neįgijo, nes buvo vaiko priežiūros atostogose su kitu vaiku, tokiu atveju

stažas skaičiuojamas iš 24 mėnesių laikotarpio, buvusio iki vaikui sukaks 2 metai. Taigi motinystės išmoka vis tiek priklausys. Motinystės išmokų dydis siekia 77,58 proc. nuo darbo užmokesčio „ant popieriaus“. Minimali motinystės išmoka negali būti mažesnė nei 392 eurai (neatskaičius mokesčių), tačiau maksimalios ribos nenustatomos ir konkretus išmokos dydis priklauso nuo buvusių darbo pajamų.

152. Tėvystės išmoka mokama apdraustam motinystės socialiniu draudimu tėčiui ar įtėviui, kuris dirbdamas mokėjo įmokas ir iki pirmosios tėvystės atostogų dienos sukaupė ne trumpesnę nei 6 mėnesių motinystės socialinio draudimo stažą per paskutinius 24 mėnesius, jei gimus vaikui jam suteikiamos 30 kalendorinių dienų n tėvystės atostogos, kurias galima skaidyti į ne daugiau kaip dvi dalis. Pasinaudoti apmokamomis atostogomis galima iki vaikui sukanka vieneri metai. Jeigu vyras reikiamo stažo neįgijo, nes buvo vaiko priežiūros atostogose su kitu vaiku, tokiu atveju stažas skaičiuojamas iš 24 mėnesių laikotarpio, buvusio iki vaikui sukaks 2 metai. Taigi, tėvystės išmoka vis tiek priklausys. Tėvystės išmokų dydis siekia 77,58 proc. nuo darbo užmokesčio „ant popieriaus“. Minimali tėvystės išmoka negali būti mažesnė nei 392 eurai (neatskaičius mokesčių). Maksimalus kompensuojamasis uždarbis tėvystės išmokai negali viršyti 2 šalies vidutinių mėnesinių darbo užmokesčių, galiojusių už praeitą ketvirtį iki teisės gauti išmoką atsiradimo dienos, dydžio.

153. Tėvai gali pasirinkti, ar jie nori vaiką prižiūrėti ir vaiko priežiūros išmoką gauti iki vaikui sueis 18 mėnesių, ar iki vaikui sueis 24 mėnesiai. Iš jų 2 neperleidžiamus (bendrai 4 mėnesius – du mama, du tėtis) mėnesius vaiką gali prižiūrėti kiekvienas iš vaiko tėvų (įtėvių, globėjų), o likusiu laiku vaikas gali būti prižiūrimas ir išmoka mokama tiek mamai, tiek tėčiui, ar įtėviams ir globėjams, tiek vienam iš nustatytas sąlygas atitinkančių senelių. Jeigu vaiką augina tik vienas iš tėvų, jis turi teisę į 2 neperleidžiamus vaiko priežiūros atostogų mėnesius ir turi teisę gauti vaiko priežiūros išmoką už papildomą 2 mėnesių trukmės vaiko priežiūros atostogų dalį. Vienišiemis tėvams išmoka bus mokama paskutinius du mėnesius (siekiant įsitikinti, kad per vaiko priežiūros laikotarpį neatsiras tėvas/motina, įtėvis/įmotė ar globėjas, kuris galėtų pasinaudoti neperleidžiamais mėnesiais). Nors seneliai negali pasinaudoti mamai ir tėčiui skiriamais neperleidžiamais vaiko priežiūros mėnesiais, tačiau gali prižiūrėti anūką ir gauti vaiko priežiūros išmoką likusį laiką, jei atitiks nustatytas sąlygas. Ši išmoka gali būti skiriama apdraustam motinystės socialiniu draudimu asmeniui, kuris dirbdamas mokėjo įmokas ir iki pirmosios vaiko priežiūros atostogų dienos sukaupė ne trumpesnę nei 12 mėnesių motinystės socialinio draudimo stažą per paskutinius 24 mėnesius.

154. Jeigu vaiką prižiūrintis asmuo reikiamo stažo neįgijo, nes buvo vaiko priežiūros atostogose su kitu vaiku, tokiu atveju stažas skaičiuojamas iš 24 mėnesių laikotarpio, buvusio iki vaikui sukaks 2 metai. Taigi, vaiko priežiūros išmoka vis tiek priklausys.

155. Į darbą galima grįžti bet kada ir derinti darbą su įsipareigojimais šeimai. Skirsis tik vaiko priežiūros išmokos mokėjimas. Papildomos pajamos nemažina gaunamos išmokos, jeigu išmokos ir papildomų pajamų suma neviršija 100 proc. buvusio vidutinio atlyginimo. Išskyrus neperleidžiamais mėnesiais – jų metu dirbant, išmoka iškart mažinama gautų pajamų suma. Per papildomus du mėnesius, kai vaiką augina tik vienas iš tėvų, vaiką auginantis vienas iš tėvų gali ir dirbti, ir gauti viso dydžio (78 proc.) vaiko priežiūros išmoką.

156. Vaiko įvaikinimo atveju vaiko priežiūros išmoka mokama ne kol vaikui sueina 18 ar 24 mėnesiai, o 18 arba 24 mėnesius pasirinktinai. Tai reiškia, kad įvaikinus vyresnį vaiką, vienas iš tėvų gali gauti vaiko priežiūros išmokas 18 arba 24 mėnesius. Tokia galimybė egzistuoja įvaikinus bet kurio amžiaus vaiką iki 18 metų. Vaiko priežiūros atostogos vaiko įvaikinimo atveju turi būti suteikiamos per 3 mėnesius nuo teismo sprendimo įvaikinti įsiteisėjimo arba sprendimo vykdymo pradžios.

157. Kai vienoje šeimoje yra keli prižiūrimi vaikai, vaiko priežiūros išmokas už skirtingus vaikus gali gauti keli suaugusieji, jeigu atitinka visus kriterijus.

158. Moteriai, kuri nedirbo ir nesukaupe reikiamo motinystės socialinio draudimo stažo, todėl negali pretenduoti į motinystės išmoką iš „Sodros“, likus 70 kalendorinių dienų iki numatomos gimdymo datos, mokama vienkartinė 315,07 euro dydžio išmoka. Moteris dėl vienkartinės išmokos gali kreiptis per 12 mėnesių nuo dienos, kai iki numatomo gimdymo buvo likę 70 kalendorinių dienų.

159. Kiekvienam gimusiam vaikui Lietuvoje išmokama vienkartinė 539 eurų dydžio išmoka. Ši išmoka priklauso ir įvaikinus vaiką.

160. Kiekvienam vaikui Lietuvoje kas mėnesį mokama 85,75 euro dydžio išmoka vaikui arba kitaip – vaiko pinigai. Jie priklauso iki vaikas sulaukia 18 metų. Išmoka gali būti mokama ir ilgiau, tai yra iki 23 metų, jeigu vaikas mokosi pagal bendrojo ugdymo programą, įskaitant ir besimokančius profesinio mokymo įstaigose, kai į mokymąsi įtraukta bendrojo ugdymo programa.

161. Papildoma 50,47 euro dydžio išmoka prie vaiko pinigų mokama visiems vaikams iš gausių ar nepasiturinčių šeimų, taip pat visiems vaikams, turintiems negalią. Ji gali būti mokama iki vaikui sukanka 18 metų arba ilgiausiai iki 23 metų, bet tik tuo atveju, jei jis mokosi pagal bendrojo

ugdymo programą, įskaitant ir besimokančius profesinio mokymo įstaigose, kai į mokymąsi įtraukta bendrojo ugdymo programa.

162. Gimus dvynukams, trynukams ar dar daugiau vaikų, vienam iš tėvų arba vieninteliam iš tėvų kas mėnesį mokamos papildomos išmokos iki vaikams sukanka dveji metai. Kai gimsta dvynukai, per mėnesį išmoka siekia 196 eurus, jeigu trynukai – 392 eurus, jei ketvertukas – 588 eurus, t. y., išmoka didinama 196 eurai už kiekvieną atžalą.

163. Jeigu vaiko tėtis, mama, tėvis ar įmotė yra pašaukti arba savanoriškai atlieka privalomąją pradinę karo tarnybą, tokio kario ar karės vaikui kas mėnesį mokama 73,5 euro dydžio išmoka.

164. Šeimos, auginančias vaikus, ne tik gali gauti įvairias pinigines išmokas, bet ir pasinaudoti teikiamomis paslaugomis, kurios skirtos stiprinti šeimas. Pasirengimo šeimai ir tėvystės įgūdžių ugdymo, psichosocialinės pagalbos, šeimos mediacijos, vaikų dienos socialinės priežiūros ir kitų paslaugų prieinamumą savo teritorijoje užtikrina savivaldybės. Bazinių paslaugų šeimai paketą sudaro 14 paslaugų: atviras darbas su jaunimu, pasirengimo šeimai ir tėvystės įgūdžių ugdymas, vaikų dienos socialinė priežiūra, ikimokyklinis ugdymas, kultūrinių ir informacinių kompetencijų bei skaitymo raštingumo ugdymas, neformalusis vaikų švietimas, nemokama pirminė teisinė pagalba, pirminė ambulatorinė asmens sveikatos priežiūra, psichosocialinė pagalba, šeimos mediacija, švietimo pagalba, vaikų raidos sutrikimų ankstyvoji reabilitacija, informavimas ir konsultavimas.

165. Nuo 2022 m. liepos atsirado nauja socialinių paslaugų rūšis – prevencinės socialinės paslaugos. Jos teikiamos asmenims (šeimoms, bendruomenėms), siekiant stiprinti jų gebėjimą savarankiškai rūpintis savo gyvenimu ir dalyvauti visuomenės gyvenime, stiprinti žinias ir ugdyti įgūdžius, kad ateityje būtų išvengta galimų socialinių problemų ir socialinės rizikos atsiradimo.

166. Moterų dalyvavimas versle yra aktualus šiuolaikinės visuomenės reiškinys, kuriam pastaruosius penkerius metus skiriamas ypatingas dėmesys viešojoje politikoje. Moterų tinklų, kurių vienas iš tikslų – skatinti moteris siekti karjeros versle, ženkliai išaugo ir šiuo metu Lietuvoje veikia daugiau nei 10 moterų verslininkų organizacijų. VšĮ Inovacijų agentūra 2020 – 2023 m. suorganizavo 214 verslumą (įskaitant ir moterų verslumą) skatinančių renginių, kuriuose dalyvavo 2780 dalyvių, iš kurių – 77,9 % moterys. Pastarųjų 3 metų laikotarpiu tiksliniai regioniniai renginiai moterų lyderystės, mentorystės, tinklaveikos ir motyvacinėmis temomis vyko Panevėžio, Alytaus, Kėdainių r., Tauragės r. bendradarbiystės centruose „Spiečius“. VšĮ Inovacijų agentūra 2022 m. pradėjo vykdyti verslumo įgūdžių programą „Startuok nuo 50+“, kurioje 50 m. ir vyresni asmenys buvo kviečiami dalyvauti mokymų programoje, skirtoje reikšmingos gyvenimo patirties turintiems

asmenims įgyti ar tobulinti esminius verslo kūrimo ir vystymo įgūdžius, konsultuotis bei užmegzti vertingas verslo pažintis. „Startuok nuo 50+” programa nemokamai vyko 7-iose miestuose, joje dalyvavo 66 dalyviai, iš kurių absoliuti dauguma – 85 % moterys. VšĮ Inovacijų agentūros Kontaktinis centras vieno langelio principu teikia konsultacijas verslo pradžios, steigimo, mokesčių klausimais (~3000 konsultacijų per metus), be to, visi asmenys yra kviečiami naudotis VšĮ Inovacijų agentūros puslapyje esančiais skaitmeniniais įrankiais, skaičiuoklėmis ir vedliais bei dalyvauti mentorystės programose.

167. Dėl rekomendacijų Lietuvai 41 dalies. Vienas iš tėvų (įtėvių) šeimos pasirinkimu, auginantis vaiką iki trejų metų ir kuris neturi pajamų, ar jo pajamos mažesnės nei minimali mėnesinė alga yra draudžiamas valstybės lėšomis nedarbo, pensijų ir sveikatos draudimu. Taip užtikrinamos nemokamos sveikatos priežiūros paslaugos ir nedarbo bei pensijų išmokos. Asmuo, slaugantis neįgalųjį asmenį, kuriam nustatytas specialusis nuolatinės slaugos poreikis ar specialusis nuolatinės priežiūros (pagalbos) poreikis ir kuris neturi pajamų, ar jo pajamos mažesnės nei minimali mėnesinė alga yra draudžiamas valstybės lėšomis nedarbo, pensijų ir sveikatos draudimu. Taip užtikrinamos nemokamos sveikatos priežiūros paslaugos ir nedarbo bei pensijų išmokos.

168. Įsipareigojimų šeimai turintys darbuotojai turi teisę pasinaudoti tam tikromis papildomomis garantijomis, o darbdavys privalo imtis priemonių padėti darbuotojui vykdyti jo šeiminius įsipareigojimus. DK reglamentuoja teisę į nemokamą laisvą laiką šeimos poreikiams, ne visą darbo laiką, nuotolinį darbą, lankstų ir individualų darbo laiko režimą, darbo sutarčių įvairovę, pavyzdžiui, darbo vietos dalijimosi darbo sutartį. Darbuotojams, vieniems auginantiems vaiką iki 14 metų arba vaiką su negalia iki 18 metų, suteikiamos 25 darbo dienų kasmetinės atostogos (jeigu dirbama 5 d. per savaitę).

169. Darbdavys privalo tenkinti darbuotojo prašymą suteikti kasmetines atostogas moterims prieš nėštumo ir gimdymo atostogas arba po jų, tėvams jų vaiko motinos nėštumo ir gimdymo atostogų metu, prieš tėvystės atostogas arba po jų, darbuotojams, slaugantiems sergančius šeimos narius ir neįgaliuosius. Įtvirtinta galimybė suteikti nemokamas atostogas ne tik slaugant sergantį šeimos narį, bet ir kartu su darbuotoju gyvenantį asmenį.

170. Tėvams (vyrams) po vaiko gimimo suteikiamos trisdešimtys kalendorinių dienų trukmės tėvystės atostogos, kurios gali būti skaidomos į ne daugiau kaip dvi dalis. Šios atostogos suteikiamos bet kuriuo laikotarpiu nuo vaiko gimimo, iki vaikui sukanka vieni metai.

171. Darbuotojams, auginantiems vieną vaiką iki 12 metų, suteikiama viena papildoma poilsio diena per tris mėnesius (arba sutrumpinamas darbo laikas aštuoniomis valandomis per tris

mėnesius), darbuotojams, auginantiems vaiką su negalia iki 18 metų arba du vaikus iki 12 metų, suteikiama viena papildoma poilsio diena per mėnesį (arba sutrumpinamas darbo laikas dviem valandomis per savaitę), o darbuotojams, auginantiems tris ir daugiau vaikų iki 12 metų arba auginantiems du vaikus iki 12 metų, kai vienas arba abu vaikai yra su negalia, – dvi dienos per mėnesį (arba sutrumpinamas darbo laikas keturiomis valandomis per savaitę), mokant jiems vidutinį jų darbo užmokestį. Darbuotojų, dirbančių ilgesnėmis negu aštuonių darbo valandų pamainomis, prašymu šis papildomas poilsio laikas gali būti sumuojamas per kelis mėnesius tol, kol susidaro papildoma poilsio diena, kuri suteikiama ne vėliau kaip paskutinį sumuojamą mėnesį.

172. Darbo dienos (pamainos) metu darbuotojo prašymu ir darbdavio sutikimu suteikiamas nemokamas laisvas laikas darbuotojo asmeniniams poreikiams tenkinti. Darbdavys privalo suteikti nemokamą laisvą laiką darbuotojui, jei darbuotojo prašymas susijęs su skubiomis šeiminiėmis priežastimis ligos ar nelaimingo atsitikimo atveju, kai darbuotojas privalo tiesiogiai dalyvauti. Šalys gali susitarti dėl darbo laiko perkėlimo į kitą darbo dieną (pamainą), nepažeidžiant maksimalaus darbo laiko ir minimalaus poilsio laiko reikalavimų. Minėtiems darbuotojams sudaryta galimybė susitarti dėl ne viso darbo laiko, tačiau svarbiausia, kad darbuotojui suteikiama galimybė sugrįžti į visą darbo laiką. Darbdavys privalo tenkinti minėtą prašymą, jei darbuotojo prašymas pagal sveikatos įstaigos išvadą yra pagrįstas darbuotojo sveikatos būkle, neįgalumu arba būtinybe slaugyti (prižiūrėti) šeimos narį ar kartu su juo gyvenantį asmenį, taip pat pareikalavus nėščiai, neseniai pagimdžiusiai, krūtimi maitinančiai moteriai, darbuotojui, auginančiam vaiką iki 8 metų, bei darbuotojui, vienam auginančiam vaiką iki 14 metų arba vaiką su negalia iki 18 metų.

173. Jei darbdavys neįrodo, kad dėl gamybinio būtinumo ar darbo organizavimo ypatumų tai sukeltų per dideles sąnaudas, darbdavys privalo tenkinti darbuotojo prašymą dirbti nuotoliniu būdu to pareikalavus nėščiai, neseniai pagimdžiusiai ar krūtimi maitinančiai darbuotojai, darbuotojui, auginančiam vaiką iki 8 metų, bei darbuotojui, vienam auginančiam vaiką iki 14 metų arba vaiką su negalia iki 18 metų. O taip pat darbuotojui pateikus prašymą, pagrįstą sveikatos priežiūros įstaigos išvada apie jo sveikatos būklę arba būtinybę slaugyti ar prižiūrėti šeimos narį ar kartu su juo gyvenantį asmenį. Šie darbuotojai turi teisę reikalauti visą darbo laiko normą dirbti nuotoliniu būdu – nebelieka anksčiau galiojusio trukmės ribojimo, t. y. penktadalio darbo laiko.

174. Nėščia, neseniai pagimdžiusi ar krūtimi maitinanti darbuotoja, darbuotojas, auginantis vaiką iki 8 metų, bei darbuotojas, vienas auginantis vaiką iki 14 metų arba vaiką su negalia iki 18 metų, o taip pat darbuotojui pateikus prašymą, pagrįstą sveikatos priežiūros įstaigos išvada apie jo sveikatos būklę arba būtinybę slaugyti ar prižiūrėti šeimos narį ar kartu su juo gyvenantį asmenį, darbdavys

turi leisti dirbti jų pageidaujamu darbo laiko režimu (jeigu dėl gamybinio būtinumo ar darbo organizavimo ypatumų tai nesudarytų darbdaviui per didelių sąnaudų).

175. Nuo 2023 m. pradžios suteikta teisė į sutrumpintą 32 valandų per savaitę darbo laiko normą biudžetinių įstaigų (Valstybės ir savivaldybių įstaigų, kurios išlaikomos iš valstybės ar savivaldybės biudžeto, Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto ar iš kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų, valstybės ir savivaldybės įmonių, viešųjų įstaigų, kurių savininkė yra valstybė ar savivaldybė, ir Lietuvos banko) darbuotojams, kurie augina vaikus iki 3 metų. Toks teisinis reguliavimas priimtas tam, kad paskatintų darbuotojus grįžti anksčiau į darbą, neprarandant kvalifikacijos ir ryšio su darbovieta, o kartu leis veiksmingai prižiūrėti mažametį vaiką. Tikimasi, jog 4 darbo dienų savaitę pasiteisinus viešajame sektoriuje, ją savanoriškai pradės taikyti ir privataus sektoriaus subjektai.

176. VDA duomenimis, 2020 m. pabaigoje šalyje veikė 716 ikimokyklinio ugdymo įstaigų (mieste – 635, kaime – 81) ir 457 bendrojo ugdymo mokyklų įsteigtos ikimokyklinio ugdymo grupės. Jose buvo ugdoma 122,6 tūkst. vaikų, tai 866 vaikais daugiau nei 2019 m. Vaikų priežiūros lopšelių grupes lankė 24,6 tūkst. 1–2 metų amžiaus vaikų, arba 44 proc. šio amžiaus gyventojų.

177. Nuo 2025 m. Lietuvoje įsigalios visuotinis ikimokyklinis ugdymas vaikams nuo 2 metų. Tai nebus privaloma, bet savivaldybės negalės tėvams atsakyti, jeigu šie norės vietos darželyje savo atžaloms. ŠMSM duomenimis, per artimiausius trejus metus savivaldybės visoje Lietuvoje planuoja pastatyti 19 naujų ikimokyklinio ugdymo įstaigų.

178. Sulaukus senatvės, galima gauti išankstinę pensiją, socialinio draudimo senatvės pensiją, vienišo asmens išmoką ar našlių ar našlaičių pensiją, netekto darbingumo pensiją ir kitas pensijas, pasinaudoti socialinėmis paslaugomis. 2021 m. buvo priimti Socialinio draudimo pensijų įstatymo pakeitimai, kurie užtikrina spartesnę socialinio draudimo pensijų didėjimą. Vidutinė senatvės pensija nuo 2023 m. pradžios didėjo nuo 482 eurų iki 542 eurų. Vidutinė senatvės pensija su būtinuoju stažu 2023 m. didėjo nuo 513 iki 575 eurų, t. y. daugiau nei 12 proc. Nuo 2023 metų pradžios didėjo baziniai socialinių išmokų dydžiai, o kartu ir pinigine socialine parama nepasiturintiems žmonėms, šalpos pensijos, mokamos žmonėms su negalia, našlaičiams ar minimalaus socialinio draudimo stažo nesukaupusiems senjorams, tikslinės kompensacijos neįgaliesiems su specialiaisiais poreikiais. Palyginti su 2021 m., 2023 m. pradžioje jos padidėjo ketvirtadaliu (23 proc.), o šalpos pensijos – beveik trečdaliu (30 proc.).

179. Asmenims ar šeimoms, kuriems nepakanka gebėjimų savarankiškai rūpintis asmeniniu arba šeimos gyvenimu ir dalyvauti visuomenės gyvenime, yra teikiamos socialinės paslaugos. Socialinių paslaugų poreikis nustatomas individualiai. Visų pirma, kompleksiskai įvertinamas žmogaus

amžius, organizmo funkciniai sutrikimai, negalia, socialinė situacija, gebėjimai kasdienėje veikloje, rizikos ir kitos aplinkybės. Taip pat atsižvelgiama į kitų institucijų (pavyzdžiui, sveikatos priežiūros specialisto) išvadas apie asmens būklę ir problemas. Kokių socialinių paslaugų, finansuojamų iš savivaldybės biudžeto lėšų ar iš valstybės biudžeto specialių tikslinių dotacijų, reikia jų pageidaujančiam senjorui, nustato savivaldybės paskirti socialiniai darbuotojai. Visos socialinių paslaugų rūšys ir jų turinys apibrėžtas Socialinių paslaugų kataloge.

180. Žemės ūkio ir kaimo plėtros 2023–2027 m. strateginiame plane yra numatytas 8-asis tikslas: skatinti užimtumą, augimą, lyčių lygybę, įskaitant moterų dalyvavimą ūkininkavimo veikloje, socialinę įtrauktį ir vietos plėtrą kaimo vietovėse, įskaitant žiedinę bioekonomiką ir tvarią miškininkystę. Penkios intervencinės priemonės, kurios yra tiesiogiai susijusios su šio tikslo įgyvendinimu, pristatytos priede nr. 17.

181. Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programoje, kurios priemonės buvo vykdomos iki 2022 m., buvo numatytos šios intervencinės priemonės, prisidedančios prie moterų ir vyrų lygių galimybių skatinimo:

- Programos priemonės „Ūkio ir verslo plėtra“ veiklos srities „Parama investicijoms, skirtoms ne žemės ūkio veiklai kurti ir plėtoti“ veikla „Parama investicijoms, skirtoms ekonominės veiklos kūrimui ir plėtrai“ ir veiklos sritis „Parama ekonominės veiklos pradžiai kaimo vietovėse“.
- Programos priemonė „LEADER programa“, kurios įgyvendinimu siekiama prisidėti prie trečiojo ES kaimo plėtros politikos horizontaliojo tikslo – užtikrinti subalansuotą teritorinę kaimo ekonomikos ir bendruomenių plėtrą bei kurti darbo vietas ir jas išlaikyti – įgyvendinimo, pagal šią priemonę įgyvendinant vietos projektus.

182. **Dėl rekomendacijų Lietuvai 43 dalies.** 2022 metais NRD, įgyvendindamas Neįgaliųjų socialinės integracijos 2021–2023 metų veiksmų plano⁴¹ 4.2.1 papunktį, finansavo 12 Neįgaliųjų asociacijų veiklos rėmimo projektų, kurių pareiškėjai pasirinko vykdyti smurto prieš asmenis su negalia prevencijos ir pagalbos nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusiems asmenims su negalia (teisinės konsultacijos, informavimas, konsultavimas, tarpininkavimas, atstovavimas, mokymai, įvairios priemonės, skirtos kovoti su smurtu, šviesti išnaudojimo ir smurto atpažinimo, prevencijos ir šalinimo klausimais) veiklą. Projektų įgyvendinimo metu teiktos teisinės konsultacijos, informavimo, konsultavimo, tarpininkavimo, atstovavimo paslaugos, vykdyti 33 mokymai ir kitos

⁴¹ Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2020 m. rugsėjo 8 d. įsakymas Nr. A1-817 „Dėl Neįgaliųjų socialinės integracijos 2021–2023 metų veiksmų plano patvirtinimo“

įvairios priemonės, skirtos kovoti su smurtu prieš asmenis su negalia, šviesti išnaudojimo ir smurto atpažinimo, prevencijos ir šalinimo klausimais, kuriuose dalyvavo 742 asmenys, iš jų 338 asmenys su negalia. 2022 m. šiai veiklai įgyvendinti panaudota 67 tūkst. Eur.

183. 2023 m. prioritetinę smurto, neapykantos nusikaltimų ir neapykantos kalbos prieš neįgaliuosius prevencijos ir pagalbos nuo smurto, neapykantos nusikaltimų ir neapykantos kalbos nukentėjusiems neįgaliesiems veiklą pasirinko vykdyti 11 pareiškėjų, kurie viso šiai veiklai numato skirti 62 tūkst. Eur. Numatoma vykdyti 31 įvairių priemonių, skirtų kovoti su smurtu, neapykantos nusikaltimais ir neapykantos kalba prieš asmenis su negalia, šviesti išnaudojimo ir smurto atpažinimo, prevencijos ir šalinimo klausimais, didinti informuotumą ir sąmoningumą apie neapykantos nusikaltimus ir neapykantos kalba, kuriuose, planuojama, dalyvaus virš 500 asmenų, iš kurių daugiau nei 280 – asmenys su negalia. Kadangi veikla apima smurto prevenciją prieš negalią turinčius asmenis, neišskiriant asmenų lytimis, duomenų, kiek iš dalyvaujančių veiklose yra moterys, neturime.

184. Vadovaujantis LR pacientų teisių ir žalos atlyginimo įstatymu, gydymas ar medicininės procedūros neatliekami be laisva valia pareikšto išankstinio ir informuoto sutikimo visiems asmenims, įskaitant neįgalias moteris. Atvejai, kuomet pacientui asmens sveikatos priežiūros paslaugos teikiamos be jo sutikimo yra griežtai reglamentuoti įstatymais ir nesusiję su asmens neįgalumu, o su asmens sveikatos būkle.

185. Pacientui nuo 16 metų sveikatos priežiūros paslaugos teikiamos tik su jo sutikimu, išskyrus būtiniosios medicinos pagalbos paslaugų teikimo atvejus, kai pacientas negali savo valios išreikšti pats. Kai sveikatos priežiūra turi būti teikiama pacientui nuo 16 metų, kuris negali būti laikomas gebančiu protingai vertinti savo interesus, ir paciento atstovų nėra arba jie atsisakė būti atstovais, arba nėra galimybių su jais susisiekti taip greitai, kaip tai būtina, ar gauti jų informaciją pagrįstą sutikimą laiku, sprendimą dėl pacientui teiktinos sveikatos priežiūros ir jos masto, alternatyvos pasirinkimo priima sveikatos priežiūrą teikiantis gydytojas, o prireikus – gydytojų konsiliumas, išimtinai vadovaudamasis paciento interesais.

186. Nepilnamečiam pacientui iki 16 metų sveikatos priežiūros paslaugos teikiamos tik su jo atstovų sutikimu, išskyrus būtiniosios medicinos pagalbos paslaugų teikimo atvejus. Kai atstovų nėra ar nėra galimybių su jais susisiekti taip greitai, kaip tai būtina, ar gauti jų sutikimą laiku, sprendimą dėl pacientui teiktinos sveikatos priežiūros masto, alternatyvos pasirinkimo priima sveikatos priežiūrą teikiantis gydytojas, o prireikus – gydytojų konsiliumas, išimtinai vadovaudamasis paciento interesais. Jei tėvai vengia atlikti atstovo pagal įstatymą funkcijas ir

nepilnamečiam pacientui iki 16 metų nėra nustatyta laikinoji globa ar rūpyba, taip pat kai nepilnamečio paciento tėvai (jėčiai) tarpusavyje nesutaria dėl sveikatos priežiūros masto, sprendimus dėl teiktinos sveikatos priežiūros masto, alternatyvos pasirinkimo priima gydantis gydytojas, o prirėikus – gydytojų konsiliumas, išimtinai vadovaudamasis paciento interesais.

187. Vadovaujantis LR psichikos sveikatos priežiūros įstatymu, Psichikos ir elgesio sutrikimų turintis pacientas, atsisakantis hospitalizavimo, gali būti priverstinai hospitalizuojamas, bet ne ilgiau kaip 3 darbo dienas, tik jeigu iš paciento elgesio ir (ar) kitų objektyvių duomenų galima pagrįstai spręsti, kad yra reali grėsmė, kad jis savo veiksmais ar neveikimu gali padaryti esminės žalos savo ar aplinkinių sveikatai, gyvybei ir (ar) turtui (toliau – grėsmė). Priverstinai hospitalizavus asmenį, gydytojas psichiatras privalo nedelsdamas kreiptis į pacientą dėl rašytinio sutikimo jį gydyti konkrečiais vaistais ar priemonėmis (būdais). Jeigu psichikos ir elgesio sutrikimų turintis pacientas į psichikos sveikatos priežiūros įstaigą, teikiančią stacionarines asmens psichikos sveikatos priežiūros paslaugas, pristatomas greitosios medicinos pagalbos specialisto sprendimu, sprendimą dėl priverstinio hospitalizavimo priima gydymo įstaigos, į kurią pristatytas psichikos ir elgesio sutrikimų turintis pacientas, gydytojas psichiatras arba gydytojas vaikų ir paauglių psichiatras. Priverstinai hospitalizavus asmenį, gydytojas psichiatras privalo nedelsdamas kreiptis į pacientą dėl rašytinio sutikimo jį gydyti konkrečiais vaistais ar priemonėmis (būdais). Jeigu pacientas negali būti laikomas gebančiu protingai vertinti savo interesus ir dėl to nepavyksta gauti paciento sutikimo dėl gydymo ir kai grėsmė, jis Sveikatos apsaugos ministro nustatyta tvarka gali būti priverstinai gydomas, bet ne ilgiau kaip 3 darbo dienas. Dėl priverstinio hospitalizavimo ir priverstinio gydymo ilgiau kaip 3 darbo dienas sprendžia teismas. Atkreiptinas dėmesys, kad priverstinio hospitalizavimo ir gydymo indikacijas lemia ne turimas neįgalumas, o sveikatos būklės nulemtas grėsmės faktorius.

188. Neįgaliųjų reikalų departamentas prie SADM 2022 m. parengė leidinį „Ką turėtume žinoti apie lytiškumą?“⁴² Tikslas – lengvai suprantama kalba supažindinti su mokslu grįstu, partnerių lygiavertiškumu paremtu lytiškumo ugdymu, siekiant ugdyti žmogaus savarankiškumą, priimant sveikesnius ir saugesnius sprendimus. Leidinyje pristatomos 42 lytiškumo ugdymo temos, jos gali būti skirstomos į grupes: jausmai, tapatybė, lytiniai organai, lytiniai santykiai, lytiškai plintančios infekcijos, saugus seksas, kontracepcija, smurtas, kt. Leidinys skirtas pilnamečiams asmenims, kuriems sunkiau skaityti įprastą tekstą, pavyzdžiui, skaitymo sunkumų ar intelekto negalią turintiems asmenims, migrantams, kt.

⁴² <https://www.ndt.lt/tolerancijos-ivairovei-pagarbos-partneriu-lygiavertiskumo-derme-leidinyje-ka-turetume-zinoti-apie-lytiskuma/>

189. 2022 m. priimti LR užimtumo įstatymo, LR socialinių įmonių įstatymo, LR neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymo pakeitimai, sudarantys geresnes asmenų su negalia įsidarbinimo galimybes. Visos asmenims su negalia reikiamos paslaugos ir priemonės (darbo vietos pritaikymas, subsidijos darbo asistento išlaidoms, aktyvios darbo rinkos politikos priemonių kompleksas, įdarbinimas subsidijuojant ir kt.) reglamentuotos LR užimtumo įstatyme, taip jiems sukuriant vienodas sąlygas įsidarbinti ir išlikti atvirojo darbo rinkoje. Atsisakyta segreguotų darbo vietų socialinėse įmonėse.

190. 2016 m. sausio 1 d. įvykdyta veiksnio instituto reforma. Pagrindiniai šios reformos principai remiasi pagarbos žmogaus teisėms ir laisvėms principais ir yra susiję su tuo, kad asmens veiksnys turi būti kuo mažiau ribojamas, asmens veiksnį ribojančios priemonės, kai yra būtinybė jas taikyti, turi būti kuo labiau individualizuotos, pritaikytos konkrečios asmens situacijai ir visapusiškai pagrįstos. Jei kyla abejonių dėl asmens veiksnio ribojimo tikslingumo ar pagrįstumo, visos abejonės turi būti vertinamos asmens, kurį prašoma pripažinti neveiksniu tam tikroje srityje, naudai. Asmens veiksnys gali būti apribotas tik teismo tvarka. CK įtvirtinti 1) pagalbos priimančios sprendimus teikimo ir 2) išankstinio nurodymo teisiniai institutai.

191. TM, vykdydama Aštuonioliktosios LRV programos nuostatų įgyvendinimo plane, patvirtintame LRV 2021 m. kovo 10 d. nutarimu Nr. 155, numatytą 3.2.3 veiksmą „Užtikrinus pagalbos teikimą neįgaliesiems, siekiant įgyvendinti Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių konvenciją, organizuoti viešąsias konsultacijas su visuomene dėl galimai veiksmingiausių priemonių, siekiant atsisakyti visiško neveiksnio instituto, parengti CK ir kitų susijusių teisės aktų pakeitimų projektus“ 2023 m. balandžio – gegužės mėn. organizavo nurodytas viešąsias konsultacijas. Jų metu diskutuota, kokios teisinės priemonės būtų veiksmingiausios užtikrinant asmenims, turintiems psichikos ar elgesio sutrikimų, visapusišką ir lygiateisį naudojimąsi visomis žmogaus teisėmis ir pagrindinėmis laisvėmis. Aptartos asmenų su negalia veiksnio apribojimo alternatyvos, galimi teisinio reguliavimo pokyčiai, kurie leistų mažinti teisinį poreikį kreiptis į teismą dėl asmenų veiksnio ribojimo, tikslinėms grupėms kylančios problemos dėl šioje srityje galiojančio teisinio reguliavimo, svarstyta apie galimą naują globos modelį. TM vertina viešųjų konsultacijų metu aptartus aspektus ir pateiktus pasiūlymus dėl veiksmingiausių priemonių ir reikalingų teisinio reguliavimo pokyčių.

192. 2020 – 2023 m. pagalbos priimančios sprendimus paslauga suteikta 510 darbingo amžiaus asmenų su intelekto ir (arba) psichosocialine negalia. Ją gavo asmenys, kurių teisinis veiksnys apribotas, ir, prevenciškai, asmenys, kuriems teisinis veiksnys neapribotas. 2 moterims buvo atstatytas teisinis veiksnys.

193. Nuo 2024 m. SADM, kartu su NRD, planuoja įgyvendinti pagalbos priimant sprendimus paslaugų plėtrą visose šalies savivaldybėse. Šiomis paslaugomis siekiama užtikrinti psichikos ir (ar) intelekto negalią turinčių asmenų teisinį veiksnumą bei vykdyti teisinio veiksnumo apribojimo prevenciją. Planuojama, kad pagalbos priimant sprendimus specialistai turėtų būti institucionalizuoti ir veikti kaip pagalbos mechanizmas negalią turintiems asmenims atstovauti savo teises ir interesus bendraujant su įvairiomis institucijomis: bankais, notariais, teisėjais, įvairias viešąsias paslaugas teikiančiomis organizacijomis. Vertinant tai, kad veiksnumo apribojimas yra pasekmė laiku nesuteiktų paslaugų ar neatstovautų asmens teisių, prie asmens veiksnumo užtikrinimo prisidės ir negalios nustatymo reforma, informacinio prieinamumo plėtra, atvejo vadybos paslaugų diegimas savivaldybėse.

14 straipsnis

194. Regioninės plėtros įstatymas numato regioninės politikos tikslą: mažinti socialinius ir ekonominius skirtumus tarp regionų ir pačiuose regionuose, skatinti visoje valstybės teritorijoje tolygią ir tvarią plėtrą.

195. Investuojant į miestelius ir kaimus, siekiama kompleksiškai atnaujinti jų bendruomeninę ir viešąją infrastruktūrą, naudoti jų socialinį, kultūrinį ir gamtinį potencialą darniai gyvenamosios aplinkos plėtrai bei gyvybingumui palaikyti. Iki 2022 m. pabaigos pagal VRM administruojamą priemonę „Kaimo gyvenamųjų vietovių atnaujinimas“ įgyvendintas 51 projektas, kuriam išmokėta 38,39 mln. Eur ES ir valstybės biudžeto paramos. Iš viso pagal priemonę išmokėta 48,10 mln. Eur ES ir valstybės biudžeto paramos.

196. Įgyvendinant bendruomenės inicijuotos vietos plėtros metodą, kai investuojama į bendruomenės, verslo ir vietos valdžios problemų sprendimo iniciatyvas, kurios orientuotos į miestus ir miestelius, finansuojami 669 projektai, skirti bendruomenės narių socialinei atskirčiai mažinti, užimtumui didinti ir bendruomenių verslumui skatinti. Šiems projektams įgyvendinti skirta 22,09 mln. Eur ES ir valstybės biudžeto lėšų. Iki 2022 m. pabaigos baigtas įgyvendinti 541 projektas, kuriam išmokėta 14,33 mln. Eur. ES ir valstybės biudžeto lėšų.

197. Lietuvos žemės ūkio ir kaimo plėtros 2023–2027 m. strateginis planas siekia tvarios Lietuvos žemės ir maisto ūkio plėtros, didinant sektoriaus pridėtinę vertę ir konkurencingumą, remiant perspektyvių ūkių (ypač smulkių ir vidutinių) pajamas, kartu kaitą, kuriant gyvybingą, ūkininkavimui, verslui patrauklų kaimą.

198. Valstybė prisideda skirdama valstybės biudžeto specialiąsias tikslines dotacijas savivaldybių biudžetams, kad žmonėms, turintiems sunkią negalią, būtų teikiama socialinė globa. Nuo 2019 m. savivaldybėms SADM perdavė 7 socialinės globos įstaigas: 4 vaikų globos namus, 2 globos namus senyvo amžiaus žmonėms ir 1 suaugusiems, turintiems intelekto ar psichosocialinę negalią. Įgyvendinant vieną iš 2021-2027 m. ES investicijų programos lėšomis finansuojamos regioninės pažangos priemonės „Sumažinti pažeidžiamų visuomenės grupių gerovės teritorinius skirtumus“ veiklą, numatoma kurti arba modernizuoti socialinių paslaugų įstaigų senyvo amžiaus asmenims infrastruktūrą, t. y. savarankiško gyvenimo namus ir globos namus. Taip pat numatoma remti globos namų ir bendruomeninių paslaugų aplinkos pritaikymą Alzheimerio liga, senatvine demencija sergantiems asmenims, negalią turintiems asmenims. Bus diegiamos skaitmeninės, technologinės, inžinerinės ir kitos paslaugų infrastruktūros inovacijos, leidžiančios pagerinti tikslinių grupių asmenų savarankiškumą ir gyvenimo kokybę. Visos naujo laikotarpio žmonių su negalia globos institucinei pertvarkai skirtos lėšos yra atiduotos regionams, todėl iki 2030 m. visose savivaldybėse turi būti suplanuotos ir įgyvendintos alternatyvios ir įvairios bendruomeninės paslaugos, kurios užtikrintų negalią turinčių asmenų ir jų šeimų savarankišką gyvenimą bendruomenėje.

15 straipsnis

199. Priimti CK ir kitų susijusių įstatymų pakeitimai, numatantys, kad dalis ne ginčo klausimų perduodami spręsti notarams – tai santuokos nutraukimas bendru sutarimu, kai sutuoktiniai neturi nepilnamečių vaikų, leidimas keisti vedybų sutartį, taip pat leidimas sudaryti nekilnojamojo šeimos turto sandorius ir kt. Kartu buvo atsisakyta perteklinių notarinių veiksmų visuomenei aktualiose srityse – privalomos notarinės rašytinio kito sutuoktinio sutikimo įvaikinti formos, pritarta galimybei pripažinti tėvystę be notaro patvirtinimo, perduodant pareiškimą dėl tėvystės pripažinimo tiesiogiai civilinės metrikacijos įstaigoms, taip pat sudaryta galimybė visais atvejais išregistruoti hipoteką be notaro patvirtinimo ir kt.

16 straipsnis

200. **Dėl rekomendacijų Lietuvai 45 dalies.** Remiantis Konstitucinio Teismo 2019 m. sausio 11 d. nutarime pateiktu išaiškinimu, pagal Konstituciją yra saugomos ir ginamos ir kitokios nei santuokos pagrindu sudarytos šeimos, o konstitucinė šeimos samprata, be kita ko, yra neutrali lyties požiūriu. Taigi tam tikra asmenų, pasirinkusių netradicines šeimos santykių formas, teisių apsauga Lietuvoje egzistuoja ir šiuo metu.

201. Siekiant imtis veiksmų ir reglamentuoti šeimos santykių formas, detalizuoti šioms formoms taikomas apsaugos priemonės, būtina įvertinti tai, kad šeimos santykių įtvirtinimui teisiniame reguliavime reikalinga ir įstatymo leidėjo valia, atsižvelgiant į tai, kad pagal Konstituciją su žmogaus teisių ir laisvių turinio apibrėžimu, jų įgyvendinimo garantijų įtvirtinimu susijusį teisinį reguliavimą galima nustatyti tik įstatymu (Konstitucinio Teismo 2007 m. gegužės 11 d. nutarimas). Šiuo metu Seime svarstomas Seimo narių grupės 2022 m. gegužės 16 d. užregistruotas LR civilinės sąjungos įstatymo projekto ir jį lydinčių įstatymų pakeitimų projektų paketas (paskutinį kartą svarstymas dėl šio paketo vyko 2023 m. gegužės 23 d.).

202. Vadovaujantis CK 3.7 straipsnio 1 dalimi, santuoka yra įstatymų nustatyta tvarka įformintas savanoriškas vyro ir moters susitarimas sukurti šeimos teisinius santykius. Santuoka sudaroma laisva vyro ir moters valia; bet koks grasinimas, prievarta, apgaulė ar kitokie valios trūkumai yra pagrindas santuoką pripažinti negaliojančia (CK 3.13 straipsnis).

203. Vadovaujantis CK 3.14 straipsnio 1 dalimi, santuoką leidžiama sudaryti asmenims, kurie santuokos sudarymo dieną yra aštuoniolikos metų. Tai yra bendroji taisyklė. Vadovaujantis CK 3.14 straipsnio 2 ir 3 dalimis, norinčio tuoktis, tačiau neturinčio aštuoniolikos metų asmens prašymu teismas supaprastinto proceso tvarka turi teisę sumažinti tokio asmens santuokinį amžių, bet ne daugiau kaip dvejais metais. Nėštumo atveju teismas gali leisti tuoktis asmeniui, nesulaukusiam šešiolikos metų.

204. CK 3.14 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad teismas, sprenddamas klausimą dėl santuokinio amžiaus sumažinimo, turi teismo posėdyje išklausti norinčio tuoktis nepilnamečio tėvų, globėjų ar rūpintojų nuomonę ir atsižvelgti į jo psichikos bei psichologinę būklę, turtinę padėtį ir svarbias priežastis, dėl kurių būtina sumažinti santuokinį amžių. Nėštumas – svarbi priežastis sumažinti santuokinį amžių.

205. Vadovaujantis CK 3.14 straipsnio 5 dalimi, kai sprendžiamas klausimas dėl santuokinio amžiaus sumažinimo, valstybinė vaiko teisių apsaugos institucija privalo pateikti išvadą dėl santuokinio amžiaus sumažinimo tikslingumo ir ar tai atitinka nepilnamečio interesus.

206. Nors CK nuostatos išimtiniais atvejais leidžia teismo tvarka sumažinti asmens santuokinį amžių, vis dėlto nurodytos normos suteikia teismui diskrecijos teisę spręsti, ar santuokinio amžiaus sumažinimas atitinka nepilnamečio asmens interesus, ir tik esant teismo pripažintoms svarbioms priežastims santuokinis amžius gali būti sumažintas, taip pat CK įtvirtintų santuokos sudarymo sąlygų ir kitų nurodytų nuostatų visuma sudaro prielaidas užtikrinti nepilnamečio asmens interesų apsaugą.

207. Be to, remiantis Lietuvos teismų interneto svetainėje viešai skelbiama statistine informacija⁴³, 2022 m. teismuose išnagrinėta 18 bylų dėl santuokinio amžiaus sumažinimo, 2021 m. - 26 bylų, 2020 m. – 20 bylų dėl santuokinio amžiaus sumažinimo, todėl yra nepagrįsta teigti, kad dėl galiojančio teisinio reguliavimo yra neproporcingai veikiamos nepilnamečių santuokos, ir 45 punkto b papunktyje pateiktoje rekomendacijoje siūloma priemonė yra neproporcinga, atsižvelgiant į itin mažą atvejų, kai teisme sprendžiamas klausimas dėl santuokinio amžiaus sumažinimo, skaičių.

208. TM nuomone, nėra tikslinga keisti CK nustatytą teisinį reguliavimą 45 punkto b papunktyje pateiktoje rekomendacijoje siūlomu būdu.

209. **Dėl rekomendacijų Lietuvai 47 dalies.** Lyčių lygybei skirta skiltis, apimanti su lytimi susietus rodiklius demografijos, išsilavinimo, dalyvavimo darbo rinkoje, ekonominės galios, sveikatos ir sveikatos paslaugų, smurto ir kitose srityse, yra įtraukta į Oficialiosios statistikos portalą ir nuolat pildoma⁴⁴. Oficialiosios statistikos portale pagal patvirtintą Oficialiosios statistikos kalendorių⁴⁵ nuolat skelbiamus įvairių sričių duomenis pagal lytį ir amžių bei vietovę (miestas / kaimas) reikšmingai papildoma detalesnė 2021 m. gyventojų ir būstų surašymo statistinė informacija, skelbiama Oficialiosios statistikos portalu atvirų duomenų rinkmenose⁴⁶. Statistinę informaciją galima parengti pagal lytį, amžių ir kitas socialines, ekonomines charakteristikas skirtingo dydžio gardelėse (100, 250, 500 m ir 1 km).

⁴³ <https://www.teismai.lt/lt/visuomenei-ir-ziniasklaidai/statistika/106>

⁴⁴ <https://osp.stat.gov.lt/lyciu-lygybe>

⁴⁵ <https://osp.stat.gov.lt/kalendoriai>

⁴⁶ <https://open-data-ls-osp-sdg.hub.arcgis.com/pages/4b9752f5dae745a4a9e4f3f789a938b0>